Biblioteca Centrală
Regională
Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul II, nr. 39(81)-Joi 29 septembrie 1955 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 6 pagini 50 bani

Pe două fronturi

Zilele acestea a apărut în „Scînteia" un articol de mare însemnătate pentru dezvoltarea literaturii noastre, intitulat „Probleme actuale ale criticii literare". In acest articol se spune: „Sarcina principală a literaturii noastre, a literaturii care înfățișează veridic viața în imagini artistice puternice, este educarea poporului în spiritul invingătoarelor idei ale comunismului. Nu există o altă cale spre o literatură mare și însemnată decît aceea a realismului socialist, a literaturii în slujba poporului". Aceasta este o idee de bază care nu trebuie pierdută din vedere de către scriitorii noștri și care constituie pentru critica literară un criteriu sigur în acțiunea ei de valorificare a operelor literare. Critica literară care se situează cu intransigență pe pozițiile principiale, care militează pentru claritatea ideologică, are așadar ca principală sarcină aceea de a integra opera literară într-un proces general complex, de a nu pierde din vedere scopul principal al literaturii. Literatura noastră are nu numai scopul cognitiv de a reflecta viața în esența ei, dar și pe acela, strîns legat de primul, de a grăbi transformarea omului într-un om cu desăvîrșire nou, liber de servituțile și tarele educației burgheze. Avem nevoie, așadar, de opere care să educe poporul nostru în ideile comunismului, să însuflețească masele în opera de construire a socialismului, să ajute la dezvoltarea și generalizarea noului.

De altfel, ridicarea nivelului etic al cititorului a fost dintotdeauna scopul literaturii umaniste. Iată de ce, în evaluarea critică a unei opere literare, nu putem dezlipi judecata estetică de sarcinile concrete ale construirii socialismului în țara noastră.

Partidul și-a manifestat necontenit prețuirea față de forța educativă a literaturii noastre, a salutat contribuția însemnată adusă de scriitorii noștri în desăvîrșirea omului nou.

Este necesar să nu uităm nici un moment ideea exprimată în „Salutul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice" cu prilejul celui de al II-lea Congres al scriitorilor sovietici: „Literatura noastră este chemată nu numai să reflecteze noul, ci să ajute totodată prin toate mijloacele la victoria acestuia".

★

Fără îndoială că realizarea acestui țel de seamă al literaturii noastre necesită un efort susținut și bine gîndit al oamenilor de litere. Articolul amintit atrage de aceea atenția asupra unor probleme importante și a unor lipsuri care trebuiesc lichidate.

O condiție sine qua non a creării unei literaturi mari este cunoașterea profundă și multilaterală a vieții. „Partidul cere scriitorilor — se spune în articol — să se afle cît mai mult timp în mijlocul muncitorilor și al țăranilor muncitori..." Cunoașterea vieții de către scriitori și critici este condiția necesară dar nu suficientă a dezvoltării literaturii noastre. Talentul și cunoașterea vieții, singure, nu pot duce la crearea unor mari opere de artă „dacă scriitorul nu e temeinic înarmat cu concepția marxist-leninistă, care să-l ajute să deosebească principalul de secundar, să descopere și să înțeleagă cauzele profunde ale fenomenelor sociale, direcția în care se dezvoltă societatea".

O altă problemă însemnată a literaturii este orientarea tematică, „profilul literaturii". Evident, numărul temelor posibile este foarte mare și fiecare își are importanța ei în redarea multilaterală a epocii. Dar există o ierarhie a temelor care este impusă de viață și cu cît un scriitor abordează o temă mai însemnată cu atît el se apropie de esența epocii. Pe drept cuvînt articolul din „Scînteia" subliniază că tocmai temele importante sînt cele mai puțin abordate: „Sînt prea puține cărțile care zugrăvesc epopeea construirii industriei grele, munca eroică din mine sau de pe marile șantiere, cum ar fi acela al hidrocentralei „V. I. Lenin" de la Bicaz. Teme centrale ca întrecerea socialistă, biruința metodelor înaintate de muncă, au fost atinse doar în treacăt de unii scriitori".

Fără îndoială că cei mai buni scriitori ai noștri vor munci cu entuziasm la crearea unor opere reprezentative care să înfățișeze cu forță artistică momente importante ale luptei poporului nostru, luptă dusă sub conducerea partidului. Bătălia eroicei clase muncitoare în condițiile grele ale ilegalității partidului nostru, marele act istoric al eliberării patriei de sub tirania fascistă, istoricele realizări ale regimului democrat-popular, ca: reforma agrară, naționalizarea industriei, — își vor găsi scriitori demni de măreția acestor momente. Este o datorie însemnată a scriitorilor noștri și a redacțiilor noastre ca, printr-un efort perseverent, să restabilească profilul just al literaturii, să respecte ierarhia tematică impusă de viață.

In realizarea marilor sarcini care ne stau în față, să nu uităm acest îndemn: „Scriitorii trebuie să facă un efort serios pentru a scoate în relief un aspect esențial al vieții — rolul conducător al partidului — fără de care nu poate fi realizată pe deplin nici una din temele principale ale literaturii".

★

In articolul redacțional publicat în „Scînteia" se spune: „Partidul i-a chemat întotdeauna pe scriitori și pe critici să lupte pe două fronturi: împotriva rămășițelor și a influențelor estetismului, și împotriva tendinței de desconsiderare a formei artistice".

Da, trebuie să luptăm pe două fronturi! Intre ciumă și holeră nu avem nici o preferință. Care aspect al ideologiei burgheze este mai primejdios — formalismul sau sociologismul vulgar, negativismul sau idilismul? Răspunsul este cunoscut: cea mai primejdioasă deviere este aceea împotriva căreia nu lupți!

Astfel, ca o reacție la idilismul timp, cu eroi de carton, s-a declanșat în act reflex o pornire inversă: negativismul. Personajelor cărora în mod normal li se atribuie epitetul de pozitive li s-au agățat defecte grave și astfel am văzut defilînd ca într-o „curte a miracolelor" directori de întreprindere, președinți ai sfaturilor populare, secretari ai organizațiilor de bază, etc., toți înzestrați cu vicii substanțiale. In fața acestei defilări, unii au început să strige: înapoi la blîndul idilism! Inapoi la lipsa de conflict!

Idilismul nu constituie însă o greșeală mai puțin gravă. El deformează realitatea, lipsind-o de conflicte, minimalizează lupta de clasă, transformă omul nou într-o oaie discursivă și are un efect somnifer complet opus scopului literaturii de a-l emoționa pe cititor, de a-l transforma prin convingere. Nu trebuie să avem nici o înduioșare față de asemenea înjosire a literaturii și de degradare a ideilor noastre cele mai scumpe. Negativismul nu este — la rîndul lui — decît un schematism prost deghizat, un șablon răsturnat și o deformare a realității. Aici nu avem de-a face cu un aspect al spiritului critic ci cu aceeași incapacitate de a crea personaje pozitive, vii, emoționante. Definitoriu pentru epoca noastră nu poate fi excepția ci faptul că pentru prima dată în istoria noastră poporul conduce statul prin fiii săi cei mai buni.

Problema nu constă deci în a ascunde sau nu lipsurile existente încă ci în crearea unor eroi viabili care să lupte victorios împotriva acestor lipsuri, rămășițe ale vechii mentalități putrede, burgheze. Ignorîndu-i pe acești oameni noi, constructori ai viitorului, sau înfățișîndu-i schematic, plicticos, cenușiu, săvîrșim aceeași greșeală: denaturarea realității. Falsul conflict între idilism și negativism este rezolvat în amintitul articol aducîndu-se discuția pe tărîm ferm: „Poporul și partidul cer scriitorilor să creeze eroi însuflețiți de idealurile comunismului, de avînt romantic revoluționar, eroi vii, cărora nimic din ceea ce este uman nu le e străin, și care se călesc și se curăță de zgura vechilor deprinderi în focul luptei pentru socialism".

Un alt fals conflict demascat în articolul redacțional din „Scînteia" este acela dintre estetism și sociologismul vulgar. Formalismul, expresie a ideologiei burgheze, rupe arta de viață, ignoră funcția ideologică a ei, ignoră problemele de conținut. Critica estetizantă susține teza absurdă după care forma singură are importanță, caută să analizeze măiestria artistică ruptă de conținutul de idei. Desigur, principalele poziții ale formalismului au fost distruse, dar ar fi greșit dacă nu ne-am da seama că rămășițe ale formalismului au mai rămas și am înceta lupta împotriva lor. Este de asemenea nejust ca, din teama de a nu spune „banalități", să nu repetăm — cînd este cazul — ideile noastre de bază.

A renunța la lupta împotriva formalismului, înseamnă în fond a dori lichidarea literaturii ca artă. Trebuie să fim atenți la formele noi, pe care le iau formalismul și estetismul care nu mai pot — în condițiile date — să ia aspectul direct, bine cunoscut.

Ar fi însă o enormă greșeală dacă, sub pretextul luptei împotriva formalismului și estetismului, am neglija problema măiestriei artistice, am reînvia sociologismul vulgar. In importantul său coraport la cel de al II-lea Congres al scriitorilor sovietici, B. Riurikov spunea: „Concepția sociologismului vulgar, cu indiferența sa față de artă, cu punctul său de vedere mecanic față de fenomenele din domeniul complex și delicat al suprastructurii artistice, abrutiza pe cercetător, îl abătea de la drumul analizei științifice, ucidea înțelegerea și dragostea față de artă.

Interpretarea vulgară a fost și este baza îngustimii sectare, a primitivismului, a atitudinii disprețuitoare, nihiliste, față de creația artistică".

Sociologismul vulgar este cu atît mai primejdios cu cît — deși expresie a ideologiei burgheze, prin ruperea formei de conținut — se ascunde sub lozinci juste, ia masca partinității. „Pînă nu de mult — spunea Riurikov — dăscăleala agasantă, predicile moralizatoare plicticoase erau adesea justificate prin... tendințele spre partinitate, prin grija pentru ridicarea rolului educativ al literaturii. Principiul partinității, însă, impune să se ia poziție împotriva oricărei îngustimi, împotriva scolasticii și dogmatismului, cere să se țină seama de natura creației artistice".

Scriitorii lipsiți de talent care se ascund după importanța temei ca și criticii care laudă aceste cărți moarte vorbind numai despre importanța temei, constituie o primejdie pentru literatură. Ei compromit tematica noastră, compromit critica științifică și dau argumente estetizanților. Pentru a-și apăra incapacitatea creatoare, ei caută să solidarizeze principiul partinității cu o poziție pe care partidul nostru n-a avut-o, n-o are și n-o poate avea niciodată.

De aceea B. Riurikov spune pe drept cuvînt: „Estetismul idealist și sociologismul vulgar sînt strîns legate între ele. Esteții fac speculații pe seama viciilor de care suferă primitiviștii, vulgarizatorii se camuflează sub steagul luptei împotriva estetismului. Ei se sprijină reciproc și se alimentează reciproc". Literatura noastră merge însă biruitor înainte pe drumul trasat de partid, pe drumul realismului socialist.

Idilismul și negativismul, schematismul și naturalismul, estetismul și sociologismul vulgar se află într-o falsă opoziție. Va trebui să luptăm perseverent împotriva tuturor devierilor de la principiile noastre, să luptăm — așa cum ne învață partidul — pe două fronturi.

Paul Georgescu

Armata noastră populară

Uneori îmi trece pe sub fereastră un pluton de soldați. De fiecare dată ies la balcon să-i privesc. Flăcăi voinici, foarte bine îmbrăcați, roșii la obraz, vioi. Li se citește pe chip nu știu ce mîndrie. Privire dreaptă, increzătoare, sigură; vezi în ea cutezanță și dintr-odată simți că omul înveșmîntat în haină militară e un altfel de cetățean, om cu răspundere deosebită față de țară, față de noi.

Stam odată de vorbă cu un ostaș în creierul munților. Făcea parte dintr-o unitate de gardă așezată la intrarea unui tunel. Flăcău de țăran, pietros, vînjos, puternic. Ii era dor de plug, de mirozna holdelor, de scîrțîitul carului. Și-i mai era dor de o fată cu coade lungi și ochi sprincenați. Imprejuru-ne horeau brazii mîngîiați de vînt; țîvleau niște hultani pe țancuri; bolborosea pîrîiașul prin bolovăniș. Ostașul meu privea depărtările fumurii, își curăța arma și ofta.

— Ți-e greu pe-aici, frăție, am zis eu, cu oarecare compătimire.

Ostașul m-a privit mirat, parcă surprins că i-am ghicit o slăbiciune și apoi s-a împieptoșat:

— Eh, greu! Viață de ostaș... Am de apărat această parte de țară... O apăr!

Mîinile lui mari, de țăran, hodineau pe arma pusă de-a curmezișul pe genunchi. Era în figura lui și în felul cum își ținea mîinile pe armă o forță latentă, izvorîtă din conștiința că-i tare, că apără niște bunuri ale lui, oriunde ar fi ele așezate.

Clasa muncitoare i-a creat ostașului ceea ce niciodată de-a lungul istoriei n-a avut: conștiința că e OM și cetățean cu răspundere deosebită și nicidecum simplu instrument executor, orb și automat. De asemenea clasa muncitoare eliberată de exploatare a pus la baza instrucției militare o concepție nouă: armata e apărătoare a cuceririlor poporului, nu instrument de cotropire. In felul acesta, armata a devenit o instituție cu multiple însărcinări. Cea dintîi, apărarea patriei socialiste împotriva dușmanilor dinăuntru și din afară. A doua sarcină a ei este să crească cetățeni destoinici și luminați. Armata noastră s-a transformat în școală. Tînărul recrut, dacă nu știe carte, o învață ca militar; el are posibilitatea să pătrundă tainele unei meserii pașnice, să citească și să se cultive. Nu odată întîlnești prin sate flăcăi veniți din armată și ajunși în scurtă vreme conducători ai treburilor obștești. Nu-i de mirare. Cartea circulă de la cele mai mari unități pînă în creierii munților, la măruntele corpuri de gardă de la tunele și viaducte.

In vechiul regim, cînd recruții erau chemați sub arme, se duceau ca la îngropăciune. Răsunau satele de cîntecele lor sfîșietoare. Incepeau anii de umilințe, de bătăi și de privațiuni. Omul era abrutizat, sfărîmîndu-i-se metodic demnitatea; era transformat într-un robot de carne. Azi, fiii muncitorilor și țăranilor sînt chemați sub arme să învețe... Să învețe cum și de ce să apere ce s-a construit, să învețe cum și ce să construiască după împlinirea serviciului militar. Și clipă de clipă i se întregește conștiința demnității.

Dar nu se uită — și nu trebuie să uităm — că armata noastră se cade să fie puternică. Se cuvine să avem o armată de atleți, viguroasă, rezistentă, stăpînă pe arta și tehnica militară modernă. Nu ne întărim pentru cotropire; ne întărim împotriva ei. La adăpostul acestui puternic scut, noi construim în pace viața cea nouă.

Noi, scriitorii, avem datoria de onoare de a scrie despre viața nouă a acestor ostași noi, de a contribui la opera de educare patriotică a soldaților care apără munca noastră pașnică.

Vă salutăm, ostași ai armatei noastre populare, armată a păcii! Vă salutăm, urmași ai legendarilor eroi căzuți în luptă de-a lungul veacurilor pentru pacea acestui prea iubit pămînt! Vegheați! Instruiți-vă! Pentru ca pacea dobîndită cu atîtea jertfe să nu ne lipsească niciodată!

Dumitru Mircea

Constructorii

Poate c-am clădit pe strune
Peste samă vorbe bune,
Poate c-am zidit palate
Pe hîrtie, din păcate.

Poate că din dor și vis
M-am grăbit c-un paradis
Mult prea timpuriu terestru
Pentru orice om pedestru.

Poate, poate, însă am
Pus în toate cîte-un dram
De iubire pentru oameni,
Și culegi ceea ce sameni.

Și zîmbind cu înțeles
Oamenii îmi spun ades:
Ceea ce a spus poetul
Vom clădi și noi cu-ncetul.

Dragostea mea

Ca Șincai, bătrîn cronicar
Purtînd adevăru-n desagă,
In inimă dragoste car,
Să satur o lume întreagă.

O dragoste simplă de rînd,
Pe sama poporului simplu,
Din inimă-o dărui, n-o vînd,
Prin lume cu ea cînd mă primblu.

E dragoste pentru acei
Ce taie cărbunele-n mină,
Ce scot din adîncuri țiței,
Ce apa o-ndreaptă-n turbină.

E dragoste gata să ia
In brațe pe-aceia ce ară,
Ca holda să geamă de grea,
Și pîne să fie în țară.

E dragoste pentru acei
Ce peatră topind în furnale,
Sub arșiță-n joc de scîntei,
Golesc în tipare metale.

E dragoste stînd fără somn,
In noaptea de spaimă și vrajă,
S-aud-o mișcare, un zvon,
Alături de cei ce țin strajă.

E dragoste pentru pămînt,
De-i șes, de e munte, de-i apă,
De poartă clădiri în avînt,
Ori oase-n repaos îngroapă.

E dragoste pentru drapel,
Al oastei, al patriei sfinte,
Și pentru acei ce sub el,
Știu singurul drum: înainte!

Vezi, dragostea asta o port
Cu patimă-n pieptu-mi și-o dărui,
Iar cînd va fi dat să fiu mort,
Aș vrea ca sub ea să mă nărui.

Pe groapa umilă a mea
Pierdută-n pămînt și-n uitare,
Aș vrea să rămînă doar ea
Ca merii și vișinii-n floare.

Început de toamnă

Se instalase toamna ca și la ea acasă
Și cum e o cucoană ceva mai răcoroasă,
Au gălbenit la frunte întîii parcă ulmii,
Zicînd șoptit că este toamnă, la urma urmii.

Ciupercile ieșiră și așezară corturi,
Porniră funigeii cu mătăsoase torturi,
In iarbă o brîndușă, o mînă ce se-nclină,
Cerșește parcă încă o fărmă de lumină.

Dar de la miază-noapte ca bivolii în ciurdă
Vin nori grăbiți pe șesul tăriilor și zburdă,
Se-mpung, prin aer saltă, se tăvălesc pe cer,
Ii urmărea pe gînduri din cîmp un plop stingher.

Zvonea la colectivă lanul de cucuruz,
Că în curînd știuleții i-or fi murați de uzi;
Știuleții cu măsele de cal grăiră rar:
„E vremea să ne ducă de-acuma în coșar".

Și strugurii pe dealuri au tras o bună spaimă,
Vierul însă astăzi cam amețit îngaimă
Ceva și tot îndeasă la poamă dulce-n teascuri —
Bucătăreasa pune la foc pui grași și vreascuri.

Și cei mai zgomotoși sînt copiii-n sat la școală!
Ca la colaci în clase cu rîset dau năvală.
Din tabere de vară întorșii pionieri
Spun cum a fost la dînșii, frumos ca nicăieri!...

Eu ca poet al lirei urcasem pe o culme
Și-am zis pe gînduri: este toamnă la urma urmei.
Apoi căutai prin codru tristeți de altă dată
Dar n-am găsit cărarea. O fi înmormîntată.

Mihai Beniuc

La vînătoare de țigri cu țigala

Din preistoria unei ofensive

Maică Sfîntă Duminică,
Maică Sfîntă Sîmbătă,
Maică Sfîntă Joi,
Maică Sfîntă Miercuri,
Maică Sfîntă Marți,
Maică Sfîntă Luni,
Luați-i (cutăruia) aprinzăturile,
Luați-i încălziturile,
Luați-i fiorile,
Luați-i răcorile,
și primela
și hintuiala;
și lăsați trupul lui
Curat, luminat
Ca aurul curat,
Ca argintul strecurat,
Că-n trupul lui
N-aveți bere să beți
N-aveți lăcaș să lăcuiți
N-aveți hodină să hodiniți;
Să pieriți,
Să răspieriți,
Cum piere roua de soare,
Ca spuma de mare,
Ca cenușa zburătoare...

Ce vîrstă va fi avînd acest descîntec cules de Tocilescu? Bătrîn probabil, cît vremea sau cît balta, el e jocul imaginației folclorice, în fața plăgii de milenii a ținuturilor mlăștinoase. Conjurarea laică s-a împletit cu vremea cu ritualul și ruga: în vechile texte măhăcene (1580) există o rugăciune specială dată de preotul Grigore, „pentru a goni demonul frigurilor din om și a afurisi necuratul bolii din bălți". E prima mărturie scrisă a ravagiilor malariei.

Cronica lui Neculai Costin ne informează că Albert, craiul leșesc, lovit de friguri la porțile Sucevei, a trebuit să ceară pace lui Ștefan cel Mare.

Dimitrie Cantemir oferă în 1716 descrierea clinică a molimii și o statistică grăitoare: unul din zece moldoveni erau scuturați de boală. Alți călători străini (Dr. Wolff în 1760, Dr. P. Hoquet în 1790, Dr. P. Whitt în 1828) povestesc că „populația harnică și blîndă a Moldovei este decimată de friguri". Regulamentul Organic vorbește de molima ce secătuiește populația ținutului și prevede chiar cîteva măsuri anti-malarice.

Nici seninul bard de la Mircești nu s-a putut opri să deplîngă starea populației „sleită de molima malariei și a țînțarilor" („Bahluiul sau meditație mlăștinoasă"), iar în zilele noastre, Eugen Jebeleanu a fixat în metru popular, năpasta frigurilor, care se adăuga lanțului de năpaste țărănești din trecut. Iată cum se jeluiește eroul anonim din „Satul lui Sahia": După ce stă „din greabăn cocoșat / toată vara-n lung și-n lat", fără să poată culege grîul, fiindcă e al domnilor, după ce e bătut cînd ridică glasul, alungat cînd își cere dreptul, ce-l așteaptă în căminul lui?

„...Cînd ajungi acasă frînt,
Te-ai întinde sub pămînt.
Mai trăiești, răsufli încă?
Simți în spate parc-o stîncă.
De-ai muri sub ea, ce-ai zice?
Numai gîndul — și te frige.

Singur-singurel de-ai fi...
Dar ai casă cu copii.
De-ai fi singur tu cu tine,
Dar puzderie-s, mulțime.
. . . .
Cînd i-apucă frigurile,
Tremură-n pumn lingurile,
Clănțăne măselele,
Lacrimile grelele.
Te gîndești la ei, la ele.
Treci și zaci după perdele,
Că-s perdele de țînțari,
dăruite de cei mari..."

★

Primele săgeți ale ofensivei împotriva malariei s-au îndreptat, ca de atîtea ori în medicină, împotriva simptomelor sau a efectelor bolii; chinina omora animaliculele din sîngele malaricului, și nicidecum agentul care le purta: anofelul. Și termenul însuși de „ofensivă" e un eufemism. N-ai decît să răsfoiești „Insemnările unui medic de plasă" ca să vezi cît de neîndestulător era arsenalul munițiilor pentru asemenea bătălie!

Ici-colo, vor mai fi fost și prin regiunile malarice, apostoli ca doctorul Ulieru. Erau și ei, în noaptea preistorică, vestitori ai omeniei și ai istoriei. Dar adevăratul război împotriva cauzelor epidemiei, adevărata luptă pentru sănătatea poporului nu a putut începe decît într-o orînduire a poporului. Apostolatul a devenit o chestiune de stat, fără ca însușirile apostolice de devotament, de dragoste de oameni să fie excluse, ci dimpotrivă, stimulate! Pe harta palustră a țării, cu spăimîntătoarea ei statistică, au răsărit în primul an republican cele dintîi fortărețe ale noului front: stațiunile de malarie. Și despre ele vreau să vorbesc. Dar nu numai despre ele...

Un nume necunoscut: un vînător de temut

Deși o știu de cîtăva vreme și am devenit prietene, îi voi spune, contrar obiceiului (și cu siguranță și a voinței ei), numele. Pe Georgeta Gheorghiu am cunoscut-o ca entomolog al stațiunii de malarie din Țăndărei. Titulatura e probabil un mister pentru mulți, așa cum a fost și pentru mine. Tradusă literal din grecește, ar însemna: „cel ce știe să vorbească despre insecte". Tălmăcită în graiul nostru, are o semnificație mai concretă: „vînător de țînțari". Georgeta Gheorghiu vorbește puțin, dar de știut știe multe, iar de făcut... dacă ar avea un aparat uman de kilometraj, atunci s-ar putea lua la întrecere cu șoferii sutamiiști. Atîta, drum a bătut cu piciorul, în cei șapte ani de stagiu în Bărăgan, fata aceasta de o seamă cu mine, blondă, cu ochi albaștri și împăcați, cu o putere de muncă și un echilibru pe care nu arare i l-am invidiat...

Am însoțit-o odată în „cercetare". Ca să-ți nimicești dușmanul, trebuie să-i cunoști apucăturile, punctele slabe ca și cele de rezistență.

Era o dimineață fierbinte, cu cerul

Veronica Porumbacu

(Continuare în pag. 4)

Sarcina nobilă a literaturii sovietice

Oamenii sovietici sînt contemporani ai unor evenimente mărețe și participă activ la ele. Infăptuirile poporului nostru, condus de partidul comunist, pot fi numite cu adevărat titanice.

Partidul îi cheamă pe scriitori să creeze cu înțelegerea cuvenită măreței lupte a clasei muncitoare și a întregului popor sovietic pentru întărirea continuă a societății socialiste construită în țara noastră și pentru victoria comunismului. In mesajul adresat celui de-al II-lea Congres unional al scriitorilor sovietici, Comitetul Central al P.C.U.S. a arătat: poporul sovietic așteaptă de la scriitorii săi să creeze figuri veridice și luminoase ale glorioșilor noștri contemporani, care rezolvă sarcinile colosale legate de dezvoltarea neîncetată a industriei grele, ale contemporanilor noștri care înalță gigantice centrale electrice, perfecționează metodele de construcție, valorifică milioane de hectare de pămînturi înțelenite, luptă pentru ridicarea întregii agriculturi și pentru o mai bună satisfacere a nevoilor crescînde ale oamenilor muncii.

Ce grandios tablou se deschide privirii pasionate și agere a artistului în zilele noastre! Oriunde ai privi, peste tot clocotește munca constructivă, creatoare. Insuflețiți de patosul creației oamenii sovietici încheie cu succes cel de-al cincilea cincinal. Privind cu încredere în viitor, oamenii muncii din țara noastră participă activ la elaborarea unor planuri și mai mărețe pentru cel de-al șaselea cincinal. Hotărîrile istorice ale Plenarei din iulie a C.C. al P.C.U.S. au înarmat poporul nostru cu un vast program de luptă pentru avîntul continuu al industriei, pentru progresul tehnic. Intreaga țară se pregătește să întîmpine Congresul al XX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice cu noi victorii în construcția pașnică.

In țara noastră munca a devenit creație. In activitatea pentru binele poporului apare adevărata frumusețe a omului, se manifestă din plin bogăția talentelor sale, se afirmă personalitatea sa. Această frumusețe se vădește și în faptele vitejilor veterani ai clasei muncitoare, ale oamenilor muncii din agricultură, și în năzuința patriotică a școlarului de ieri, venit în uzină să complecteze rîndurile glorioasei gărzi muncitorești.

Noi trăim într-o epocă de mari înfăptuiri. Realitatea care ne înconjoară este izvor de inspirație pentru creația artistului realist.

Cum se oglindesc însă toate aceste procese în literatură? Literatura sovietică a acumulat o bogată experiență în prezentarea vieții poporului. Dar, deși literatura noastră a făcut și face mult, cerințele față de ea sporesc tot mai repede, depășesc creșterea ei.

Pot oare scriitorii noștri să afirme că în operele lor viața eroicei clase muncitoare a Țării Sovietice este redată așa cum se cuvine? Atunci cînd abia se iveau zorile revoluției noastre, talentul pasionat și puternic al lui Maxim Gorki a creat chipul de o forță nepieritoare al unui fiu demn al clasei muncitoare ruse. Din paginile romanului „Mama", muncitorul rus și-a proclamat înaintea lumii întregi dreptul său, voința sa de a transforma viața, de a deveni stăpînul ei. Astăzi clasa muncitoare a Țării Sovietice a devenit cu adevărat stăpîn al vieții. In literatura noastră însă există încă prea puține imagini artistice ale muncitorilor înaintați, zugrăvite cu aceeași forță a adevărului vieții, cum a făcut-o M. Gorki.

Literatura sovietică a dezvoltat cu drag această temă. Incă în anii de după 1920 a fost creat „Cimentul" lui F. Gladkov. Tema clasei muncitoare, a tineretului muncitoresc, și-a găsit întruchiparea în proza lui N. Liașko și V. Bahmetiev, A. Karavaeva și I. Krîmov, L. Leonov și M. Șaghinian, N. Ostrovskj și A. Makarenko, A. Malîșkin și V. Ketlinskaia, B. Gorbatov și B. Polevoi. In anii de după război au atras atenția cititorilor opere ca „Tînăra gardă" de A. Fadeev, „Departe de Moscova" de V. Ajaev, „Neamul Jurbinilor" de V. Kocetov, „Cercetătorii" de D. Granin, „Karaganda" de G. Mustafin, „Sondorii din Apșeron" de M. Gusein, „Evenimente mari în Nauiamestis" de I. Davidaitis etc. Nu degeaba un erou atît de îndrăgit de cititori ca Ilia Jurbin, reprezentantul unei glorioase dinastii de constructori navali sovietici, spune cu neascunsă mîndrie: „Clasa muncitoare este o clasă creatoare..."

Pentru literatura noastră nu există o cinste mai mare decît a arăta în întreaga ei măreție eroica clasă muncitoare, viața și faptele ei. Totuși, noile lucrări consacrate acestei teme, care apar în reviste sau în ediții separate, nu corespund încă — nici prin numărul lor, nici prin nivelul măiestriei, nici prin profunzimea pătrunderii în caracterele oamenilor — cerințelor pe care zilele noastre le pun literaturii.

Pînă și schița, genul cel mai operativ și combativ al literaturii, nu dă o imagine fidelă și clară a felului în care trăiește țara noastră în momentul de față.

Literatura sovietică a cîntat romantismul eroic al vieții sovietice. Ea și-a captivat cititorii prin năzuința de a fi la fel cum au fost neînfricatul Cikalov, îndrăzneții biruitori ai Arcticei, curajoșii cuceritori ai stratosferei. Dar scriitorii n-au învățat încă să dezvăluie cu aceeași forță romantismul vitejiei în muncă, să captiveze oamenii prin frumusețea lumii spirituale a omului muncitor, prin poezia activității muncitorului în țara noastră, în munca lui de zi cu zi la furnal, la laminor sau la volanul combinei, creînd o viață nouă.

Au trecut nouă luni de la cel de-al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici. La congres s-a constatat că literatura noastră nu acordă destulă atenție temei clasei muncitoare. In aceste nouă luni de activitate revistele de literatură și artă n-au oferit însă cititorilor lucrări puternice despre faptele de astăzi ale muncitorului sovietic.

Tema clasei muncitoare a fost și rămîne tema conducătoare a literaturii noastre. Ea nu epuizează însă bogatul material pe care îl oferă viața timpurilor noastre. Cîte lucruri atrăgătoare, captivante, găsește scriitorul în viața satului nostru, în activitatea multilaterală a intelectualității noi, ieșite din popor! Niciodată în fața literaturii nu s-au deschis asemenea posibilități inepuizabile. Dar, cu toate operele valoroase pe care le-a creat, trebuie să recunoaștem că literatura este mult mai săracă decît viața care ne înconjoară, care se afirmă la fiecare pas și care așteaptă să fie înfățișată în opere de artă!

Pentru ca să înfățișeze viața omului sovietic într-un mod vrednic de ea, în toată bogăția conținutului și în întreaga măreție a faptelor ei, scriitorii trebuie să-și ridice neobosit măiestria. Literatura realismului socialist este o creație curajoasă, puternică prin profunzimea ei, prin adevărul și prin credința ei în victoria noului asupra a tot ce și-a trăit traiul. O asemenea creație cere artistului un penel viguros, o privire ageră și curajoasă asupra lumii înconjurătoare, priceperea de a cînta victoria obținută prin biruirea oricăror greutăți ce se ivesc în fața constructorilor lumii noi.

Nivelul literaturii trebuie să se ridice la nivelul înfăptuirilor poporului căruia îi slujește, ea trebuie să trăiască cu pasiune ideile vremurilor ei, să redea mai profund viața și faptele poporului, să-l călăuzească cu curaj înainte.

Scriitorul va găsi pe eroul iubit al cititorilor noștri în adîncul vieții poporului. El se află pe schelele noilor șantiere, pe întinderile pămînturilor înțelenite, în mină, în hala luminoasă a unui gigant industrial, în biblioteca clubului muncitoresc, în școală și în institut, în colectivele de artiști amatori și pe stadionul uzinei. Scriitorul trebuie să fie mereu împreună cu eroul său, să împartă cu el bucuriile și greutățile lui, să trăiască visurile și faptele lui. Pe eroul său, cititorul îl va îndrăgi pentru înaltele sale gînduri și sentimente, pe scriitorul său pentru adevărul vieții și profunzimea cunoașterii ei, pentru frumusețea curajoasă a redării ei inspirate.

Articol de fond apărut în ziarul „Pravda" nr. 261 (13559).

Ostașul

Se scutură pădurea. Departe se aud
Metalicele frunze sunînd încet sub vînturi...
Se sting în orizonturi cocori vîslind spre Sud...
Așteaptă-nsămînțarea bogatele pămînturi.

Cu largu-i gest țăranul aruncă-n nesfîrșit
Semințele de aur, aici, în colț de țară.
Slăvită fii tu mînă ce-mparți necontenit
Pămîntului, această semănătură rară.

Aici, în urmă, prieteni, cu unsprezece ani
Eu am văzut pămîntul și ceru-n vîlvătaie.
Treceau sub norii negri armate de dușmani...
Aici era pe-atuncea cîmpie de bătaie.

Aici, văzui cum cade luptînd un simplu-ostaș...
Lovit de-un glonț de moarte se prăvăli în zare...
Dar mîna-nsîngerată o-ntinse uriaș
Ca pentru-o nefirească, supremă-nsămînțare.

...De vă-ntrebați, tovarăși, au cine la-nceput
Ne-a-nsămînțat ogorul bogat ca o grădină,
Să știți, e-ostașu-acela rămas necunoscut,
Semănător de viață, de rod, și de lumină...

Ioan Meițoiu

Răsfoind REVISTELE

Poezia și Uzina

Două realizări care trebuiesc nu numai salutate, dar mai ales sprijinite și dezvoltate: „Tînărul scriitor" nr. 6 a publicat un grupaj de poezii scrise de muncitori de pe un șantier, iar în „Viața romînească" nr. 8, mai mulți poeți semnează versuri care alcătuiesc un reportaj colectiv despre o uzină. Iată două din căile deosebit de utile și indicate pentru a stimula promovarea unor noi talente și de a apropia tot mai mult poezia noastră de temele pe care le oferă viața și lupta clasei muncitoare.

Cîntece de pe șantier

din „Tînărul scriitor" nr. 6—1955

Electricianul Nicolae Rădvan, desenatorul Laurențiu Marinescu, zidarul Vasile Muscalu și lucratorul la cariera Ionel Tepșeanu, sînt cei patru muncitori-poeți, autori ai unor poeme lirice în care domina tema luptei pentru pace. Viziunea lui Nicolae Rădvan („Se strigă catalogul păcii") este cuprinzătoare, poetul imaginează o adunare a popoarelor libere și a celor asuprite, venind pentru a-și spune hotărîrea de pace. La apel nu răspund însă ucișii războaielor și ai persecuțiilor. In numele celor vii și cu amintirea victimelor neștearsă în minte, poetul lansează o chemare la luptă și îi avertizează pe acei care ar încerca dezlănțuirea unui nou măcel. Construcția poemului indică iscusința autorului în alegerea mijloacelor poetice. Viziunii largi din poem i se potrivește versul fără ritm și număr exact de silabe, fără strofe constituite. Avem senzația unei proclamații ale cărei accente au în același timp gravitate, cînd evocă milioanele de dispăruți, solemnitate cînd cheamă la solidaritate și neînduplecare cînd avertizează.

„Salvele de pe șantier" de Laurențiu Marinescu se întemeiază pe o comparație de respirație largă: zgomotul exploziilor de la Bicaz, așa cum își amplifică ecoul între crestele Carpaților, pare să fie o prelungire spre vremea noastră a salvelor de pe „Aurora", cele care-au vestit începutul Marii Revoluții din Octombrie. Remarcăm concizia expresiei, în special în prima din cele trei strofe ale poemului.

„Primul fulg" de Vasile Muscalu e o poezie tot atît de concisă — condensarea e de altfel o calitate a întregului ciclu „Cîntece de pe șantier"; am zice că e o „observație lirică": ninsoarea va încălzi și apăra sămînța în timpul iernii. Sensibilitatea versurilor transmite însă mai mult: promisiunea, acum închisă în această sămînță, care va rodi la vară, este analoagă cu promisiunea pe care ne-o face talentul poetului — deocamdată exercitîndu-se într-o claviatură fugară, dar în care se recunoaște mîna iscusită.

Ionel Tepșeanu semnează două evocări. Prima închinată unei necunoscute pe care a zărit-o cu ani în urmă, în trenul morții oprit o clipă într-o gară mică; a doua lui Aurel Șetu, eroul ucis cu lovituri de cuțit de asasinii legionari de la Berna. Poetul varsă o lacrimă pentru fata necunoscută și, în amintirea ei, își reînnoiește angajamentul de a merge „pe noua cale, / sub cer înalt, albastru fără nori"; el pune un buchet de ghiocei pe mormîntul lui Șetu. Pioșenia gesturilor capătă în versuri semnificația hotărîrii de a lupta pentru ca fetele să nu mai fie sortite unor noi trenuri ale morții, pentru ca oamenii de felul lui Șetu să nu mai cadă sub pumnalele atacatorilor.

Poemele din nr. 6 al „Tînărului scriitor" reprezintă, desigur, numai laturi ale scrisului autorilor lor. Ar fi deosebit de bine ca aceeași revistă să urmărească și să sprijine pe cei patru muncitori-poeți, ca să-i vedem publicînd poezii încă mai expresive, despre viața și munca lor, despre probleme și aspecte din ceea ce este specific muncitorului constructor al socialismului. Este o treabă pentru care, de bună seamă, „documentația" activității zilnice le-a intrat în suflet și în sînge. Rămîne ca ea să și coboare pe hîrtie...

„Uzinele 23 August" — Instantanee

din „Viața romînească" nr. 8-1955

Felul alcătuirii acestui ciclu, orînduirea celor 12 poeme semnate de cei șase autori — **Cristian Sîrbu** („Uzina", „Măgarul lui Malaxa", „Schiță de portret", „O fată rabotor"), **Rusalin Mureșanu** („La forjă", „Rebut", „Șpanul"), **Emilia Căldăraru** („Un om precum îs sute în uzină", „Inimi"), **George Dan** („Privind lingoul roșu..."), **Violeta Zamfirescu** („Spre inimi bați poteci înguste-amare...") și **Florin Mugur** („Visătorul") — titlul comun și chiar subintitularea „instantanee" nu lasă nici o îndoială asupra intenției autorilor: ei au vrut să realizeze un reportaj colectiv dintr-o uzină socialistă. Lucrul trebuie subliniat în mai multe privințe ca o realizare, care face cinste și poeților autori, și revistei care a avut inițiativa organizării și publicării acestui ciclu. Mai întîi avem în acest ciclu o cîntare plină de dragoste caldă pentru uzina socialistă și oamenii ei. Atmosfera de muncă este corespunzător redată în mai multe capitole-poeme. Descrierea procesului muncii, a intensității efortului pe care-l depun oamenii, înlocuiește aici relatările cantitative asupra rezultatelor obținute, obișnuite în reportajele jurnalistice. Aici, sîntem călăuziți să apreciem randamentul unei uzine a socialismului prin marea muncă depusă clipă de clipă, prin dimensiunile, evocate liric, ale instalațiilor ei. Din cadrul uzinei se desprind oamenii: fată-rabotor care muncește „ca un flăcău" și i se pare cît se poate de firesc acest lucru („O fată rabotor"); un om ca toți oamenii, cu copii, cu locuință în blocurile muncitorești, cu greutăți și bucurii, și mai presus de orice cu marea satisfacție că locomotiva pe care o lucrează va spune țării „ceva din munca mea de-aici, de mine" („Schiță de portret"); un muncitor calificat care pleacă la sat ca să ajute în campania agricolă și ale cărui frămîntări și probleme sînt compensate de succesele recoltei pe care o dobîndesc țăranii („Spre inimi bați poteci înguste-amare..."); un tînăr constructor care, în odaia lui de lucru, proiectează mașini îndrăznețe („Visătorul"). Sînt figuri dragi, conturate cu iscusință de poeți. In special trebuiesc relevate poemele care încheie reportajul, semnate de Violeta Zamfirescu și Florin Mugur, precum și toate cele patru ale lui Cristian Sîrbu.

Dar ciclul e semnificativ și sub alt aspect. Este una din primele împrejurări cînd atîția poeți, diferiți prin vîrsta și experiența lor — Cristian Sîrbu are un trecut de poezie numărînd aproape patru decenii, George Dan publică și el de un deceniu și e autorul unor mari poeme epice: în schimb, Violeta Zamfirescu și Emilia Căldăraru încă n-au un volum — diferiți prin felul lor de a scrie, prin temperamentul lor, se adună totuși și scriu împreună un reportaj poetic, căruia nu-i lipsește caracterul unitar și care nici nu deformează personalitatea fiecăruia din cei șase autori. Tocmai acest caracter unitar, împreună cu toate consecințele care decurg pentru reportaj, a scăpat notei „Intre om și mașină" de S. Vlad, publicată în „Scînteia tineretului" din 24 septembrie 1955. Poeții și-au împărțit sarcinile în conformitate cu necesitățile construcției reportajului lor: unii au realizat priviri de ansamblu asupra uzinei, asupra muncii din hale, asupra uneltelor. Aceasta se petrece în capitolele-poeme „Uzina", „La forjă", „Un om precum îs sute în uzină", „Privind lingoul roșu", „Inimi". Datorită acestor capitole-poeme se realizează legătura între celelalte aspecte ale muncii în uzină, cîntate de poeți, se reface cadrul în care apar chipurile de muncitori: „Schiță de portret", „O fată rabotor"; „Spre inimi bați poteci înguste-amare", „Visătorul". In acest cadru își au foarte bine locul aspectele critice intitulate „Rebut" și „Șpanul"; aici tabloului muncii încordate, realizat cu multă expresivitate și avînt, îi urmează tristeța în fața neglijenței unora care dau piese rebut sau arborează atitudini-rebut, atunci cînd își lasă ochii furați de strălucirea arțăgoasă, alambicată, a inutilului șpan, fără să vadă modestele dar valoroasele piese bune de alături. Și tot în acest cadru își are loc momentul satiric, prin care este demascată expoatarea din trecut, în episodul cu „Măgarul lui Malaxa".

Este foarte drept că fiecare poem în parte își are structura sa de sine stătătoare și că poate fi judecat și separat. Dar mai ales împreună cu celelalte, așa cum au fost concepute și realizate, pentru a realiza reportajul colectiv, ele își capătă valoarea și semnificația adevărată.

De aceea, concluzia negativistă din nota amintită o socotim grăbită și superficială. Subliniem, dimpotrivă, elanul liric și căldura cu care sînt scrise capitolele „La forjă", „Un om precum îs sute în uzină", „Privind lingoul roșu", „Inimi". In atmosfera de muncă încordată pe care-o realizează aceste patru poeme, recunoaștem vibrația intensă a efortului într-o uzină socialistă și întîlnim fapte, gesturi, atitudini ale oamenilor noștri de azi.

Obiecțiile noastre s-ar îndrepta în special către chestiuni de exprimare artistică și mai puțin către acelea privind compunerea de ansamblu. Am recomanda, de pildă, lui Rusalin Mureșanu, avînd în vedere poemul „La forjă", mai multă atenție la versuri, pentru ca să nu reiasă că omul stă sub ciocane, se chinuie sub prese și modelează metalul, să nu reiasă că nu omul e puternic, ci „cuvîntul OM"; i-am spune că jocuri de cuvinte, de felul „căldura însăși moare de căldură" sînt facile și nu dau intensitate imaginii. Pe aceeași linie, găsim asprimi și prozaisme în „Spre inimi bați poteci înguste-amare..." și versuri prea demonstrative, didactice, în „Privind lingoul roșu". In ce privește structura reportajului, ni se pare că mai multe portrete de oameni și mai concrete, de felul celor realizate de Florin Mugur și Violeta Zamfirescu, ar fi îmbogățit întregul conținut exprimat de poeți. In deosebi ar fi trebuit insistat asupra trăsăturilor noi ale oamenilor.

In ansamblu, însă, ciclul „Uzinele 23 August" îl apreciem ca pe o inițiativă importantă a celor șase poeți, care-l pot înscrie cu cinste în volumele proprii, ca pe un succes al redacției și al fiecărui poet în parte.

M. Gafița

O carte despre care nu s-a scris nimic

Cutreieram în vara aceasta prin munții Dornei, căutînd ca-n fiecare an, comorile neprețuite ale folclorului. Mă odihneam, după un mers de nouă ceasuri pe-o ploaie măruntă dar stăruitoare, la Crucea, pe malul cel aprig al Bistriței aurii, în locuri greu de călcat cu piciorul.

Gazda mea, un plutaș bătrîn, era băsmuitor vestit în ținut, și l-am rugat să-mi spună o poveste. Mi-a spus el una, mi-a spus și alta... Pînă la urmă a început să-mi povestească un basm, despre o fată cu părul de aur, vrăjită de **Barbă de cîlți — călare pe Căpățînă de cal**, ca să-i poată răpi un șirag de mărgele tare scump — pentru că în fiecare mărgea se afla ascuns cîte un meșteșug, ce era oamenilor încă necunoscut.

Basmul îl mai auzisem, îl citisem undeva. Era „Fata cu părul de aur" apărut împreună cu alte basme, în volumul intitulat: „Nuielușa de alun" de Călin Gruia.

L-am întrebat pe moșneag de unde-l știe.

— L-au povestit copiii de școală din Dorna, la o „sărată" de-a lor, la care m-am fost dus și eu, cînd eram sus cu pluta,—mi-a răspuns el. Ziceau că l-or citit într-o carte. Și mi-a plăcut tare... L-am ținut minte, să-l spun și eu la iștia micii de-aci din sat, care se grămădesc lîngă mine, și-mi tot cer să le băsmuiesc cîte ceva...

Nepoții plutașului vor asculta basmul și au să țină minte bine la rîndul lor pe prea viteazul Cătălin, care pleacă de dragul fetii cu părul de aur să smulgă din ghiara lui Barbă de cîlți șiragul cel vrăjit, cu atîtea meșteșuguri necunoscute, cîte mărgele sînt...

Basmul original al lui Călin Gruia, ca și alte creații culte de valoare, fac drumul invers decît acela pe care merg creațiile populare, strînse în volume de folcloriști. Mai întîi scris și publicat în volum, el este ascultat; dar pentru că a fost scris „pe inima poporului", se integrează în tradiția sa, pătrunde în circulația orală, în circuitul de veacuri al basmelor noastre populare, spuse din om în om la șezători sau în răstimpuri de odihnă.

Volumul scriitorului nostru Călin Gruia, cunoscut mai ales din basmele ce sînt difuzate la radio, mai cunoscut de cei mici decît de cei mari (cei mari sînt uneori prea gravi, și nu se apleacă spre preocupările celor mici!), a apărut către finele anului trecut în „Editura Tineretului". Erau selecționate în volum o serie de basme cu calități remarcabile, menite să îmbogățească sufletul copiilor noștri, să le dezvolte dragostea de carte, de frumos, de limbă de gîndire în imagini.

Indemînarea și modestia Mădălinei din „Fusul fermecat" sau vitejia încununată de biruință a lui Ilior din basmul care-i poartă numele, au încălzit inimile multor copii, le-au rămas pilde de neuitat.

Folosind forma tradițională în limbă, stil, în zugrăvirea eroismului avîntat, scriitorul Călin Gruia este în același timp în basmele acestea original, personal. El aduce inovații interesante, folosește visuri ale epocii noastre transpuse în basm. In acest fel, fantasticul izvorăște în basmele sale din realitate.

Scriitorul reușește ca, integrîndu-se în viața și frămîntările poporului, să împletească folclorul cu literatura cultă, să dea un basm nou, original, la un nivel artistic ridicat, să contribuie astfel la formarea conștiinței și idealurilor copiilor.

Tocmai pentru aceste calități, basmul cel mai frumos realizat, care a și dat numele întregului volum, „Nuielușa de alun", a fost ales de colectivul „Teatrului de umbre" din Moscova, pentru a fi dramatizat și pus în repetiție. Despre valoarea basmului a scris de altfel mai pe larg, de curînd, revista sovietică „Teatr".

Interesanta poveste a biruinței lui Mugurel și a Sprinteoarei cu ajutorul uriașului meșter Faur, asupra zînei Hapsîna, dramatizată în dificilul gen al „Teatrului de umbre" va putea astfel să fie cunoscută și îndrăgită de mii și zeci de mii de mici spectatori sovietici.

Și critica noastră nu a găsit răgazul ca să se apropie de o asemenea carte? Nu s-a găsit nimeni să spună un cuvînt despre o lucrare, care pasionează pe copii și care găsește răsunet peste hotare?

Desigur că scriitorul ar fi avut nevoie de confirmarea părților pozitive ale lucrării sale, de sprijinul criticii pentru înlăturarea unor lipsuri ce le mai are (stîngăcii de frază, versuri lipsite de prospețime și savoare, nerealizarea unui mai just echilibru între tradiție și inovație).

Sînt lucruri asupra cărora nu vreau să insist. E treaba criticii s-o facă. Și-i datoria ei să ajute pe un scriitor de talent cum este Călin Gruia, dar încă în formație, în sporirea măiestriei sale.

E timpul să fie părăsită prudența obișnuită sau nepăsarea unor critici ce nu cutează să meargă decît pe drumuri bine cunoscute și se feresc să abordeze problema mai spinoasă a literaturii pentru copii.

Literatura pentru copii e-n plină dezvoltare. Scriitorii de acest gen luptă însă cu o mulțime de greutăți, pe care ar vroi să le biruiască, avînd sprijinul efectiv al criticii. Și ei așteaptă acest sprijin, și îndrumarea criticii. Iar la urma urmei, așteaptă ca măcar apariția lucrărilor lor să fie consemnată și comunicată publicului.

Poftiți tovarăși critici, poftiți!...

Al. Mitru

Concursul „Iubiți cartea"

Tot mai mulți iubitori de literatură din regiunea Pitești participă la concursul „Iubiți cartea". In orașul Pitești, alături de elevi ca: Maria Arsene, Ion Baltag, Dumitru Ganea și alții, numeroși muncitori, ca de exemplu Gh. Antenie, Fl. Dănălache, Ștefan Duminicescu, de la întreprinderea textilă „11 iunie", au citit multe din cărțile prevăzute în regulamentul concursului. In raionul Muscel, printre cei peste 1200 de cetățeni înscriși la concurs, sînt și numeroși vîrstnici. In orașul Cîmpulung, la Rucăr, Stilpeni și Dragoslavele au fost organizate recenzii asupra cărților „Pămînt desțelenit", „Mitrea Cocor", „Secerișul", „Așa s-a călit oțelul" și altele. La biblioteca raională din Cîmpulung au fost expuse numeroase panouri artistice care popularizează cărțile, iar în cadrul a peste 60 de biblioteci sătești au fost organizate expoziții de cărți. Și în raionul Găești, datorită colaborării între colectivele bibliotecilor și organizațiile U.T.M. s-au primit la biblioteci peste 2.000 cereri de înscriere la concursul „Iubiți cartea".

NOTE DESPRE POEZIE

I

Vreme îndelungată edițiile poeziilor lui Mihail Eminescu au fost întocmite pe baza primei ediții publicate de criticul reacționar Titu Maiorescu. O seamă din cele mai importante și bune poezii ale marelui nostru clasic au fost ignorate sau înlăturate de criticii sau de editorii vechi, care prezentau astfel marelui public în mod denaturat opera eminesciană.

In ultimul timp, editurile noastre au trecut la publicarea integrală a „postumelor" lui Mihail Eminescu și au cuprins în edițiile de mare tiraj și cîteva (din păcate puține) din aceste așa numite „postume".

Este fără îndoială un pas înainte, deși timid încă, spre întocmirea unei ediții definitive a poeziilor lui Eminescu, care să nu mai țină seama de artificiala separare făcută de Titu Maiorescu, din punctul de vedere al partidului conservator și al „Junimii" reacționare — spre publicarea operei poetice integrale a lui Mihail Eminescu.

Am dori să atragem atenția asupra unei poezii care pînă de curînd era publicată numai în postume și recent a fost cuprinsă pentru prima oară și în ediția de mare circulație a „Bibliotecii pentru toți" (1955), pag. 280, cu titlul *„Noi amîndoi avem același dascăl"*. Considerăm deosebit de caracteristică această poezie (redactată pare-se în anii 1877-1878 sau 1879), nu numai pentru înalta sa valoare literară ci mai ales pentru poziția politică și filozofică pe care o exprimă. După cum se știe, în această perioadă Eminescu desfășura o intensă activitate ziaristică, mai întîi la „Curierul de Iași" și mai apoi la „Timpul" din București (care fusese fondat în martie 1876), amîndouă prezentînd o anumită orientare politică, aceea conservatoare. In numeroase convorbiri și scrisori, Eminescu a arătat poziția sa față de aceste publicații și față de inspiratorii lor.

In „Istoria literaturii romîne" vol. II, recent apărută, este citat următorul pasaj documentar caracteristic: „Din îndemnul lor n-am scris nici un rînd, nici n-am fost inspirat... Acum cînd sînt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada... Mărire cît se poate; prin ce mijloace nu-ntreba, sînt mai murdare și mai negre ca glodul"...

Dar, din păcate, nu toate convorbirile au fost notate și nici toate scrisorile lui Eminescu n-au fost încă publicate — în schimb poezia la care ne-am referit exprimă cu multă putere și înaltă artă literară, adevărata poziție a lui Eminescu față de partidul conservator și corifeii lui, față de „Junimea" și față de filozofia idealismului subiectiv (Kant, Schopenhauer) filozofia reacțiunii romînești din acea epocă.

Transcriem mai întîi textul:

Noi amîndoi avem același dascăl,
Școlari sîntem aceleiași păreri...
Unitul gînd oricine recunoască-l,
Ce știi tu azi, eu am știut de ieri.
De-aceleași lucruri plîngem noi și rîdem...
Non idem est si duo dicunt idem *)

Tu zici că patria e-n decădere,
De rîs și de ocară c-am ajuns
Cînd cineva opinia mi-ar cere
El ar primi tot astfel de răspuns
Ca de rușine ochii să-i închidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

Căci din adîncul gîndurilor tale
Răsare ură, din al meu amor.
Tu ai vrea tot să meargă pe-a sa cale.
Eu celui slab îi sînt în ajutor.
Cu-același gînd, noi totuși ne desfidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

„Pe mine răul, deși rîd, mă doare,
Mă ține liniștea vieții-ntregi;
Iar tu uiți tot la raza de splendoare
Ce-o varsă-asupra ta a lumii regi...
Și-ai vrea cu proprii mîini să ne ucidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

E greu a spune ce deosebire
Ne-a despărțit, de nu mergem de-a valma
Și s-ar vedea atunci fără-ndoială
Cînd noi ne-am scoate sufletele-n palmă
Ca-ntregul lor cuprins noi să-l deschidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

Este evident că în această poezie Eminescu răspunde unor interlocutori deloc imaginari, ci reali, cu care avusese de bună seamă numeroase discuții politice și filozofice și față de care vroia să-și precizeze poziția. De aceea poezia este însuflețită de un aprins spirit polemic, examinînd *opoziția* sa față de ideile și reprezentanții anumitor curente politice și filozofice, la ale căror publicații era nevoit să lucreze.

In opoziție cu preopinenții săi („Junimea", „Timpul") Eminescu este legat de popor, este însuflețit de dragostea pentru cei asupriți „eu celui slab îi sînt în ajutor", în timp ce adversarii săi doresc ca totul „să meargă pe-a sa cale", lumea și poziția moșierimii și burgheziei să se întărească, intensificînd exploatarea și asuprirea oamenilor muncii. Față de aceasta, Eminescu răspunde: „noi totuși ne desfidem: non idem est si duo dicunt idem". Eminescu identifica patria și poporul, iar stării de suferință a maselor îi găsise cauza în politica claselor exploatatoare care vroiau ca totul (relațiile de producție, relațiile sociale) să continue ca și pînă atunci. Pe aceștia marele poet îi disprețuia și îi sfida. Critica făcută de Eminescu situației sociale și politice, moravurilor din vechea Romînie era animată de ura fierbinte față de cei care au făcut ca patria să fie în decădere „de rîs și de ocară", ca „de rușine ochii îi închidem" — și în același timp era plină de dragoste față de poporul muncitor, de patriotism fierbinte, care cheamă la trezire forțele transformatoare ale societății romînești.

Satira eminesciană provine din durerea de-a vedea țara în starea jalnică din timpul domniei Hohenzollernilor.

„Pe mine răul, deși rîd, mă doare,
Mă ține liniștea vieții-ntregi"

In timp ce adversarii săi sfidau suferința poporului, oploșindu-se la curțile regale. Toată ura și disprețul lui Eminescu față de această „lume regală" și slujitorii ei izbucnește în

„Și-ai vrea cu proprii mîini să ne ucidem"

Eminescu exprimă aci aceleași idei pe care cu 7 ani mai înainte le exprima în „Proletarul" și cu 10 ani mai înainte în „Inimi corupte", denunță cu putere aceeași politică și acele cercuri care împingeau popoarele să se ucidă între ele „cu proprii mîini".

Eminescu ia atitudine față de școala filozofică ai cărei adepți conduceau „Convorbiri literare" arătînd că orientarea politică și ideologică este în fond diferită, chiar atunci cînd aparent formulările sînt asemănătoare— „nu este același lucru cînd doi oameni spun același lucru".

Finalul poeziei arată tocmai deosebirea fundamentală între poziția lui Eminescu și a adversarilor săi, opoziția lui nu numai față de societatea burgheziei și moșierimii, ci și față de cultura ei. Această deosebire apare numai atunci cînd este dezvăluit întregul sens, cînd este deschis întregul cuprins al sufletului exprimat în lucrările sale literare, în minunatele sale poezii:

„E greu a spune ce deosebire
Ne-a despărțit, de nu mergem de-a valma.
Și s-ar vedea atunci fără-ndoială,
Cînd noi ne-am scoate sufletele-n palmă
Ca-ntregul lor cuprins noi să-l deschidem:
Non idem est si duo dicunt idem.

Profunda și strălucita poezie „Noi amîndoi avem același dascăl" cu ura sa fierbinte împotriva asupritorilor, cu dragostea sa pentru cei asupriți, cu patriotismul său înflăcărat, cu ura împotriva celor ce împing la războaie, cu disprețul său față de cei care cu viclenie și slugărnicie servesc cauza dușmanilor popoarelor — aduce o clarificare prețioasă asupra poziției lui Eminescu față de politica și filozofia, față de cultura burgheziei și moșierimii romîne de la sfîrșitul veacului al XIX-lea.

Ea exprimă ideile și sentimentele profunde, *realitatea* poziției lui Eminescu față de lumea *contemporană;* și mai arată *consecvența* atitudinii lui Eminescu, de la „Epigonii" și „Proletarul", scrise în jurul anilor 1870, și pînă la „Scrisoarea a III-a" și „Noi amîndoi avem același dascăl" scrise în jurul anului 1880.

Importanța deosebită a acestei poezii constă în faptul că, într-o strălucită formă literară, Eminescu exprimă cu putere apartenența sa la cultura populară, atașamentul său față de masele muncitoare. Este cunoscută teza leninistă că în fiecare cultură națională există două culturi naționale, exprimînd contradicția dintre cele două clase fundamentale ale societăților bazate pe exploatarea omului de către om. *„Există două culturi naționale în fiecare cultură națională. Există o cultură velicorusă a Purișchevicilor, Gucikovilor și Struvilor, dar există și o cultură velicorusă pe care o caracterizează nume ca Cernîșevski și Plehanov".* (V. I. Lenin „Două culturi naționale").

Prin poezia „Noi amîndoi avem același dascăl" Eminescu însuși *formulează* orientarea sa și apartenența sa la acea cultură națională, care în Rusia veche era reprezentată de Cernîșevski, Belinski, Dobroliubov, Pisarev și Plehanov, iar în Romînia veche era reprezentată de Bălcescu, Ionescu de la Brad, Creangă, Caragiale, Gherea.

Trebuie ținut seama de faptul că această poezie este scrisă anterior „Scrisorilor" publicate în 1881, dar că fondul de idei este același cu cel din finalul „Scrisorii a III-a", exprimînd poziția lui Eminescu față de epoca și societatea contemporană lui, în care, după străvechea apreciere a lui Juvenal, „dificile est satiram non scribere". Iată de ce considerăm că poezia „Noi amîndoi avem același dascăl" merită să ocupe un loc central în cunoașterea și înțelegerea operei eminesciene. Faptul că istoriografia literară și critica burgheză nu au relevat deloc măcar existența acestei poezii, nu este de loc întîmplător, pentru că nu le convenea să o prezinte și mai ales nu le convenea s-o interpreteze, nu le convenea ca Eminescu să apară în adevărata lumină, de poet potrivnic societății și culturii burghezo-moșierești.

Cu atît mai mult este datoria criticii și istoriografiei literare de astăzi s-o facă. Totuși, acest lucru întîrzie — chiar de curînd apăruta „Istorie a literaturii romîne" (meritorie în multe privințe) nu o menționează, necum să-i acorde atenția deosebită pe care o merită.

Cronicar

*) Nu este același lucru dacă doi oameni spun același lucru (lat.). Fiecare vede lucrurile în felul său.

CRONICA LITERARĂ

Cezar Petrescu: „APOSTOL"*)

Retipărirea romanului „Apostol", — apărut recent la E.S.P.L.A., — nu reprezintă numai punerea la îndemîna cititorilor a uneia dintre cărțile realiste de valoare create în perioada dintre 1920—1940, — ci și un prilej pentru critică de a duce mai departe acțiunea de reconsiderare a literaturii epocii. Și, în literatura epocii, ciclul vast de nuvele și romane grupate de Cezar Petrescu sub numele de „Cronică a veacului XX", prezintă unul dintre fenomenele cele mai interesante. Operă dintre cele mai caracteristice pentru „Comedia umană" întreprinsă, „Apostol" poate fi greu analizat izolat, desprins de problemele generale ale dezvoltării creației literare a lui Cezar Petrescu. Pe de altă parte însă, analiza și discutarea romanului de față reprezintă cel puțin un punct de plecare pentru studierea lor, dă posibilitatea izolării atît a calităților specifice romancierului cît și a unora dintre cauzele care l-au dus citeodată la viziuni nerealiste sau la soluții artificiale.

Scriitor realist, Cezar Petrescu s-a situat în cele mai multe opere ale sale pe linia descrierii crude, fără eufemisme, a principalelor fenomene sociale petrecute în Romînia burghezo-moșierească în primele decenii ale secolului. „Apostol" e o frescă a satului romînesc, întunecat, sărac, copleșit de mizerie, — dar prins într-o epocă de frămîntări și de transformări. Insăși plasarea începutului acțiunii aproape imediat după puternicele răscoale țărănești din 1907 arăta intenția hotărîtă a autorului de a nu lăsa de o parte probleme dintre cele mai arzătoare, chiar dacă nu le situează în centrul atenției sale. Dar povestind viața învățătorului Nicolae Apostol, conturînd chipul tînărului învățător de țară, care se avîntă în necunoscut și nu se încovoaie în fața loviturilor primite într-o orînduire vitregă pentru om, — Cezar Petrescu a înfățișat cu o pană realistă mediul în care trăiește și pe care vrea să-l schimbe personajul său principal. Și tocmai acest cadru în care se mișcă eroul va depăși limitele de la început, pentru a deveni unul dintre elementele cele mai pozitive și mai temeinice ale romanului.

Ceea ce este valabil și dă forță de rezistență romanului la proba timpului — înțelegînd prin aceasta mai mult o probă determinată de schimbarea însăși a masei de cititori, care azi e alta și are alte exigențe decît acum douăzeci de ani — este în primul rînd elementul social al cărții. Ponoarele sînt unul din miile de sate ale Romîniei de altă dată, dar un sat care le cuprinde în sine pe toate. Același întuneric, aceiași oameni apăsați de sărăcie puteau fi găsiți pretutindeni. Moșierul Lascăr Sofian, stăpîn absolut pe moșia lui, purtător de cuvînt al celor mai retrograde concepții, conștient că știința de carte este periculoasă pentru clasa lui și că abecedarul e subversiv; Spirică Necșulescu și Catinca Știrbulescu, tot moșieri, oameni mai „noi" dar situați în fond pe aceeași poziție de clasă, interesați în menținerea exploatării indiferent de mijloace; prefectul Emil Sava — toți aceștia definesc concret clasele stăpînitoare, cu micile lor contradicții, dar strîns unite cînd e vorba de interesele comune. Individualizînd astfel de personaje, scriitorul realizează o mare varietate de tipuri; el se servește în același timp de individualizare ca de un mijloc de caracterizare mai complexă. Obscurantismul și guvernarea „cu mînă de fier" sînt ale lui Sofian; zgîrcenia, lăcomia, disprețul față de clăcașul pe care-l poți plezni cu biciul — aparțin Catincăi Știrbulescu; viclenia — lui Spirică Necșulescu; dar toate aceste trăsături aparțin în același timp întregii burghezo-moșierimi.

Scriitorul sezisează totodată un alt fenomen: acela al complexității sociale a țărănimii, al diferențierii treptate din sînul ei a unor elemente înstărite, mici negustori, logofeți boierești, mici funcționari rurali. Arătînd că acest proces se intensifică după primul război mondial, ca rezultat al exproprierii unora dintre moșii și al condițiilor în care s-a petrecut dezvoltarea economică ulterioară, scriitorul adîncește procesul și încearcă să-i dea o explicație mai completă.

Mai puțin diferențiată în personaje apare marea masă a țărănimii clăcașe exploatate. Din aceasta abia dacă se ridică unele figuri schițate ca Tudose Bot, Lecachi Colțun, Toader Chihaia. Satul e prezent totuși, dar o prezență globală, ca un adevărat „personaj colectiv" — termen care, fără să fie nou, rămîne totuși cel mai potrivit — pe care Apostol îl are mereu în minte și care e determinant pentru acțiunile și felul de a gîndi al eroului principal.

Problemele economice ale satului, lipsa de pămînt, dorința ca ogoarele să aparțină celor ce le lucrează sînt, fie exprimate clar, deschis, ca în convorbirea lui Niculae Apostol cu Sofian, fie că rămîn prezente în fiecare tablou al mizeriei țăranilor, zugrăvită în contrast cu bogăția claselor stăpînitoare.

In special în prima parte a cărții scriitorul apasă puternic pe aspectele negative, intensificînd critica la adresa orînduirii capitaliste. Predominanța acestor elemente, atenția și amănunțimea cu care Cezar Petrescu se oprește asupra lor, patosul veritabil pe care îl pune în scris, fac ca punctul de greutate al cărții aici să cadă, de aici să se fixeze în sufletul cititorului cele mai veridice și mai trainice imagini.

Evoluția ulterioară a cărții nu mai e însă tot atît de lineară. Ne referim în special la ultima parte a cărții, în care autorul caută soluții problemelor pe care le-a ridicat; soluții care nu puteau depăși influențele ideologice pe care le resimțea în momentul scrierii romanului. Plecat în căutarea unui sfîrșit mai fericit pentru eroul principal — Nicolae Apostol — ca și pentru întreaga carte, scriitorul se îndepărtează de la stricta observare a realității, ca și de la menținerea caracterelor tipice în crearea unor personaje.

Dintre acestea din urmă, cel mai deconcertant, la prima impresie, e Lascăr Sofian, moșierul-satrap, în care scriitorul a îmbinat trăsăturile unui reacționar feroce, tiranic, obscurantist, cu altele, care ar putea foarte bine să aparțină unui om cinstit sufletește, cu ținută morală. Deși împotriva învățăturii de carte, Sofian ajută școala, — deși apărător al marii proprietăți, la sfîrșitul vieții ar fi intenționat să pună bazele unui fel de obște țărănească.

Intr-o interesantă prefață care printre alte calități are pe aceea de a plasa romanul „Apostol" în contextul întregii opere a lui Cezar Petrescu, Mihail Gafița dezbate pe larg și această problemă. Explicația propusă ar fi aceea a influenței semănătoriste la Cezar Petrescu, prezentă în romanul la care ne referim, ca și în „Scrisorile unui răzăș" sau în „1907". O problemă ca aceasta, care poate fi extinsă la studiul întregii literaturi cu subiecte rurale dintre 1920—1940, ar merita să fie reluată.

Problema confuziilor ideologice în tratarea unor personaje din opera lui Cezar Petrescu anterioară ultimilor zece ani, și în cazul de față lui „Apostol", pare complexă. Personaje de factură asemănătoare cu Iordache Cumpătă (din ciclul „1907") sau cu Lascăr Sofian a creat și Duiliu Zamfirescu, de exemplu. Pe de altă parte, și în alte opere din „cronica veacului XX" se întîlnește un sentiment de anume înduioșare și îngăduință față de „orînduielile vechi". Ar fi suficient să cităm pe Boldur Iloveanu din „Aurul negru", căruia autorul îi dă același fel de cinste sufletească pe care o dă și lui Sofian.

Scriitorul a fost izbit de invazia brutală a capitalismului în toate sectoarele de viață, de efectele sale distrugătoare, nocive. Cele mai bune opere ale lui Cezar Petrescu sînt tocmai acelea care cuprind condamnarea acestei invazii, descrierea plină de ură sau de tristețe a efectelor pe care ea le are asupra sufletului omenesc, asupra frumuseților naturii, asupra bogățiilor țării. Cezar Petrescu a privit în jurul său cu ochiul unui observator plin de pătrundere, dar imaginile prinse le-a primit un scriitor plin de patos, cu reale calități lirice. Reacția imediată a fost, — ca și la alți scriitori înaintași sau contemporani, — ura și disprețul față de așezările nedrepte. Lipsa de cunoaștere a ideologiei înaintate, influențele idealiste ale societății în care scriitorul există și se dezvoltă, îl fac să prețuiască trecutul, căruia îi acordă o presupusă măreție. In felul acesta, în figurile unui Boldur Iloveanu, unui Lascăr Sofian sau Iordache Cumpătă, se pot recunoaște și ecourile unei reacții în fața vieții apăsătoare sortită omului în capitalism.

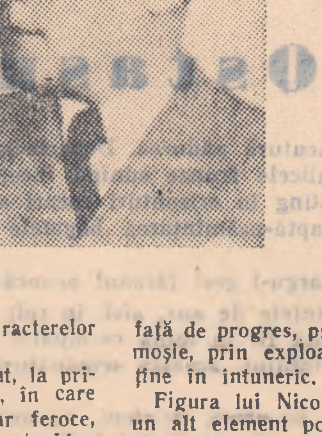

Problema e, în realitate, mai simplu rezolvată de cititorul înaintat care va reține din figura unui personaj sau altul ceea ce corespunde cu ideile sale. Lascăr Sofian îi va rămîne în minte nu prin modestul dar făcut școlii sau prin îngăduința lui față de Apostol, ci prin înverșunata ură față de progres, prin disprețul față de țăranii de pe moșie, prin exploatarea feroce a țăranilor, pe care îi ține în întuneric.

Figura lui Nicolae Apostol, eroul principal, constituie un alt element pozitiv al romanului. Ceea ce e prețios în Nicolae Apostol este entuziasmul, tăria de caracter, hotărîrea de a-și închina viața unui scop, de a și-o pune în slujba celor mulți. Apostol e un om cu tărie de caracter, cu încredere în oameni, cu voință tenace de muncă. Acestea sînt calități reliefate din plin, atunci cînd tînărul dascăl se împotrivește boierului atotputernic, cînd rezistă tentativelor de a fi corupt, cînd își înfrînge slăbiciunea sufletească trecătoare. Printre eroii lui Cezar Petrescu, Nicolae Apostol este unul dintre puținii care are conștiința clară că este un luptător. Chiar dacă scriitorul ar fi făcut din eroul său pînă la urmă un învins, Nicolae Apostol ar fi rămas totuși făurit din alt material decît un Radu Comșa („Intunecare"), un Sergiu Miclăuș („Duminica orbului") sau Zaharia Duhu („Aurul negru").

Personajul Nicolae Apostol realizează tipul învățătorului de sat al anilor de după 1900, nu numai prin trăsăturile pozitive, ci și prin acele iluzii pe care ideologia dominantă izbutise să le sădească în mintea lui. Apostol nu are dintru început o viziune clară asupra realității și asupra viitorului; în hotărîrea lui de a deveni un luptător, se amestecă numeroasele idei narodnice despre „apostolat", despre misiunea învățătorimii, despre luminarea poporului. Aceste trăsături completează portretul de epocă al personajului.

Nicolae Apostol se artificializează într-o măsură, atunci cînd, dintr-un om viu, se transformă într-un erou a cărui evoluție este împinsă de autor în direcția ideilor sale proprii. Germenul acestei schimbări exista de alt fel în intenția lui Cezar Petrescu încă de la remarca inițială că Apostol ar fi un neadaptabil, fiindcă nu e „nici orășan, nici țăran" — „corcitură". Soluția e deci aceea de a reveni la starea inițială de țăran, pentru a găsi în felul acesta drumul spre inima oamenilor din sat. In aceasta există o doză de adevăr, prin faptul că interesul real pentru aceleași lucruri poate constitui un punct de contact. Dar mai departe înfățișarea „succeselor" învățătorului Ceapă (în perioada de cruntă exploatare, cînd țărănimea, lipsită de pămînt, se zbătea în ghiarele înfometării cronice) sau ale lui Apostol, aplicînd aceleași principii într-o perioadă de ruinare și diferențiere a țărănimii, reprezintă un element artificial, cu totul necaracteristic perioadelor istorice respective.

Cîteva asemenea elemente străine de realismul critic, apar încă din capul romanului, dar abia în epilog ele devin predominante. Adevărul este că în momentul scrierii romanului „Apostol", scriitorul nu avea o veritabilă soluție cu care să poată rezolva datele problemei pe care o expusese cu atîta vigoare și pasiune. Soluția propusă, aceea a ridicării satelor prin cultură, prin gospodărire, e iluzorie în orînduirea capitalistă, care se întemeiază pe exploatare. Artificialitatea a fost foarte probabil evidentă și autorului, care a trecut în carte tocmai peste perioada de aplicare a metodei, pentru descrierea căreia ar fi trebuit prea multe elemente fictive.

Pentru cercetătorul operei lui Cezar Petrescu e limpede că autorul atîtor romane întunecate nu a vrut să-i făurească și acestui erou al său, în care a pus atîta entuziasm și atîta devotament pentru oamenii simpli, un destin tot atît de amar ca altor personaje ale sale.

In sfîrșitul optimist al romanului este, e drept, confuzie. Dar în germene era cuprinsă în el dorința scriitorului ca anii de exploatare, de sărăcie, de înjosire a omului, să dispară pentru totdeauna și să fie înlocuiți de altceva mai bun, de ceva pe care nu putea încă să-l definească.

„Apostol" a cunoscut încă de la prima apariție succesul printre cititorii de acum douăzeci de ani. O serie de cauze ale acestui succes au fost expuse mai sus. Dar mai este una, asupra căreia ar trebui să ne oprim. Pentru întiia oară apărea în literatura noastră, într-un roman de valoare, figura învățătorului cinstit, trăind în mijlocul satelor cufundate în întuneric și sărăcie, muncind pentru o leafă mizeră, adesea neplătit luni de-a rîndul.

Cititorii au recunoscut în Nicolae Apostol o realitate, pe care o știau, dar pe care nu o priviseră niciodată pe deplin în față. Dragostea lor pentru eroul lui Cezar Petrescu s-a împletit cu dragostea pentru o întreagă categorie de intelectuali legați de popor, sau cu amintirea fiecăruia despre dascălul care i-a pus pentru prima dată în mînă cartea.

Realismul puternic al romanului „Apostol", încrederea în forțele omului, pe care o dă în cea mai mare parte a sa, vor avea un rol de seamă în prețuirea pe care cititorii noi, — cititorii de azi — o vor acorda cărții. Iar acestui fel de cititor, discuția în jurul problemelor cărții, reliefarea calităților ca și dezbaterea lipsită de ezitări a unor greșeli ale romanului nu pot decît să-i trezească interesul și să-i fie de un real folos.

Horia Stancu

*) Cezar Petrescu: „Apostol", E.S.P.L.A., 1955.

HORIA

— Fragmente —

Actul III

(Tabloul 7)

Tabăra lui Horia pe o coastă. Dreapta, între brazi, un adăpost din bîrne, proaspăt înjghebat. Stînga, o masă din doi dulapi. Dinspre vale urcă glasuri, nechezat de cai, trîmbiţe, forfotă de oameni.

HORIA *(la masă, întăreşte cu pecete o carte pe care o scrisese pedagogul la celălalt capăt al mesei. Reciteşte scrisoarea, apoi o întinde negustorului care aştepta cu Iacob Todea):* Ţine cartea de trecere. Scrie că n-are nimeni a-ţi face vreo stricăciune domniei tale sau soţilor cîţi mi-ai cerut. Te du cu bine şi să te-ntorci degrabă. Să te-ntorci degrabă că rău sîntem strînşi din partea fierului *(lui Iacob Todea):* Ai grijă Iacob Todea să primească tot ce i se cuvine pentru drum *(pedagogului, arătînd înspre Gligore Nicula care sta mai deoparte):* Ai scris ce ţi-a cerut? *(rîde pedagogului în semn de înţelegere. Primeşte din mîna acestuia hîrtia, vrea să pună pecetea, ezită; reciteşte încă odată hîrtia. Se aud sunete prelungi de tulnic, sunete care se reiau cu un anumit înţeles).*

UNOCHI *(care împreună cu băieşul face de strajă, atent la sunetele tulnicului, avînd de altfel şi el un tulnic de semnale, lui Horia):* De la Giurgiu Crişan. Din valea Bradului, c-a primit caii ce i-ai trimes şi porneşte asupra Zlatnei peste Almaş.

GH. MARCUL *(care urcase cu hotărîre. In zilele din urmă s-a schimbat cu totul. E o căpetenie cu experienţă. Lui Horia):* De la Giurgiu Crişan? *(arată înspre calfa de cojocar care intrase):* Şi flăcăul cu veşti tot de la Crişan. Numai ce-a descălecat.

CALFA *(cu ţinută militară):* Să trăieşti, crăişorule. Prim-căpitanul Giurgiu Crişan îţi trimete vorbă şi-ţi spune că-n valea Bradului dreptatea s-a făcut. Şi-ţi mai spune că, aşa cum ai poruncit, a trimes căpitani de nădejde în Hunedoara şi-n comitatul Albei şi-al Clujului *(îşi aminteşte)*. Şi-n comitatul Aradului, da. Şi că are veşti bune *(zîmbeşte mulţumit de sine).*

HORIA *(se apropie de calfă):* Cum îi vremea la voi?

CALFA: Bună *(izbucneşte):* Parcă-i tot a vară, aşa mi-i bine şi cald. Numai domnii, ei fug ca gujii, da' tot îi ajungem şi-i tăiem.

HORIA: Vas-că bună-i vremea.

CALFA: Bună. Bună. Şi-a noastră-i lumea *(izbucnind):* A noastră-i lumea! Vivat Maria Tereza! *(s-aude o împuşcătură, apoi alta).*

GH. MARCUL: Le-am spus să nu strice plumbii pe el *(la privirea întrebătoare a lui Horia):* Iscoada domnului baron Kemeni. Un nărod. L-au plătit cu treizeci de galbeni *(aspru):* E-a treia iscoadă în aste două zile; ca să nu mai socotim ce-a fost la Bucium *(băieşului care stă de strajă):* Tu, băieşule, nici domnul dumnezeu de-ar urca... *(lui Horia):* Cu buciumenii prea te-ai arătat îndurător. Şi-apoi că-s ţărani, da le-a fost în minte să te vîndă domnilor, le-a fost. Noroc de Ionuţ Dandea *(direct):* Ne eşti căpetenia cea mare, inima noastră; cum nu poate trăi omul fără inimă, aşa nici noi nu putem fără domnia ta. De aceea rogu-te, să-mi fie cu iertare dacă-ţi vorbesc aşa. *(Horia îi face un semn prietenos; băieşului):* Ia seama măi, feciorule, şi deschide bine ochii.

BAIEŞUL: Bag eu seama.

HORIA *(pune pecetea pe hîrtia pe care apoi o întinde lui Gligore Nicula):* Mi-ai cerut carte de pază pentru contele Sigismund Intze ca să i-l aduci lui Cloşcuţ în tabără.

GLIGORE NICULA *(dă s-apuce hîrtia):* Intocmai. Contele Sigismund e priceput în de-ale războiului şi ne-ar fi bun sfătuitor — aşa spunea Cloşcuţ.

HORIA *(aspru):* De unde cunoaşte priceperea contelui Sigismund? De cînd duce lipsă de sfătuitori? *(înfuriat):* Ce sfat poate aştepta ţăranul de la domnii pămînteşti decît sfatul umilinţei şi al supunerii oarbe? Na, ţine! E-o carte de pază pentru domniţa Agnes Intze. S-o scoateţi de îndată din tabără şi să plece unde-o vedea cu ochii. Ii spui căpitanului tău... *(mai puţin aspru):* Ii spui că noi nu ne războim cu muierile, dar nici să ne-ntoarcă din drum n-om îngădui nimănui *(se întoarce înspre Gheorghe Marcul care a reintrat de jos cu potcovarul. Potcovarul duce cu el mai multe lănci şi săbii. Horia ia c te-o lance în mînă):* Bune lăncile! *(lui Gheorghe Marcul):* Să se trimeată lănci la Cricău şi să le-mpartă pe oamenii Cloşcuţ *(lui Gligore Nicula):* Fierul ce l-oţi găsi la Galda, să se trimeată de-ndată la Băişoara, la fauri *(lui Unochi):* Dă semn lui Cloşcuţ, c-or primi suliţele pînă-n zori. Şi-i poruncesc ca mîne-zi îi mursai să pornească cu Ionuţ împotriva Galdei. *(Unochi trece mai spre margine şi dă semn din tulnic. Din depărtări alte tulnice îi reiau înştiinţările. Horia, înapoind potcovarului lancea):* Bună suliţa şi vrednic ţi-i meşteşugul *(îi ia sabia din mînă şi o cercetează):* Ori eşti bucuros de ajutoarele ce le-ai primit?

POTCOVARUL: Bucuros.

HORIA *(face cu sabia un gest de tăiere):* Bun, bun şi bine cumpănită. Da tot mai bine de era mai grea. Ştiu. Duci lipsă de fier, dar încă puţin şi-om primi fier din belşug. Numai să dovedim cu cine-l lucra... *(lui Gheorghe Marcul):* Rogu-te, trimete după Petru Goia *(pedagogului):* Ai scris cartea către meşterii din Sibii? Dă-mi şi hîrtia de trecere pentru faurii de-i chemăm la noi *(citeşte şi pecetluieşte scrisoarea. Apoi potcovarului):* Te găteşte de drum pînă-n Sibii. Cată să intri-n vorbă cu faurii ce acolo şi cheamă-i la noi, că le-om da bună plată *(arată înspre Petru Goia care urcase între timp):* Te-o însoţi Petru Goia care-i om umblat şi te-o ajuta cu sfatul. Feriţi-vă de panduri şi slujbaşi *(lui Petru Goia)*. Cînd îi vedea că-i mai greu, te-i folosi şi de cele pungi de galbeni cu care te porneşti. Lucrul pentru care vă trimet e de mare grabă şi taină. Na. Astea-s hîrtii de trecere şi pază şi asta-i pentru meşterul mai mare peste fauri. Joacă galbenii numai la mare nevoie, da' atuncea azvîrlă-i cu mîna largă. Şi acuma, vă duceţi cu bine şi s-auzim de bine *(îi scoate afară, apoi Cimpoieşului care vine în mare grabă):* Ai să-mi spui ceva?

CIMPOIEŞUL: Avem prinşi nişte unguri din partea săcuiască. Spun c-au venit pentru domnia ta după învăţătură şi răspunsuri *(repede):* Da-s numai minciuni şi vorbe. Am venit să-ţi cer poruncă. Le scurtăm capetele ori să-i spînzurăm?

HORIA: Nu te ştiam alt' dată aşa dorit de sînge şi moarte.

CIMPOIEŞUL: Apoi, că-i slobodă moartea acum.

HORIA: Pentru duşman îi slobodă oricînd. Dar dacă ungurii ceştia nî-s prieteni şi cu adevărat au venit pentru răspunsuri şi învăţătură ca oameni sărmani ce sînt?

CIMPOIEŞUL: Vezi că eu unguri fără de vizitiu şi Ianăş al lui Iarai ce l-ai ridicat căpitan, tot nemeşi am văzut, şi săraci numai dintr-ai noştri.

HORIA: Că n-ai ieşit dintre munţi. Du-te-n Trăscău şi găseşti unguri iobagi cît şi romîni. Is oameni sărmani şi dintr-ai lor. Omul sărac îi tot de-un neam *(trece spre ieşire):* Ia'n uite-l că de lup am vorbit *(vizitiului care-i vine-nainte):* Te-ai întors? Ei, spune, spune.

VIZITIUL *(îşi şterge fruntea de sudoare):* De toate am fost pînă azi, numai Iscoadă, nu. Da' uite că învaţă omul. Vin din Aiud.

HORIA *(cu inima la gură):* Ei?

VIZITIUL: Rău ai băgat spaima în domnii cei mari. Tot în sfaturi o ţin, dar pe ce lume îs nu mai ştiu nici ei. Trimet ştafete la Sibii la comandă, apoi iar la guberniu. Aud c-au trimes plîngeri şi la-nălţatul împărat. Vorba că li-i inima-n călcîi.

HORIA: Aşa. Da' tîrgoveţii ce spun?

VIZITIUL: Vezi că nici ei, tîrgoveţii, nu-s tot una. Şi mai lipsiţi şi mai cu blană. Cei mai în lipsă ne aşteaptă. Tare ne aşteaptă.

HORIA: Aşa *(pedagogului):* Scrie scrisoare către Cloşcuţ că-i poruncesc ca după ce-o trece mîne-zi Galda prin foc, să-l lase acolo pe Ionuţ cu oamenii cîţi îi trebuie, iar el cu grosul şi cu oamenii ce i-o mai ridica să pornească peste munţi împotriva Aiudului. Că-i dau două zile pentru Aiud, sîmbătă şi duminică, iar luni în şasesprezece, odată cu Giurgiu Crişan care o veni din Zlatna, să pornească amîndoi împotriva cetăţii Devei. Ii scrii întocmai şi lui Crişan să se găsească luni în şasesprezece, la poarta Devei. Ştafete călări îi ceri lui Gheorghe Marcul. *(Cimpoieşului cu care iese):* Şi-acum să-i cercetăm şi pe ăşti unguri, ce soi de oameni sînt. Tare bun lucru de i-om şti ridica şi pe ei *(au ieşit. Odată cu ei au trecut şi băieşul cu Unochi care-l însoţesc ca o gardă. O vreme pedagogul scrie ce i-a poruncit Horia. Apoi ridică o budacă de sub masă, priveşte-n jur şi nezărind pe nimeni, o duce degrabă la gură şi soarbe de zor).*

GLIGORE NICULA *(care se vede că-l pîndea să fie singur, a reintrat):* Straşnică porunca Horiei, nimic de zis. Nici un strop de vinars în tabără. Da' porunca văz că-i numai pentru proşti *(rîde, apoi mai cu curaj):* Nu poţi să scrii carte şi pentru contele Sigismund?

PEDAGOGUL *(ascunde budaca):* N-am pecete.

GLIGORE NICULA: Şi fără pecete nu se poate?

PEDAGOGUL: Vezi bine. Da' de ce nu-şi face pecete Cloşcuţ?

GLIGORE NICULA: I-a spus şi domniţa Agnes. Vorba-i că multă vreme n-om mai sta aşa. Cap are, nu? şi poate-i mai îndrăzneţ, de ce s-asculte de alţii şi n-or asculta ceilalţi de el? Na, spune.

PEDAGOGUL: Spune dumneata, că-l ştii mai bine.

GLIGORE NICULA: De cu seară l-a căutat, la sfat, un ofiţer împărătesc — careva mare — că-n dimineaţă l-am văzut şi eu. Puteai crede că-i chiar împăratul, aşa se ţinea falnic pe cal...

PEDAGOGUL: Dar Horiei de ce nu i-ai spus?

GLIGORE NICULA: Ce să-i spui?

PEDAGOGUL: Ce-mi spui mie acum. De ofiţerul cela împărătesc...

GLIGORE NICULA: Vezi, se cheamă că-s plecat de ieri la amiazi dar mi-am găsit o pruncă în Cricău şi-am rămas peste noapte, înţelegi... Şi zi-i, nu poţi să-mi dai cartea aceea, că mult m-a rugat domniţa Agnes... *(a auzit glasuri urcînd şi repede cu glasul schimbat):* Am să-l spun, da, da. Şi nu mă mai ţine că-s ştafetă şi cunoşti porunca ce-am primit-o *(a plecat ca un om grăbit foarte. Horia urcă cu David Mărian şi cu doi feciori ai acestuia).*

HORIA *(lui Gheorghe Marcul care le-a venit mai în urmă, cu un trimes din secuime, arătîndu-l pe David Mărian):* A stat de la amiazi după deal şi i-a fost ruşine să urce *(lui David Mărian):* D-apoi că l-ai lăsat acolo mort pe mezinul Marcul, ruşine-i asta? Ori lacrimă şi durere? Ştiu cum n-aţi aşteptat şi cum v-aţi pornit fără să chibzuiţi.

DAVID MARIAN: N-am chibzuit. Ii spuneam lui Suciu: Deva-i cetate mare. Dacă-i s-o luăm, numai prin viclenie. Da' el n-a mai stat să ne-nţelegem şi a pornit oamenii. Ne-am pornit şi noi. Şi uite că au ieşit din cetate călăreţi şi cătane şi ne-au puşcat. Şi pe cîţi nu i-a ucis cu gloanţe, i-a înecat în Mureş. Cei de-am scăpat, ne-am întors din nou asupra cetăţii, să murim sub ziduri, da' să nu ne dăm fugiţi. Şi iară s-au ridicat cu putere şi urgie de ne-au căsăpit. Pe cei prinşi i-au ucis în cazne fără de judecată. Că i-a ucis, i-a ucis, dar tare rău i-au batjocorit. Cumplit i-au batjocorit. Pentru aceea am rămas în viaţă. Ca să te găsesc şi să-ţi cer oameni. Dă-mi oameni să pornesc împotriva Devei şi aşa am să le plătesc, că pînă-n vecii vecilor încă nu s-o uita cum i-a pedepsit pe domnii din Deva, David Mărian de pe Giurguţa.

HORIA: Oameni să-i trimet acuma cu dumneata, n-am, dar cu domnii din Deva tot ne-om socoti. Aşteaptă numai *(arată înspre bărbatul din secuime, un tînăr cu sprîncenele groase):* Dumnealui e ungur din ţara săcuiască. Şi a venit la noi cu mai mulţi soţi ai lui, să se alipească nouă şi să ne dea ajutor *(săcuiului):* Cu dragoste îţi mulţumim pentru inima şi voia voastră, da' mai bun ajutor decît să porniţi şi-n părţile voastre ce facem noi aici, nici că se poate *(pedagogului):* Mai ai vreo carte de ridicare cum i-am trimes lui Ianăş Iarai? Vezi c-or mai fi *(îi întinde ungurului o hîrtie)*. Aicea scrie toate temeiurile pentru care ne-am ridicat *(lui Gheorghe Marcul):* Te-oi mai ruga pe domnia ta Marcule, să alegi zece oameni din cei mai hotărîţi, să-i însoţească pe domniile lor în locurile săcuieşti şi să le stea aproape şi cu învăţătura, dar şi cu fapta. Că îndemnul din om în om se ia *(săcuiului):* Bine am grăit?

SECUIUL: Bine.

HORIA: Na, atunci, du-te cu sănătate, frate al meu şi să-mi trimiţi veşti bune *(îl îmbrăţişează):* Cu bine! Şi fără milă, fără milă *(săcuiul iese cu Gheorghe Marcul. Horia se-ntoarce spre pedagog):* Şi-acum citeşte poruncile ce le dăm Tablei din Deva şi Comitatului de vor să-i lăsăm în viaţă. Citeşte să le-audă şi dumnealor *(a arătat spre Mărieni):*

PEDAGOGUL *(alege un pergament frumos desenat şi citeşte cu emfază):* „Nobilime să nu mai fie".

HORIA: Aşa!

PEDAGOGUL: „Posesorii nobili să părăsească odată pentru totdeauna moşiile nobilitare".

HORIA: Mai repede!

PEDAGOGUL: „Că dînşii încă să plătească dări ca tot poporul plătitor".

DAVID MARIAN: Să plătească şi ei, cîinii!

PEDAGOGUL: „Pămînturile nobilitare să se împărţească între poporeni după porunca ce-o va da Inălţimea sa împăratul".

HORIA *(nu mai are răbdare şi la hîrtia din mînă. Citeşte mai departe):* „Dacă Tabla şi guberniul voieşte a primi aceste punturi de supunere, atunci să-nalţe flamuri albe, cît la castel, cît şi la marginile dinafară a Devei şi să deschidă porţile *(s-apropie de o torţă pe care i-a aprins-o careva):* Aceste punturi le cerem Tablii a le împlini întocmai. Iar răspuns să se trimeată pînă duminecă seara în cincisprezece ale lunii acesteia la popa Dănilă din Criscior. La dimpotrivă, cu toată puterea noastră, dimpreună cu căpitanii, ne-om da silinţa să nimicim oraşul Deva". *(Priveşte în jur. S-a întunecat. In tabără s-au aprins focuri. Pedagogul a mai aprins două facle. Horia întinzînd hîrtia lui David Mărian care sorbise cu nesaţ cuprinsul ultimatumului):* O duci mai încolo chiar domnia ta, tistului de sare din Soimuz, Carăl al lui Brunec, s-o cetească şi s-o trimeată mai departe Tablei din Deva. Şi-i spui că de n-ajunge la vreme unde trebuie, ne-o plăti cu capul. Atîta-i spui şi nimic mai mult *(pune pecetea şi întinde hîrtia lui David Mărian):* Acuma cată să ospătezi cu ce-i găsi pe la noi. Iţi mai tragi puţin sufletul şi te du unde ţi-am spus.

DAVID MARIAN *(ia hîrtia şi-o pune bine):* D-apoi c-om ospăta noi şi pe drum. Cu bine, crăişorule *(iese cu feciorii săi).*

HORIA: Cu bine *(pedagogului):* Te odihneşte şi domnia ta că ţi-ai fi

stricat ochii de atîta scris şi apoi că şi mîne-i zi. *(Pedagogul se înclină şi iese. Horia face cîţiva paşi. Băieşul şi Unochi, care s-au tras mai de-o parte, caută să se facă cît mai neobservaţi. De jos din tabără ajung frînturi de cîntece, chiote. Mai încolo se joacă o bătută. Horia priveşte după culme, apoi brusc cuiva de după tufiş):* Na, Marie, ce stai acolo? *(coboară şi se întoarce îndată cu Maria Paven):* Ce-i Marie? Spune.

MARIA PAVEN: Să-mi fie cu iertare, crăişorule, dar am urcat... am urcat Horia. M-au trimes oamenii. M-au trimes să te veselesc. Asta *(după o pauză):* Umbli tot îngîndurat. Nu te mai odihneşti. Ochii ţi-au fugit în fundul capului. De neodihnă. Oamenii sînt bucuroşi. Auzi-i cum cîntă. Numai domnia ta eşti mereu încruntat. Ii greu să răspunzi pentru atîtea vieţi, ştiu. Ii greu, dar oamenii iubesc rîsul şi cîntul şi domnia ta tot trist şi îngîndurat umbli.

HORIA: Nu ştiu ce-i cu Cloşcuţ. Ce se petrece în mintea lui. S-a oprit de ieri la Cricău şi nici veste şi nici un răspuns la întrebări nu buciumă.

MARIA PAVEN: Poate că vrea să-ţi dea ştiri bune, mai multe dintr-odată. Chiar aşa o fi. Hai. Hai că te văd oamenii îngîndurat şi se-ntristează şi ei *(se aude careva cîntînd de-aproape)*. Spun oamenii că horeşti ca nimeni, dar eu nu te-am auzit niciodată cîntînd. Nu îndrăznesc să te rog. Ţi-aş cînta eu, dar mi-i ruşine *(pauză. Apoi îşi ia inima în dinţi)*. Am să-ţi cînt cum cîntam bărbatului meu.

HORIA: Şi ce vezi rău într-aiasta?

MARIA PAVEN: Nimica *(îşi potriveşte mai bine tulpanul, dar nu cîntă. Tace. Tace şi Horia. Izbucnesc apoi amîndoi în rîs. Rîd puternic. Rîsul lor se transmite mai departe în tabără).*

HORIA *(vizitiului şi Cimpoieşului care au pătruns ca şerpii, unul ţinînd după spate un butoiaş, celălalt cimpoiul. Tac amîndoi):* Na, vorbiţi, ori aţi amuţit amîndoi?

VIZITIUL: O venit din Ampoiu un creştin c-o berbinţă de mied.

CIMPOIEŞUL: Porunca-i s-o vărsăm, da' poţi sta înainte la o aşa ispită!? Am băut o gură şi-au mai băut ei şi alţii, da' ne-am gîndit la domnia ta.

VIZITIUL: Cinsteşte-ne şi bea. O gură.

CIMPOIEŞUL: Numai o gură, că nu-i moarte de om.

VIZITIUL: Bea şi veseleşte-te, crăişorule. Bea c-a noastră-i lumea. *(Intinde butoiaşul înspre Horia. Acesta, faţă la atîtea rugăminţi, duce butoiaşul la gură. Cimpoieşul parcă atîta ar fi aşteptat, că-i dă drumul din cimpoi şi-apoi din gură):*

CIMPOIEŞUL:

„Frunză verde rozmalin
Vin trei nouri din senin,
Vin trei nouraşi din sus,
Cu veste şi cu răspuns.
Toată ţara de-i umbla
Om ca Horia n-ăi vedea
Oi, că dragu mi-i!
Om ca Horia n-ăi vedea,
Oi, că mi-i şi drag!"

MARIA PAVEN *(intră în cîntec):*

„Sus la poarta cerului
Este-un scaun de mătasă
Şade Horia la masă"

CIMPOIEŞUL:

„Oi, că dragă mi-i!"

MARIA PAVEN:

„Sus, pe sus, pe lîngă lună,
C-o mînă ţiind de lună
C-una împletind cunună"

CIMPOIEŞUL:

„Oi că dragu mi-i!"

MARIA PAVEN:

„Da cununa-a cui o fi?
Fi-va, fi-va a Horii-i".

MARIA PAVEN şi CIMPOIEŞUL:

„Da cununa a cui o fi?
Fi-va, fi-va a Horii-i".

CIMPOIEŞUL:

„Oi, că mi-i şi drag!"

HORIA *(care era atent la nişte semnale de tulnic, a trecut spre creastă):* Staţi! Opriţi cîntecele! *(cu glas sălbatec)* Cum?! Ce veste-i asta! *(Lui Unochi):* Am înţeles eu bine sau?... A făcut învoire cu domnii? Inţelegere cu domnii! Oh, Cloşcuţ, Cloşcuţ! Ne-ai ucis! Ne-ai legat de mîini şi ne-ai ucis!

UNOCHI *(nu înţelege furia şi durerea lui Horia. Cu un glas egal):* De la Cloşcuţ din Cricău. S-a făcut învoiala cu mai marele cătanelor împărăteşti şi vreme de-o săptămînă nimeni n-o mai certa pe domni nici cu moarte, nici cu focul, nici cu vărsare de sînge. Că oamenii i-a trimes înapoi pe la casele lor.

HORIA: Ooh, cum! Cum ai făcut asta?!

UNOCHI *(cu acelaşi glas egal):* Intr-o săptămînă mai marele cătanelor ne-o aduce răspuns la toate necazurile.

HORIA: Ooh, Cloşcuţ! Ori nu-i ştii pe domni şi cît trage cuvîntul lor?! Nu-i ştii!

UNOCHI: Porunca aiasta de-nvoială s-a trimes şi lui Giurgiu Crişan în valea Bradului ca să ia seama întocmai.

HORIA *(vizitiului):* Ia cel mai bun cal şi goneşte într-un suflet pîn'la Crişan. Să-şi oprească oamenii şi să nu slobozească pe nimeni *(lui Gheorghe Marcul care intrase între timp):* Trimete degrabă la Cloşca pe cei mai buni călăreţi. Să-i întoarcă pe cei sloboziţi. Şi aici, să nu plece nimeni din tabără. Ai grijă să se strîngă de îndată sfatul căpeteniilor *(lui Unochi)*. Buciumaş, buciumă sfatul căpeteniilor. *(Unochi buciumă. Forfota din tabără s-a oprit pentru o clipă. S-aude numai buciumul lui Unochi).*

(Tabloul 9)

O creastă sălbatecă deasupra Cîmpenilor. Stînci, tufişuri, brazi. In fund munţii şi-apoi cerul. E un cer uriaş. In planul întîi, dreapta, o căruţă cu coviltir. Stînga un tun. Inspre culise, stînga, un al doilea tun. Gh. Marcul şi Potcovarul, negri de fum, se agită în jurul tunurilor. Mai încolo calfa, ostenit de moarte. Inainte de ridicarea cortinei s-au auzit una după alta cîteva bubuituri de tun.

GH. MARCUL *(înspre calfă):* Hai, hai repede! Hai, pulbere! Pulbere!

CALFA: Nu mai e.

GH. MARCUL: Adă alt butoiaş! Hai, repede!

CALFA: Nu mai e nici un butoiaş. S-au gătat toate.

GH. MARCUL: Toate opt? Cum! Cînd? *(trece la căruţă, apoi la butoiaşele împrăştiate între tunuri şi căruţă):* Nimic. Să-mi fi spus! Să mă fi oprit din vreme şi să-mi fi spus!... Trebuia să-i bat cu tunurile pînă la asfinţit... Pînă la asfinţit trebuia să-i ţin în vale... Aşa, acuma, dacă scapă din strîmtoare şi ne vin din spate... *(se aude un glas de bucium):* Imi cere Paven să bat strîmtoarea... Cu ce s-o bat?! *(buciumul se aude mereu)*. Unde mi-a fost mintea! Şi voi, de ce nu m-aţi oprit?... *(se întoarce înspre Horia care intrase în grabă. Mai în urma lui Horia, Unochi, apoi bătrînii care-i ştim plecaţi cu David Mărian. Gheorghe Marcul deschide gura ca să-i vorbească, dar nu poate articula un cuvînt).*

HORIA: Ce tot aştepţi? Ori n-auzi de cînd buciumă Paven Onu? De ce nu mai baţi cu tunurile!

GH. MARCUL: Oh, crăişorule! Oh, tată! Fă ce-i vrea, dar ia-mi viaţa! Nu mă lăsa în viaţă c-amarnic mi-e să mă uit în ochii tăi. *(Cu o sfîşiere în glas):* Nu mai am încărcătură pentru tunuri. Nu mai am pulbere. S-a dus. Toată pulberea. Toate opt butoiaşe.

HORIA *(alb de minte):* Cum?! Nu-i adevărat! *(îl ia de piept):* Hai, răspunde! Spune că nu-i adevărat! *(îl priveşte în ochi, apoi cu o tristeţe de moarte):* Ba-i adevărat. Citesc în ochii tăi că-i adevărat. Ca într-o carte citesc. Scrie acolo şi moartea noastră. Infrîngerea şi moartea noastră... Omul ţesă, ţesă, dar giulgiul lui şi-l ţesă *(trece spre ceilalţi):* Vă duceţi oameni buni, plecaţi. Celeraşii au plecat mai de mult. *(Se întoarce înspre Gheorghe Marcul):* Te du şi tu Marcule, şi dumneata potcovarule. *(S-aude sunetul prelung al buciumului):* Tu buciumi, Paven, să pornim a-i bate cu tunurile. Şi mai vîrtos că i-ai închis, dar tu a moarte buciumi, că tunurile ni-s fier mort.

GH. MARCUL *(se aruncă la genunchii lui Horia):* Ingăduie crăişorule să-ndrept ce-am stricat *(cu ochii la Horia):* Să îndrept cît de cît. Dă-mi cetele mele şi porunceşte să pornesc asupra colonelului şi să-i pustiesc rîndurile. Cît o ţine Paven coastele, eu să pustiesc valea *(arată spre Unochi):* Porunceşte-i să-mi împlinească ruga.

HORIA *(lui Unochi):* Impleneşte-i ruga. *(Unochi sună pornirea la luptă).*

GH. MARCUL *(la picioarele lui Horia):* Binecuvîntează, tăicuţă *(se ridică de la pămînt):* Tăicuţule, tată. Unchiaşule, crăişorul nostru! Cinci vieţi de-aş mai avea de trăit, pentru tine, pentru cuvîntul tău, pe toate le-aş trăi şi n-aş mai muri, n-aş mai muri! Te-oi mai ruga crăişorule, să stai aici. Rămîi aici pe coastă să-ţi simt asupra-mi ochii şi suflarea, să-ţi simt puterea. Ca un steag al nostru, al ţăranilor, aşa să stai! *(se rupe cu un chiot, apoi pornind din stînga):* Haidam! Haidam feciori, că vine Horia cu ţara!

HORIA *(suie pînă pe creastă, apoi grupurilor de ţărani care trec înarmaţi):* Haidam, feciori, c-a noastră-i lumea!

GH. MARCUL *(se mai întoarce odată spre Horia):* Să trăieşti, crăişorule! *(apoi ţăranilor):* Haidam, ţărani! Ucide, ucide, ucide! *(a ieşit. Trec ţărani cu puşti, topoare, furci de fier, suliţe, ghioage. S-aud chiote, împuşcături, alte împuşcături răspund din vale. Horia, fără altă vorbă, a rămas pe creastă ca un steag aşa cum îl lăsase Gheorghe Marcul. Trîmbiţele sună mereu).*

DAVID MARIAN *(se apropie de Horia):* Nu-i vremea să te tulbur unchiaşule; dar voi să-ţi spun că ne-am întors.

VIZITIUL *(care se apropiase şi el):* Numai că oamenii n-am prea adus. I-a speriat vlădica şi protopopii cu afurisenia. Au jurat oamenii că cine-o asculta de cuvîntul tău... *(scoate de la chimir o hîrtie):* Na şi ceteşte şi dumneata, că toate satele le-au bătut. *(In timp ce Horia citeşte hîrtia)* Pe drum am auzit şi de Urs Uibariu cum l-au tras în ţeapă şi l-au chinuit... Toată vremea s-a dat că-i Ionuţ al dumitale... S-a ţinut tare el Uibariu ca şi cum cu adevărat era feciorul tău... Acuma tot îi bine c-a scăpat Ionuţ. *(Horia s-a oprit din citit, îl priveşte cu ochi uscaţi, vrea să-i spună ceva, nu găseşte nimic şi, încruntat, citeşte mai departe):* Scrie rău de noi, ştiu.

HORIA: Scrie rău *(citeşte):* „Vedem că Horia, căpetenia rebeliştilor, nu încetează a face răutate şi minciuni care sînt împotriva lui dumnezeu şi-a împăratului şi împotriva legii şi bisericii şi blagoslovenieI vlădiceşti... Dară poruncim, nimeni să nu meargă la el şi nici să-i dea ajutor..." *(strînge hîrtia şi apoi cu durere):* Inseamnă că acuma-i acuma şi alta n-avem ce aştepta *(atent la ce se petrece în vale):* Aşa, Marcule, aşa! Izbeşte şi fără milă! Fără cruţare! *(Lui Unochi):* Sună să pornească şi Ionuţ cu cetele lui. Hai, sună. *(Unochi buciumă. Horia se mai uită la hîrtia din mînă)*. Ei, boaitelor, boaitelor! Om sta noi cîndva faţă în faţă şi-ţi da voi socoteală şi pentru aiasta *(strînge hîrtia în straiţă, apoi, ţăranilor din ceata lui Ionuţ care se arată în stînga, cu coase în chip de suliţe, pistoale, săbii, fiecare cum s-a potrivit):* La luptă măi, fraţi ai mei, la luptă!

DAVID MARIAN *(îşi zăreşte feciorul mijlociu pe Toader)*: Toadere, Toa! Da un' ţi-i bădia? Unde-i Ştefan?! *(Toader nu-i răspunde)* Unde mi-i Ştefan? Unde-i feciorul meu cel mare? Unde-i?!

HORIA *(vine înspre David Mărian):* La poarta Lupşei, unde l-au tăiat slujbaşii şi cătanele. Dar a murit cu cinste. Toţi slujbaşii şi seniorii morţi la poarta Lupşei şi-n iad unde-or fi ei acum, încă se-ngrozesc de Ştefan, feciorul mai mare al lui David Mărian de pe muntele Giurguţa. Dacă asta îţi poate sta de mîngîiere inimii tale de tată, apoi află că n-am văzut luptînd un altul mai viteaz.

DAVID MARIAN: Iţi mulţumesc, crăişorule, îţi mulţumesc *(către Toader, care trece în stînga cu ceilalţi):* Stai Toadere, stai. Stai că vine tată-tău să lupţi în dreapta lui. *(Bătrînilor cu care a venit):* Na, haidam! Pe ei, mă feciori! Pe ei, c-a noastră-i lumea! *(Porneşte cu ceilalţi):* Sună trîmbiţaş, să ştie domnii că li-i aproape ceasul din urmă. *(Au ieşit cu strigătul: „Ucide, ucide, ucide!")*

HORIA *(le răspunde)*: Ucide, ucide!

IONUŢ *(pornind în luptă. lui Horia):* Cu bine, tăicuţă, cu bine!

HORIA: Ionuţ! Ionuţ! *(trece înspre fecior):* Te-am plîns pînă mai ieri ca pe un mort. Că aşa te-am ştiut. Şi uite că eşti în viaţă, dar ştiu eu pînă cînd? Ionuţ, de e să-ţi vinzi pielea, vinde-o scump! Ucide-i! Bagă groaza-n ei. Aşa să te baţi tată, cu aşa mînie să te baţi, că neam de neamul lor să nu mai uite ce poate ţăranul cînd se porneşte pentru dreptatea lui *(trece spre coastă)*. Pentru dreptatea noastră, a celor mulţi, haidam feciori, ucide, ucide, ucide! *(Toţi s-au pornit. Printre ei şi multe femei. O vreme rămîne Horia singur cu Unochi. Priveşte-n vale):* Aşa măi tată! Aşa feciori! Să-i stingem cu toată fala lor! *(Lui Unochi)* Vin bătrîne, şi te uită la fala domnilor. Ia uite-i cum fug. Geaba fugiţi că nu mai răzbateţi şi nici ajutoare să n-aşteptaţi de nicăieri! Că poarta Abrudului e-n mîna lui Giurgiu Crişan. Şi-n Mogoş e Cloşcuţ... Aşa că nădejdea voastră sub pămînt şi-n seama corbilor *(lui Unochi):* Buciumă, să se ştie c-a noastră-i lumea *(înspre vale cu glasul puternic):* Pentru dreptatea noastră a celor mulţi, haidam feciori! *(lui Unochi):* Buciumă aşa mereu şi le înfierbîntă sîngele! *(se întoarce spre stînga unde a intrat Maria Paven purtîndu-l în circă pe vizitiu care e rănit de moarte).*

VIZITIUL *(Mariei Paven):* Lasă fată, vezi de cei vii şi lasă morţii! *(îşi saltă capul. Lui Horia)*. Ii batem crăişorule, îi batem! *(apoi ostenit, Mariei):* Du-te copilă unde ţi-am spus *(se lasă la pămînt, cu spatele rezemat de copac):* Uite aşa mor oamenii... Spunea careva: „Na, da' tu... Tu eşti ungur!" „Ş-apoi că-i ungur — a spus Giurgiu Crişan — că doară nu e domn..." *(se prăvăleşte jos, Horia sare să-l sprijine)*. Lasă crăişorule, şi caută de ce ţi-e în grijă *(se aude un glas de tulnic).*

UNOCHI *(lui Horia):* De la Cloşcuţ! Vine încoace. N-a mai putut ţine Mogoşul şi vine încoace.

HORIA: Să se întoarcă înapoi! Buciumă-i să se întoarcă înapoi! Să se întoarcă înapoi că-i vine Gheorghe Marcul în ajutor. Trimete pe careva după Gheorghe Marcul.

VIZITIUL: Nu mai trimete crăişorule după Gheorghe Marcul, că Gheorghe Marcul e mort. Sub ochii mei a murit.

HORIA: Gheorghe Marcul, mîna mea dreaptă, inima mea, viteazul meu! *(lui Unochi):* Buciumă-i lui Cloşcuţ porunca mea. Să se întoarcă pe drumul Mogoşului, să-l închidă şi pînă n-o primi semn de la mine, să nu se clintească din loc. *(Unochi buciumă porunca. Urcă David Mărian purtînd în braţe pe mijlocul său, pe Toader).*

DAVID MARIAN: Ii biruim crăişorule! Ii biruim! *(îşi lasă jos povara):* Ingăduie să-l las aici mai la adăpost. L-au pălit rău. In piept îi pălit. Da i-am oprit sîngele *(saltă capul lui Toader şi-l aşează mai bine):* Poate s-o îndura cel de sus şi mi l-o lăsa în viaţă, că atîta suflet de copil mai am. *(Toader geme)*. Stai tu Toadere, că urcă tata iar, numai cît să-i batem cu totului tot. Şi urc eu. Urcă tata, n-ai grijă *(se ridică, apoi, lui Horia):* Dacă-i putea, îţi mai aruncă ochii unchiaşule asupra lui, că tu ca un soare, aşa ne eşti *(îşi sărută feciorul)*. Stai aşa, Toadere, că urcă el tata *(trece în stînga)*. Ii batem crăişorule, îi batem şi-a noastră-i lumea! *(Porneşte în luptă):* Haidam feciori, că vine Horia cu ţara! *(a dispărut).*

HORIA *(l-a petrecut cu ochii, trece pe coastă, apoi cu glas aspru):* Oh! Voi seniori şi puternici ai lumii! Nicicînd nu veţi şti cît de mare-i inima ţăranului şi cît de puţin îţi cere ca să se dăruiască cu totul *(trece lîngă Toader care geme puternic. Işi poartă mîna peste fruntea acestuia):* Fraţi ai mei, soţii mei! Oh! Bunii mei fraţi! Cum? In ce chip! Cum voi ajunge? Voi ajunge eu cîndva să mă plătesc de toată dragostea ce mi-o purtaţi?! *(s-aude pe aproape o explozie de obuz, apoi alta. Horia s-a ridicat)*. Dincoace de Abrud! *(lui Unochi, care s-a apropiat):* Bat tunurile de dincoace de Abrud. Da poarta Abrudului e-n mîna lui Crişan! Cum de-au trecut peste el? *(se întoarce spre planul din dreapta unde au intrat Cloşca cu cîţiva băieşi, femei):* Cloşcuţ! Tu aici?! Ţi-am poruncit să te-ntorci la Mogoş.

CLOŞCA: N-am mai putut. Giurgiu Crişan a pierdut poarta dinspre Mihăileni şi-odată m-am trezit în spate cu colonelul Craiu. Din coastă mă băteau maiorul Ott cu tunurile *(se aud cîteva explozii în dreapta):* Auzi-le şi dumneata, Horia. Tabăra una de femei şi copii, ce era să fac. Ne-am tras încoace.

HORIA: Cu femeile şi copiii?

CLOŞCA: Apăi!

HORIA *(arată înspre băieşi):* Şi băieşii, de unde-i ai?

CLOŞCA: Is de-ai lui Giurgiu Crişan, că-i venit şi el *(arată înspre dreapta):* Na, uite-l.

CRIŞAN *(se arată. E tare ostenit, dar mai ales ruşinat):* Crăişorule, m-au bătut la Mihăileni şi poarta Crişurilor nu mai e. Ne-au viclenit vlădica că te-ai închinat. Cît ne-au ţinut cu vorba, cătanele s-au strecurat pe nişte pîraie şi au prins coastele din dreapta şi stînga iar noi n-am luat seama. Ce-am cercat mai apoi, da a fost degeaba. A pierit şi Nicula Bibort cu toţi blăjenii şi Simion cu băieşii Roşiei.

HORIA: Dar valea de la Vîlcana cu tăieturile de pădure!

CRIŞAN: Ne-au scos şi de acolo. Au trecut şi de Abrud. Cei din Bucium şi Mogoş au auzit că te-ai închinat şi s-au supus şi ei.

HORIA: Giurgiule, rea veste mi-ai adus!

CRIŞAN: Ne-au viclenit, unchiaşule! Mereu ne-au viclenit. Alei, domnilor, cîinilor, că multe slugi v-aţi plătit! Plec crăişorule! Plec şi ridic eu alţii, da, acuma nici pe tata din groapă nu l-oi crede. Rămas bun crăişorule! De-o fi să ne întîlnim în viaţa aiasta, ne-om întîlni da atunci vai lor domnilor şi cîinilor de-i slujesc! *(dă să plece)* Cu bine, crăişorule, şi doamne ajută!

HORIA *(îl opreşte):* Incotro? Incotro? Ori nu înţelegi că sîntem înconjuraţi din toate locurile! *(se aud trîmbiţe îndepărtate din dreapta şi din spate)* Le-aţi dat drumul cîinilor, şi uite că au ştiut să-şi facă lucrul.

CLOŞCA: Nu i-am putut ţine. N-am mai putut. Tabăra era una de femei şi copii şi ne băteau tunurile.

HORIA: Şi aici nu ne-or bate cu tunurile? *(într-adevăr se aud explozii mai apropiate):* Şi-ai mai adus cu tine şi femeile cu copii ca abia să-i ucidă pînă la unul.

CRIŞAN: Ce putea Cloşcuţ, că de la mine au scăpat dintîi. Din vina mea! Dar a fost din neştiinţă, crăişorule, din neştiinţă!

MARIA PAVEN *(care a intrat din stînga cu un grup de ţărani însîngeraţi. Vine înaintea lui Horia):* Fugi! Fugi crăişorule, fugi, pleacă, sîntem înconjuraţi! Fugi cît mai ţinem noi ceilalţi. Fugi!

HORIA: Taci, femeie! Taci, că-ţi zbor capul, *(face cîţiva paşi. E tare agitat, apoi celor de faţă):* V-aţi ridicat după cuvîntul meu. Şi uite că v-am împins la moarte.

CLOŞCA: Nu te batjocori crăişorule! Crăişorul nostru!

HORIA: V-am amăgit, oameni buni. V-am amăgit.

CRIŞAN: Nu crăişorule, nu. Ne-ai învăţat să ne cunoaştem, să ne ştim puterea.

HORIA *(priveşte în jurul său, apoi cu hotărîre lui Unochi):* Buciumă adunarea pe coastă. *(lui Giurgiu Crişan):* Treci, Giurgiule, înaintea oamenilor şi arată încă odată ce ştii. Taie-l pe duşman şi scoate-ne din strîmtoare! In vremea asta Cloşcuţ scoate femeile şi copiii încolo înspre Arada. Te-oi ajunge din urmă. Spuneţi oamenilor să se tragă înapoi la casele lor că în primăvară pornim noi iară hora, şi atuncea pentru totdeauna. Hai, ce mai staţi! Na, aruncaţi-vă ca zmeii şi daţi-i peste cap. Daţi-i peste cap şi vă tăiaţi drum. *(toţi s-au pornit în stînga. Horia, lui Unochi):* Buciumă bătrîne, buciumă.

BAIEŞUL *(cu avînt lui Horia):* Porunceşte crăişorule, să mai ţie, numai pînă îi chemi pe băieşii din Roşia...!

HORIA: Prea tîrziu, băieşule! *(mai mult sie-şi):* Ori poate-i prea devreme *(hotărît):* Hai coboară, că uite au spart rîndurile şi-şi taie drum. *(se pleacă peste feciorul lui David Mărian, îi închide pleoapele apoi se închină):* Te-ai pornit Toadere şi tu pe drumul tău. *(se ridică, Mariei Paven):* Nu pleci?

MARIA PAVEN: Ţi-am cerut să-l laşi în viaţă pe vlădica şi m-ai ascultat. Din pricina mea e toată moartea şi pieirea. Ai să mă ierţi?

HORIA: Ce pot eu, Marie! Ce pot eu femeie, cînd şi eu am nevoie de iertare. *(lui Unochi):* Hai, du-te şi dumneata. Rămas bun bătrîne. *(îl sărută pe obraji)*. Dacă dai de Ionuţ, de băiatul meu... dacă-l mai găseşti în viaţă, spune-i că tata a fost mîndru de cum s-a bătut. Şi că mi-a fost drag. Că mi-a fost tare drag. Şi-acum treci de grabă, cît mai poţi răzbate. *(Unochi a ieşit. Mariei Paven):* Du-te şi tu femeie.

MARIA PAVEN: Să te însoţesc.

HORIA: Nu, Marie. Hai du-te. Du-te cu bine.

MARIA PAVEN *(printre lacrimi):* Nu m-alunga! Pentru cine să mai trăiesc? Pentru cine?

HORIA: Ori tu, femeie, nu crezi c-om porni noi iară?!

MARIA PAVEN: Om porni, ştiu. Cu bine crăişorule. Cu bine. *(a ieşit).*

HORIA *(priveşte după Maria Paven, s-apropie de creastă, apoi cu glas puternic):* Rămas bun, dumneavoastră fraţi! Rămas bun! Rămas bun! Şi pentru cele multe cîte v-am greşit, rogu-vă foarte să mă iertaţi. *(se aud buciume de jale)*. Opriţi buciumaşi, opriţi, că voi a moarte buciumaţi! Vă sîngeră inima că n-a ieşit pe-a noastră, a oamenilor? N-a ieşit. Da-n ceasul acesta, întristat de jale, vă spun eu, căpetenia voastră, că dreptatea nu a pierit de pe pămînt. Aşteptaţi semn şi-om porni noi iară! Om porni! *(din stînga se aud urale, chiote)*. Om porni! *(priveşte de jur în jur, ca şi cum ar îmbrăţişa munţii şi şi-ar lua rămas bun de la ei. Trece în stînga. N-a apucat bine să iasă că din dreapta pătrunde Gligore Nicula).*

GLIGORE NICULA *(se opreşte, apoi unui pandur care vine din urmă):* Pe aice a apucat, pe aice a apucat. Uite-l. Trage. Trage, că viu ori mort, al nostru-i.

VIZITIUL *(care se săltase într-un cot a scos pistolul şi trage asupra pandurului care-l luase la ochi pe Horia):* Ba pe cea lume, cîine, că pe asta destul aţi umblat. *(cade pandurul, Gligore Nicula fuge îngrozit înapoi în dreapta, se prăbuşeşte şi vizitiul)*

— CORTINA —

Mihail Davidoglu

Desene de UNTCH

Temelia uzinei

Pășesc acum, în toamna anului 1955, în incinta marelui combinat siderurgic de la Hunedoara, arunc o privire prin ateliere, mă opresc cîtva timp la spectacolul fantastic al laminoarelor, revăd hala strungurilor, sui treptele metalice ale furnalului nr. 6, cel mai nou și cel mai puternic — și pe urmă privirea-mi se ațintește asupra unei clădiri noi pe care mai înainte vreme n-o văzusem și totuși o știusem: Uzina cocsochimică.

— Uzina cocsochimică — explică cineva unui grup de oaspeți — a fost construită, în mare parte, de tineri brigadieri, de utemiști. Cu cîțiva ani în urmă, aici a fost un șantier al tineretului. N-ați auzit de el?

Oaspeții cercetează exteriorul, iau notițe, intră în sălile mecanizate, urmăresc pe marile benzi transportoare cum se transformă cărbunele în cocs. Instalațiile sovietice funcționează bine.

— E simplu procedeul, observă cineva. Da, e simplu. Trenul aduce cărbunele, cărbunele intră în uzină, uzina-l transformă în cocs și cocsul ia drumul furnalelor și furnalele nasc metalul...

— E simplu, reflectează și operatorul de cinematograf, potrivindu-și aparatul să prindă cît mai precis imaginea uneia dintre cele mai simple, calme și mecanizate uzine din cîte sînt aici la Hunedoara.

— E simplu, nu? mă trage de mînecă pictorul care și-a instalat șevaletul în fața uzinei și, mînuind nervos pensulele, încearcă acum în cîteva ceasuri să înscrie pe pînză profilul noii clădiri.

— Nu, nu e chiar așa de simplu... Mă uit la pămîntul pe care calc, la pămîntul pe care stă înfiptă pentru secole de-aci înainte, uzina: nu, nu e chiar așa de simplu... Acum cîțiva ani, cînd coboram pentru întîia oară din tren la Hunedoara, pămîntul acesta nu era nici presat, nici pietruit, nici mărginit cu straturi de flori. Fabrica de pîine de la marginea orașului nu exista. Termocentrala care alimentează întreg combinatul cu electricitate nu exista... Iar uzina, la rîndu-i, nu exista.

Aici era doar pămînt... Vara, praf orbitor. Toamna, noroi pînă la glezne. Iarna, gheață. Pămînt...

Pictorul se odihnește puțin... Scoate o țigară, o bâte de tabacheră, o aprinde...

— E bine? mă întreabă.

— Nu, nu e bine.

Fruntea se-ncrețește.

— Lipsește ceva? Uite, am pus totul: corpul central — liniile transportoare, coșul. Nu lipsește nimic...

— Lipsește ceva... lipsește temelia. Încă o încrețitură...

— Bine, dar temelia nu se vede. Temelia este îngropată sub uzină. Cine știe cum arată temelia?

Ce intră în compoziția unei temelii

Eu am văzut temelia... Am văzut-o cu ochii mei în toamna lui 1952, o văd și acum, cu toate că zace îngropată pentru vecii vecilor sub pilonii de beton ai uzinei... Aici, unde se-agită veșnic nemulțumit operatorul de cinematograf și unde tehnicienii în impecabile halate albastre mînuiesc aparatele cocseriei, era șantierul... Șantierul tineretului. Veniseră la chemarea Partidului cîteva mii de brigadieri, cei mai mulți de la sate. Veniseră din fabrici, de la orașe, cîteva zeci de activiști, comuniști și utemiști, așa că șantierul dispunea de tot ce se cuvine pentru o asemenea întreprindere.

Era toamnă... ploaie... noroi... umezeală... frig în barăci... mîncare proastă la cantină... Iar brigadierii săpau zi și noapte la temelie... Gheorghe Drăghici, muncitor, șef de brigadă, muncea și el împreună cu băieții pe care-i conducea. Mai de mult, pe cînd lucra la sectorul anexe-furnal, obișnuia să transporte ciment cu targa pe o scară alcătuită din două scînduri și așezată la o înălțime de 20 metri deasupra pămîntului. La un capăt al târgii Drăghici, la celălalt un băiat din Muscel, nu știu cum îl cheamă... Odată, una din scînduri prinse a scîrțîi, apoi se îndoi și se frînse... Cineva trebuia să se prăbușească: sau un brigadier sau cimentul. Nu s-a prăbușit nimeni... Drăghici s-a încleștat de o traversă și mînuind brațele și picioarele a izbutit să salveze cimentul... Mai tîrziu, în zilele cînd lucra la temelia uzinei, brigada lui Drăghici cîștigase titlul de „spărgătoare de normă". Brigada săpa într-un sector foarte dificil, la laboratorul chimic al uzinei (adică acolo unde astăzi, în încăperi elegante și încălzite, laboranții, îmbrăcați în halate albe, cercetează la aparate moderne compoziția chimică a cocsului).

Era o vreme cînd gropile fuseseră inundate, apa trecea de genunchi și băieții trebuiau să o scoată afară cu gălețile la o înălțime de doi metri.

— Ce faceți, Drăghici?

— Ce să facem?... săpăm...

Norma brigăzii era de 8 metri cubi.

— 8 metri, Drăghici... E greu... O să îndepliniți norma?

— Nu știu, să vedem... vorbim diseară.

Seara, palid la față, Drăghici raporta comandantului: Brigada noastră trebuia să sape 8 metri cubi de pămînt. Am săpat 36...

În apa înghețată

...— Zidul de sprijin e bine desenat? mă întreabă pictorul.

— Nu știu, mi se pare că lipsește Aurelia Alexandrescu.

Cînd ai 18 ani, cînd ești stăpînă a două codițe admirate în douăzeci de brigăzi, cînd ai un iubit pe care-l cheamă Șonel, care-i fruntaș și cu care te vei căsători peste cîteva zile, cu prilejul uneia dintre celebrele „nunți comune" organizate pe șantier, ei bine, cînd ai toate acestea, de ce intri de bunăvoie, fără ca nimenea să te silească, în apa înghețată? Dacă te îmbolnăvești... De ce?

— Cum, de ce? Lucram odată cu brigada a 12-a la zidul de sprijin. Săpam de dimineață. Către orele prînzului auzim un uruit greu... Se surpase pămîntul și apa năvălise, amenințînd malurile... Primejdia era limpede pentru noi toți. Apa creștea într-una... Trebuia s-o scoatem din fundație, altminteri... Și era un ger... Ne-am privit cîteva clipe unii pe alții, pe urmă am azvîrlit lopata și am coborît în groapă, încet-încet pînă am dat de fund.

— De ce tocmai tu?

— Cum de ce? Eu eram doar utemistă... Și după aceea am scos apa. Așa a fost.

— Nu, nu, intervine cineva... Trebuie să știți exact cum s-au petrecut lucrurile. În groapă apa era rece ca gheața, pentru că, să nu uitați, era iarnă și un ger cum demult nu mai fusese. Apa îi intrase în bocanci, pătrunsese prin ciorapi, îi ardea picioarele. Tremura de ger, fata, toată... Tremura, umplea gălețile, le dădea celor de sus și le primea din nou goale. A stat așa în groapă învinețită, pînă ce m-au mai rămas decît stropi de apă. Pe urmă a ieșit și a pornit mai departe să sape...

— Am desenat și canalul colector.

— Fără brigada a 4-a? Și fără Iosif Gyenge, responsabilul ei? În cazul acesta cum vor pricepe oamenii ce înseamnă canalul colector?

...În calea construirii canalului stătea înfiptă acolo, de mulți ani, o clădire groasă-n ziduri care trebuia dărîmată. Brigada a 4-a căpătase sarcina să dărîme clădirea; termen 2 săptămîni... Destul? Destul. Brigada a început să izbească cu rîngile și cu tîrnăcoapele. Și treaba mergea. Curînd se apropiară de zidurile centrale. Muncă grea și primejdioasă pentru că zidurile săpate la temelie amenințau să se prăbușească peste brigadieri. Mai cu seamă o porțiune de zid, înaltă, se sprijinea, ca un acrobat, numai pe o cărămidă aproape. Să o dărîmi cu tîrnăcopul și cu ranga, peste putință: ia cea mai ușoară atingere, zidul, care și așa se clătina în bătaia vîntului, s-ar fi prăvălit. Să-l încerci mai pe ocolite se putea, dar cerea timp. Or, brigadierii de pe șantierele tineretului n-au avut, după cum se știe, niciodată timp... În fața acestei situații, Gyenge, după ce s-a sfătuit cu ceilalți brigadieri, a hotărît să se apropie de zid cu o grindă lungă de patru metri, să izbească scurt și puternic la temelia zidului și, pe urmă, fără o clipită de întîrziere, să se îndepărteze în goană. „Dar, repede, s-a înțeles? Altminteri"... Altminteri, înțelegeau brigadierii că...

Cîțiva băieți au izbit în zid cu grinda, în vreme ce, la cîțiva metri depărtare, ceilalți îi priveau palizi. Zidul a icnit, s-a cutremurat, s-a legănat odată în aer, apoi s-a prăvălit cu zgomot infernal, dar băieții erau departe... Seara, numele lor a fost înscris cu creță, de o mînă tremurîndă, pe tabla de onoare din fața cantinei. Riscul a fost mare, i-a întrebat cineva pe urmă, dar ce-ați cîștigat în schimb? — Șapte zile am cîștigat. Clădirea trebuia dărîmată în două săptămîni, noi am isprăvit treaba într-una singură... șapte zile pentru uzină...

Lîngă mine operatorul de cinematograf caută unghiuri expresive de filmare. dar cine va înregistra pe peliculă aceste 7 zile dăruite de brigada 4-a uzinei...?

Eforturi... Îndrăzneală... Dar numai atît?

— Vedeți, explică o călăuză, construirea canalului colector a cerut mari eforturi și adeseori o mare îndrăzneală... Oaspeții ascultă cu atenție, notează, privesc...

Eforturi... Îndrăzneală... Dar numai atît? Gheorghe Mureșan care lucra în iarna aceea la săpături avea obrajii și buzele crăpate de ger. Abia că-și mai putea mișca buzele să scoată un cuvînt... Zîmbetul îi pricinuia dureri... Într-o zi, pe cînd lucra în groapa adîncă și înghețată a canalului, i-a căzut o piatră colțuroasă peste degetele aprinse de ger, zdrelindu-i-le și înroșindu-i-le de sînge. — Du-te repede la infirmerie, să te vadă, să te spele, să te bandajeze. — Nu mă duc. — Du-te tovarășe Mureșan, că te dau indisciplinat. — Nu mă duc, tovarășe comandant, dați-mă indisciplinat... — Hai, mă Ghiță, du-te, mă. — Nu mă duc...

Eforturi... Îndrăzneală... Dar numai atît?

Chirana Călin era cam bolnavă și primise un concediu medical de 18 zile. Se sculase din pat, afară era soare. Nu e rău la urma urmei să ai un concediu medical. Nu, nu e rău deloc, ce să ne-nșelăm... Chirana umblă de colo pînă colo, se oprește, intră-n vorbă cu unul și cu altul. Al naibei Chirana. Acuma vorbește cu Aurel Alexandrescu.

— Ai venit să-ți ieși rămas bun, Chirana?

— Nu, am venit să te chem la întrecere... (În ziua aceea a întrecut norma cu 380%).

Eforturi... Îndrăzneală... Dar numai atît?

„În urmă cu cîtva timp,—povestea Dăniță Constantin în ziarul șantierului — în vreme ce eram la lucru, am auzit sunetul strident al sirenelor care vesteau un accident... Se făcuse o spărtură în furnal și zgura, care curgea în șuvoi neîntrerupt împroșcînd scîntei, distrugea totul în cale. Dintr-o privire am înțeles ce se petrecuse... Locomotiva care trăgea oalele încărcate cu fontă era acuma prinsă sub bătaia torentului arzător, ardea cu explozii puternice, toate privirile erau ațintite într-acolo. M-am strecurat spre locomotivă. Dogoarea focului mă făcuse să sar înapoi. M-am repezit a doua oară; trebuia să dezleg lanțurile și să pornesc locomotiva. Altfel peste cîteva clipe, ar fi fost distrusă. Mi-am învelit mîinile în pînză groasă de azbest și prin zgura topită am prins lanțurile înroșite în mîini. Cu un ultim efort le-am dezlegat. Am săltat în cabina locomotivei și stînd cu picioarele în zgură, ars pe mîini și pe obraz, amețit de gaze, am apăsat pe accelerator: locomotiva porni.

Ura! Izbucniră glasurile tovarășilor mei. Cu toate că eram slăbit de puteri, mă simțeam nespus de bucuros. Auzeam glasurile bucuroase, vesele, ale tovarășilor mei..."

Ziaristul

Nu, orice se poate desena, temelia uzinei însă...

În adevăr, ar fi cam greu să înscrii pe pînză toate materialele care intră în compoziția fundațiilor, armînd betonul. Un asemenea material este ziarul. Cine n-a auzit pe șantier de „Tînărul constructor"? O gazetă, mai exact o gazetuță — apărînd săptămînal în patru jumătăți de pagină.

O redacție, strînsă toată într-o cămăruță, răcoroasă vara, răcoroasă și iarna, — și alcătuită dintr-un redactor șef de vreo 21 de ani, care pînă la acea dată făcuse cronici sportive și de la acea dată încolo jinduia să scrie cronici literare; un secretar de redacție simpatic dar care pagina în același timp și o gazetă din Petroșani, alcătuind schițele la restaurantul gării Simeria între două trenuri; un reporter care nu prea știa să scrie; altul care nu prea știa să citească, un administrator care trebuia să asigure salariile, hîrtia, penițele și niște lemne de încălzit și care nu asigura nici unul dintre aceste elemente indispensabile în procesul de redactare a unui ziar; o bibliotecă alcătuită din 14 cărți, 3 broșuri și 1 revistă; un tub cu pelicanol și o mașină de scris (mașina de scris nu aparținea redacției).

Să-ți asumi în aceste condiții sarcina redactării unui ziar — este o cutezanță; să o îndeplinești—este o performanță. Am cunoscut un asemenea om — era utemist — și sfiala care i se citea pe față în capitală, se preschimbase la Hunedoara într-o simplitate și tenacitate pe care nicăieri altundeva decît în fabrică sau pe șantier nu le poți dobîndi mai bine.

Acest redactor șef scria articolul de fond, comentariul extern, cursivul satiric, două reportaje și cinci note; îndruma și îndrepta toate articolele scrise de colaboratori; convingea pe brigadieri să scrie la gazetă și seara tîrziu îi învăța la lumina becului electric cum se redactează o știre; umbla pe uliți noaptea după fotograful orașului pentru a-l hotărî să facă niște poze, cu toate că ultimele trei clișee nu-i fuseseră plătite, iar următoarele trei n-aveau nici ele șanse la retribuire; respingea șapte corespondențe vagi și cerea, bătînd cu pumnul în masă, șapte corespondențe „concrete"; primea mulțumirile unui brigadier care fusese lăudat în gazetă și înjurăturile altuia care fusese jumulit, aceasta întrucît pe șantiere nu chiar toți brigadierii sînt posesorii unui spirit autocritic ridicat; se ținea de capul comandantului șantierului, o zi și o noapte, să-l citească materialele, în vreme ce secretarul U.T.M.-ului, un om admirabil altminteri, îl lua în răspăr, spunîndu-i că exagerează; la sfîrșit, după ce strîngea toată „materia", îndesînd-o prin buzunare, se urca la 12 noaptea în tren sau dacă nu mai avea tren mergea cu „autostopul" prin ploaie, pînă la Deva, unde se găsea tipografia; acolo năvălea la zetărie, cerînd să i se culeagă ziarul „care este cel mai important ziar din regiune", fiindcă regiunea-i regională, dar șantierul e național, și apoi la paginație unde, după ce „răsturnase" de trei ori gazeta din pricina „evenimentelor externe și interne", definitiva schița ziarului de data aceasta irevocabil, pentru a nu o mai schimba decît de trei ori după aceea; intra în tipografie miercuri să zicem; ieșea vineri; dormea cînd avea timp; mînca cînd avea bani; era paginator. corector, redactor de serviciu, paznic, administrator, curier, telefonist, dactilograf și hamal; după ce isprăvea, ieșea afară la lumina zilei, beat de somn, cu ochii înroșiți, neras și, cu teancul de ziare la subsuoară, se cățăra de primul autocamion cu lemne care mergea la Hunedoara; acolo, cînd intra pe ușa comitetului U.T.M., vecină cu a redacției, se întîmpla cîteodată să se izbească de cineva care, în semn de bun venit, îi atrăgea atenția, rece, că ziarul are o serie de lipsuri serioase, tovarășe, cum ar fi problema G.M.A., tovarășe, care nu este tratată satisfăcător, tovarășe... Suspendat, redactorul-șef îl privea blînd cîteva clipe pe amîndoi obrajii, apoi, ca și cum ar fi încercat să se desprindă din beția somnului, rînjea: just, tovarășe... e o lipsă... dovadă... insuficient... simt de răspundere... și se prăbușea cu capul pe masă, într-un somn formidabil, sub privirea surprinsă și iritată a interlocutorului.

Găvruș

— Mai lipsește ceva? Sînt aproape gata...

— Dar Găvruș? L-ai uitat pe Găvruș?

Găvruș era secretarul comitetului de U.T.M. al șantierului. Fost ceferist, comunist, activist al U.T.M.-ului, om care a trăit ani de-a rîndul viața aspră a brigăzilor, așa încît era cu neputință să dezlegi numele său de al șantierului. La 6 dimineața, Găvruș cobora de-acasă de pe deal unde locuia împreună cu soția și doi copii ca să trezească pe adjunctul organizației, care obișnuiește să se trezească greu și să meargă cu schimbul I pe șantier.

La 6,45 Găvruș, activist din nomenclatura C.C. al U.T.M, apuca o roabă cu pămînt și o transporta în cîteva clipe, pe niște scînduri potrivite „după metoda lui" brevet Bumbești-Livezeni, explicîndu-le apoi brigadierilor strînși lîngă el, cum se poate cîștiga, la căratul pămîntului, un minut din două.

La 7,5 Găvruș răsărea la celălalt capăt al șantierului, lîngă o grupă de codași, iar în spatele său trei brigadieri isteți, îndemnați de el, porneau să cînte confraților prea adormiți un cîntec de leagăn.

La 7,35 Găvruș putea fi văzut în cabinetul directorului întreprinderii de construcții, făcînd scandal pentru că materialele soseau cu întîrziere.

La 8,15, nemulțumit de răspunsurile primite la administrație, Găvruș bătea la ușa secretarului de partid, care, după cîteva minute de discuție, își îmbrăca pufoaica și se-ndrepta, împreună cu Găvruș, la direcție.

La 9 Găvruș cobora în oraș și se oprea la policlinică să schimbe două vorbe cu Marinescu dintr-a 11-a, care zăcea la pat dintr-o căzătură.

La 9,30 înjura un magaziner hoț care furase bocancii brigadierilor, iar peste cîteva minute îl scotea în careu, țintuindu-l pe loc și arătîndu-l brigadierilor adunați acolo.

La 10 și 8 transmitea prin telefon la București situația învățămîntului politic de U.T.M., strigînd că responsabilul cu propaganda și agitația a plecat la armată, și că dacă nu vine altul în loc, el își declină orice răspundere.

La 11 fără ceva răspundea unui scriitor care îi ceruse niște exemple de romantism revoluționar.

La 12 primea o delegație a tineretului din Tanganica, în trecere prin țară.

La 13,30 definitiva în ședință programul artistic și sportiv pe care voluntarii îl vor prezenta duminică în fața țăranilor de la Pești.

La 14 se străduia să-i convingă pe niște săteni din Ciuc, care căzuseră cu trenul de prînz la Hunedoara, că pe șantier nu se omoară oamenii și că băieții lor sînt sănătoși și au început să învețe meserie.

La 14,45 se îndrepta înspre cantină să mănînce și cu acest prilej hotăra că... acolo în colțul din stînga... așa cum scrie în „Undeva în Siberia" să se organizeze „Masa fruntașilor".

La 15,19 îl puteai vedea îndreptîndu-se înspre ateliere unde trebuia să conducă adunarea de alegeri a organizației de bază U.T.M.

La 16 se ducea la magazie să ceară altă pufoaică pentru Niculăieș, „copilul brigăzii a 5-a" ale cărui veșminte îi atîrnau inestetic.

La 18,30 asista la repetițiile corului, aducînd de mînă în fața profesorului o fată de la zidărie, care avea voce dar nu îndrăznise pînă atunci să se prezinte.

La 19 discuta aprins cu niște băieți din Maramureș.

La 20 și 5 ținea, în sala clubului, o conferință pe tema „Să învățăm de la Pavel Korceaghin".

La 22 citea o poezie de Mihai Beniuc.

La 22,10 alerga înspre șantier, încunoștințat fiind prin telefon că s-a surpat malul de la zidul de sprijin

— Tovarășe Găvruș, ce facem fără ciment?

— Tovarășe Găvruș, v-a căutat de la regiune.

— Tovarășe Găvruș, i-am bătut la fotbal pe laminoriști.

— Tovarășe Găvruș, vreau să mă fac șofer...

...Unde ești acuma, tovarășe Găvruș? La Constanța mi se pare, ca prim-secretar al organizației de U.T.M. din regiune... La șantierele navale ești... și în atelierele SMT-ului din Cobadin... și pe țărinile de la Adamclisi... și cum se va abate în curînd frigul... îți vei înfunda mîinile în buzunarele scurtei și vei asculta mirat, iarăși, ca un ecou peste ani, întrebările nu știu cui despre romantismul revoluționar în Dobrogea.

★

Operatorul de cinema și-a strîns obstenit, aparatele.

Pictorul, isprăvind lucrarea, își șterge mîinile de vopsea.

Vizitatorii se-ndreaptă spre ieșire.

A venit seara.

A căzut noaptea.

S-au aprins zorile.

De sus, de la ferestrele orașului muncitoresc, se zărește profilul uzinei cocsochimice.

Cu trei ani în urmă profilul acesta era înscris doar pe hîrtie și în creierul oamenilor.

Și a fost deajuns o clipă de istorie, pentru ca planurile să se preschimbe în beton, iar ideile în oțel. O clipă de istorie în care s-au amestecat într-o compoziție nemaiîntîlnită, entuziasmul și lacrimile, voința și sîngele, încleștarea și sabotajul, încrederea și neîncrederea... Iar acum, în zorii acestei dimineți de toamnă, sirena uzinei sfîșie aerul tare al Hunedoarei, spărgînd tîmpanele dușmanilor, zgîriind auzul scepticilor și vestind începutul unei noi zile de muncă, de-a lungul căreia cărbunele se va preschimba în cocs, iar cocsul, după aceea, în fier.

Al. Mirodan

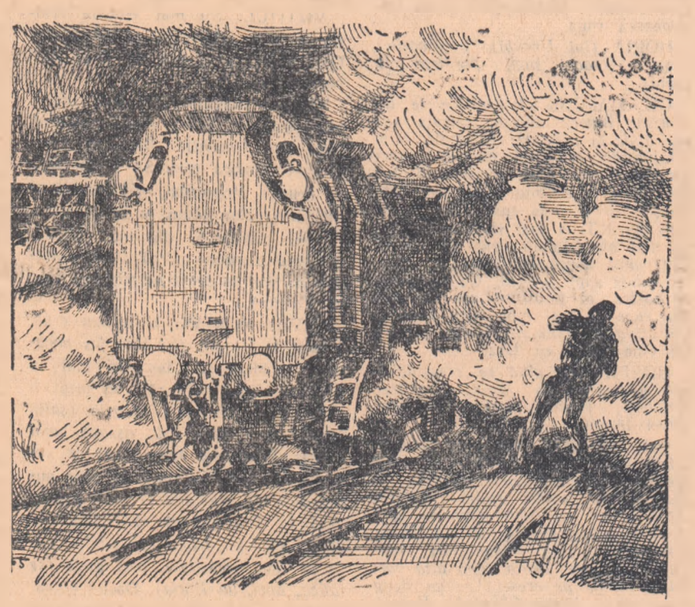

Desen de UNTCH

Bogata paletă a realității...

GHEORGHE CROITORU brigadier din Mina Petrila

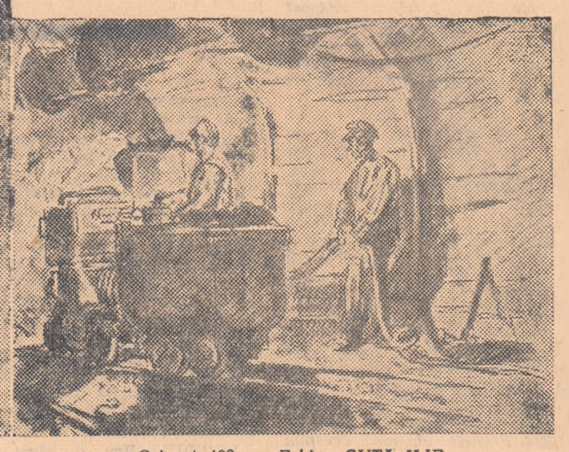

Orizont 480. — Echipa GUȚĂ ILIE

Desene de Gh. Ivancenco

Ceea ce îți apare în primul rînd coborînd din tren la Petrila, în afară de instalația minieră de la suprafață, este clădirea nouă și impozantă a clubului de aici. Admirîndu-l, nu poți să nu citești angajamentul pe care minerii l-au scris cu uriașe litere albe pe pieptul dealului dindărătul clădirii ca o chemare și-o afirmare în același timp: Să dăm cu mașinile noastre cît mai mult cărbune! Pentru asta coboară în galerii de trei ori în cele 24 de ore cele trei schimburi de mineri. Să dea cît mai mult cărbune! Și dau. Mina Petrila este una din întreprinderile miniere cele mai mecanizate. Muncitorii ei sînt dintre cei mai destoinici. Aici brigada lui Haidu Iuliu, erou al muncii socialiste și alte brigăzi scot cărbune în contul anului 1960, antrenînd după ele și celelalte brigăzi. Necontenit în străfundurile de aici duduie pichamerele, uruie crațerele, șuieră locomotivele subpămîntene cărînd afară cărbunele. Tot mai mult cărbune! În fiecare zi, aici, la Petrila, se înscrie o nouă biruință. De către minerii ei, cu mașinile lor, cu inimile lor fierbinți, cu brațele lor de zidtori neosteniți ai vieții noastre noi.

De treizeci de ani

Nu m-am născut aici și totuși iată
Trăiesc, iubesc aici de treizeci de-ani,
Copiii s-au născut aici. Odată
Din marea-n sînge-aici găsii liman.

Și pașii-mi orice stradă azi mi-i știe
Și dragă mi-e și-o piatră, și un picur,
De voi pleca de-aici pentru vecie
Acest pămînt mă va primi desigur.

Și de-n povestea burgului de ieri
Cu slove mici eu numele mi-am scris
Cu alți ochi văd bătrînele dureri...

Căci amintiri ce trist vor să mă poarte
Mi-s alungate repede departe
De-adevăratul vieții noastre vis!

Salamon Laszlo

In romînește de **Rusalin Mureșanu**

Din ciclul „Sonete clujene".

UN LUMINOS PORTRET AL LUI ANTON PANN *)

După valoroasa monografie semnată de Ion Manole, din păcate aproape trecută sub tăcere de critica literară, după numeroasele articole publicate cu prilejul centenarului morții lui Anton Pann, evocarea pe care o realizează acad. prof. Tudor Vianu aduce o nouă contribuție, pe cît de sintetică, pe atît de originală.

Ca și în alte cercetări ale sale, autorul ne introduce din primele rînduri în universul artistic al scriitorului, familiarizîndu-ne de la început cu eroii și împrejurările vieții, cu metoda de lucru și procedeele acestuia. Evocînd atmosfera orientală a Bucureștilor din pragul veacului trecut, cînd își începe Anton Pann activitatea de cîntăreț bisericesc și culegător de cîntece populare, prof. T. Vianu reînvie pentru un moment epoca, slujindu-se de ample descripții, în care pitorescul se împletește cu întîmplările crude ale vremii: „Zarafii își scoteau micile lor cutii de lemn pe patru picioare și își vindeau galbenii și mahmudelele. Mai totdeauna domnea groaza în lumea isnafilor. Aga apărea în tîrg cu cîntarul și falanga. Vai de acela pe care-l prindea cu ocaua mică. Îl bătea la tălpi cu nuielele și-l ținuia de urechi. Dar urmările erau curmate, îndată ce starostele breslei se înfățișa la curte cu porcoiul de mahmudele. În timpul lui Caragea, execuțiunile ajunseseră la culme, cu ajutorul marilor boeri cu barbă, așa că, după cum ne spune Ghica, ieșise vorba: „Belu belește, Golescu golește, Manu jupuiește".

Autorul recompune tabloul din elementele pe care i le oferă însuși Anton Pann, care, ca nimeni altul în epocă, a notat în istorisirile și fabulele sale, cu o ireproșabilă fidelitate, moravurile și graiul contemporanilor. Cu mare grijă de a zugrăvi întocmai personalitatea scriitorului, acad. Tudor Vianu face o interesantă expunere biografică, în cadrul căreia îl descoperim pe Anton Pann, marele poet popular, înzestrat cu cultura vechilor înțelepți, moștenită prin oralitatea folclorică. Sînt înfățișate iarmaroacele și zaiafeturile, drumurile pribegiei și lăcașurile de rugăciune, care, toate la un loc, au constituit acea „școală a lumii" în care scriitorul și-a plămădit în ani lungi de alergătură „Povestea vorbei". Fizionomia lui Anton Pann devine și mai proeminentă pe măsură ce autorul îl precizează locul în istoria literaturii romîne și universale. Alăturîndu-l marilor scriitori ai Renașterii (Boccacio, Rabelais, Cervantes), Tudor Vianu aruncă o lumină nouă asupra figurii lui Anton Pann, scriitorul ignorat și deloc prețuit de vechea critică literară. Autorul îi acordă istețului rapsod popular mare consideрație și atunci cînd vorbește despre circulația universală a motivelor folclorice, în a căror înrudire vede „o expresie a prieteniei și a idealului de viață comun al popoarelor".

Imaginea vieții lui Anton Pann este întregită de o cuprinzătoare trecere în revistă a operei, ceea ce face ca evocarea să capete însușirile unui studiu, în care erudiția unanim apreciată se îmbină cu finețea și precizia observațiilor critice. Anton Pann este definit ca povestitor și moralist, „unul din cei mai buni ai secolului al XIX-lea, prin mulțimea și ingeniozitatea episoadelor, prin știința gradațiilor și rezolvărilor".

Acad. Tudor Vianu extrage semnificațiile majore ale simbolurilor din opera lui Pann, dezvăluind acel fond străvechi de înțelepciune, comun tuturor popoarelor, dar în același timp, relevînd contribuția scriitorului care a pus un nou sigiliu motivului prelucrat de pana sa. Analiza concludă că Anton Pann a fost un mare povestitor, care a oglindit societatea și morala vremii sale în narațiuni ce pot sta cu cinste alături de „Till Eulenspiegel" sau „Decameronul" lui Boccacio.

Evocarea acad. prof. Tudor Vianu își sporește valoarea și prin stilul de o distinsă sobrietate, niciodată pedant, totdeauna plin de culoare și chiar de o caldă familiaritate, atunci cînd subiectul o cere. Erudiția autorului se comunică în formulări clare, lămuritoare, iar observațiile sînt notate cu iscusința și eleganța unui pasionat minuitor al condeiului.

Cu această lucrare, publicul cititor de la noi a dobîndit poate cel mai închegat și mai luminos portret al lui Anton Pann, din cîte s-au scris în ultima vreme.

Al. Săndulescu

*) Tudor Vianu: „Anton Pann" — Societatea de științe istorice și filologice, 1955.

La vînătoare de tigri cu tigaia

(Urmare din pag. I-a)

topit peste capetele noastre. Nici o urmă de vînt. Aerul, pojar. Apa limpede a bălților (țînțarii sînt „curați" și nu-și lasă ouăle în ape tulburi), e studiată întîi statistic: cîte larve sau nimfe cuprinde unitatea de măsură care e... tigaia; da, o tigaie simplă, ca de bucătărie, cu care se scoate apa; conținutul tigăii este supus apoi în laborator la o analiză morfologică: spața, rezistența, etc. Și acest studiu este repetat din zece în zece zile în trei localități diferite, timp de o lună, două, nouă, pînă ce toate tigăile sînt înlocuite cu armele de luptă și abia atunci se dezlănțuie adevăratul atac. O vînătoare de tigri e cu siguranță mai spectaculoasă. Cîte arme de foc, cîte palpitații și cățărări pe copaci, pentru uciderea sau capturarea unei singure fiare! Vînătoarea de țînțari este mai discretă, dar lupta pe viață și pe moarte nu e mai puțin serioasă în pașnicul decor cîmpenesc, în foșnetul pădurilor de sălcii și de salcîmi, în preajma oglinzilor mișcătoare ale orezăriilor. La o asemenea vînătoare nu merg maharajalii călare pe elefanți. Vehicolul e un simplu camion, înlocuit adesea cu o și mai simplă căruță. Armele: pompe lungi de alamă în care soarele sclipește orbitor. Muniția: un rezervor de nitroxan. Mijloace de protecție: salopetele. O echipă numără 5 oameni. „Echipajul" nu e mare. „Stropitoria" însăși e o profesie nouă. Stropitorii sînt țărani, fii ai generațiilor scuturate de friguri, care au părăsit descîntecele și rugile și au pornit la asalt. Învățați cu mînuirea pompelor, ei cutreieră în echipe satele din preajma bălților, dezlănțuind după „raidurile de recunoaștere" ale entomologului, atacul.

Furtunul pompelor pulverizează lichidul țînțarocton pe tavan, în colțuri, pe geamuri, pe mobile și efectul e miraculos: pe tavan, în colțuri, pe geamuri, pe mobile, rămîn, după evaporarea lichidului, cristale invizibile de nitroxan la fel de primejdioase pentru țînțari și muște, ca de exemplu cianura pentru organismul uman. E cazul să spunem nu „7 muște dintr-odată", ci milioane de muște și țînțari dintr-o singură lovitură.

Un bărăgan fără friguri. O mămăligă răsturnată din ceaun, fără muște. Un pat fără purici. Un coteț fără căpuși. Iată tot atîtea lucruri de necrezut în ținuturile unde mai mare peste om era regele, și mai mare peste rege, țînțarul...

Dar cu infanteria stropitorilor nu s-au epuizat ostașii fortăreței din al cărei stat major face parte entomologul: medicul șef care coordonează lucrările; microscopistul (de obicei o femeie) care cunoaște „pînă în sînge" populația regiunii (fiindcă examinează larele din toate punctele țării); conductorul tehnic care asigură deplasarea echipelor; iată pe cei ce formează micile „unități" ale oricărei stații de malarie... Căci în drumurile mele (călătorului îi șade bine cu drumul!)— n-am vizitat-o numai pe aceea din Țăndărei...

Ceea ce nu intra în previziunile lui Killinger

„Ce semeț erai odinioară, dragul meu, de n-ai mai fi fost. Și ce mojic!

...Uită-te, mă, la mine! Baroane!"...

„Mi-a ieșit o floare-n grădină, ca o pasăre roșie rotată, cu miezul de aur. Ai prihănit-o. Ți-ai pus labele pe ea și s-a uscat. Mi-a dat spicul în țarină cît hulubul și mi l-ai rupt. Mi-ai luat poamele din livadă cu carul și te-ai dus cu el. Ți-ai pus pliscul cu zece mii de nări pe stînca izvoarelor mele și le-ai sorbit din adînc și le-ai secat. Mocirlă și bale rămîn după tine în munți și secetă galbenă pustie în șes — și din toate păsările cu graiuri cîntătoare, îmi lași cîrdurile de ciori"...

Fără să vreau, pamfletul din 1943 al lui Tudor Arghezi îmi sună în urechi. Așadar aici a stat Baronul von Killinger, gauleiterul Romîniei, cel care a terorizat ani de zile orașul și țara. Așadar, în vila asta cochetă, umbrită de sălcii, destul de aproape de șoseaua națională, pentru ca depărtările să nu se simtă, și totuși destul de departe de ea pentru ca zgomotele să nu-l tulbure, își avea reședința, ca un paianjen în mijlocul plasei în care prinsese țara întreagă. Așadar aici, simbolica fără voie a împrejurărilor a creat locul de execuție al insectelor — stația de malarie a regiunii București!

O mînă de tineri: medicul-șef Marian Smolinschi și-a terminat studiile în 1948; Dr. Letiția Vasilescu este în primul an de practică; Andrei Bordeianu, conductorul tehnic, n-a trecut de trei decenii. Toți la un loc abia depășesc un secol. Dar munca lor face parte din trecerea de la preistorie la prima pagină contemporană a acestei țări.

...Ce să-i faci? Asta nu intra în previziunile baronului, cînd își lua dimineața „patru cafele cu lapte, o halcă de șuncă și opt prăjituri"...

Și despre o librărie în plin cîmp

Nu mă credeți? N-aveți decît să mergeți și dvs. pînă la capătul autobuzului 0: se oprește în cîmp, între Otopeni și Săftica. La cotitură te pomenești cu surprindere în fața uneia din „librăriile noastre" care aprovizionează cu cărți toate satele din jur, toate vîrstele și toate gusturile. Cu Andrei Bordeianu, un catalog ambulant al ultimelor noutăți literare și artistice, am scotocit rafturile librăriei. Ne rugase medicul-șef să-i cumpărăm, în drum, proaspăt retipărita Odisee. Venisem însă prea tîrziu. Ieri mai erau două exemplare. Azi se epuizase stocul.... Unde continua odiseea Odiseii? În noul spital din Ciolpani, ridicat din fondurile regionale, dar amenajat prin munca voluntară a personalului sanitar? În vreun cămin cultural sătesc? În biblioteca vreunui învățător sau medic de plasă? N-am să știu niciodată. Dar un lucru știu totuși de pe acum, — și, de fapt, acesta e principalul: că între spitalul deschis la Ciolpani și drumul de azi al lui Homer, între fortăreața din casa baronului von Killinger și curba fantasticei nimiciri a țînțarilor, și deci a malariei, este o legătură fundamentală. Căci o societate socialistă se caracterizează nu numai prin ceea ce ridică, dar și prin ceea ce dărîmă, nu numai prin ceea ce construiește, dar și prin ceea ce distruge!

Veronica Porumbacu

Pionieri ai ştiinţei romîneşti

De curînd au apărut primele biobibliografii ale savanților romini, lucrări științifice efectuate de Biblioteca Academiei R.P.R. în cadrul planului ei de cercetări. Ideea care a stat la baza acestor biobibliografii a fost aceea de a face cunoscute lucrările originale ale unor savanți romini care au contribuit în activitatea lor la ridicarea prestigiului științific al țării. Au apărut pînă acum biobibliografiile G. Titeica, Traian Lalescu, A. Vlaicu și D. Emmanuel și urmează să apară în cel mai scurt timp E. Racoviță, A. Saligni, Petre Poni, Al. Cihac, etc.

Consiliul științific al Bibliotecii Academiei R.P.R. și conducerea Bibliotecii au apreciat că includerea în planul științific a unor asemenea teme va ajuta la adunarea unor date prețioase care vor putea să constituie eventual materialul de bază pentru o istorie a științelor. E clar că o istorie a științelor nu poate fi privită izolat de întreaga dezvoltare economică, politică și socială a patriei și că redactarea unor asemenea lucrări va cere eforturile susținute ale unor colective largi de cercetători. Nu trebuie așteptat însă pînă se va termina o lucrare de asemenea proporții, pentru a face cunoscute tinerei generații viața și activitatea științifică a unor străluciți savanți romini. Aș dori să propun scriitorilor noștri, și acesta este scopul rîndurilor de față, să ajute la cunoașterea tradițiilor noastre științifice. Ar fi bine dacă scriitorii noștri ar pătrunde tainele trecutului științific al patriei noastre. Vor găsi lucruri uimitoare pentru condițiile istorice în care s-a dezvoltat poporul nostru, oameni cu inimi fierbinți și cu cugete îndrăznețe, înfruntînd vicisitudinile unei existențe nespus de grele, arzînd pe altarul științei flacăra propriei lor vieți. N. Iorga, referindu-se la doctorul Brîndză și generalizînd parcă soarta tuturor acestor făclieri ai culturii, scria plin de amărăciune și de respectuoasă admirație: „Încă un om al începuturilor. O, măreția a acestor începuturi, fără public, fără o mînă de sprijin, fără un cuvînt de recunoaștere, fără măcar siguranța că opera ce s-a pornit va fi dusă mai departe. Dar ce sfînt lucru știind toate acestea, să stărui mai departe pe calea unde se întovărășesc rînjirile ieftinilor ironii amestecate din cînd în cînd și cu piatra de prastie a unui copil, cu bolovanul aruncat de un nebun...".

Nu e vorba aici numai de doctorul Brîndză, ci de toți aceia care în condițiile vitrege ale unui regim cu mai multă înfelegere pentru nevoile negustorilor și samsarilor decît pentru cele ale oamenilor de știință, continuau să muncească neostoniți. Pe ultimul lor drum, acești gînditori luminați erau întotdeauna întovărășiți de florile retorice ale unor guvernanți odioși, mai darnici cu laudele post-mortem decît cu sprijin în cursul vieții. Cred că scriitorii noștri vor găsi, studiind documentele privitoare la viața acestor oameni și stîrnind colbul filelor neștiute, prețioase surse de inspirație.

Am citit cu emoție de curînd comunicarea din anul 1900 a doctorului Emil Racoviță, naturalistul expediției antarctice belgiene: am reținut un pasaj care mi-a plăcut deosebit de mult: „În vîntejul vîntului ce ne stăpînea auzul, în viitoarea urgiei înghețate ce ne mușca trupul, în alba întunecime ce ne lua vederile, ne simțeam așa de pierduți și așa de singuri, încît speranța ne părăsea și numai un singur simțămînt ne susținea: simțămîntul datoriei. Fusesem trimiși aici ca mandatari ai științei și am căutat să ne îndeplinim mandatul pe cît ne-a fost în puteri, oricît au fost de grele momentele prin care am trecut..." Cuvinte simple, pline de poezia omului care se dăruie. Este bine ca tineretul nostru să cunoască frenezia muncii, a luptei și devotamentului, care i-a făcut pe acești deschizători de drumuri să nu ezite în fața greutăților. Pînă acum s-au ocupat de această problemă în special oamenii de știință, cercetătorii. S-au adunat unele date, s-au publicat studii, s-au făcut comunicări la Academie, s-a început publicarea biobibliografiilor... Nu este suficient. Trebuie ca scriitorii să-și dea contribuția lor la această operă, căci în literatura noastră — care ar putea să facă atît de mult în această direcție — s-a scris încă foarte puțin despre savanții noștri... Figuri de savanți luptători de prestigiul unui V. Babeș, — spre exemplu — pot să concentreze atenția, să încălzească sufletul și să pasioneze mintea oricărui minuitor al condeiului... Om de știință a cărui valoare depășea cu mult frontierele pămîntului nostru romînesc, colaborator al lui Pasteur și al prof. Koch, întemeietor al activității științifice medicale la noi, contribuția lui originală se cifrează la o imensă bibliografie. Glasul acestui savant cu ochii obosiți de vegheri, a răsunat tare, plin de durerea patriotului, împotriva politicienilor venali pentru nobila și marea ambiție de a sluji patria. Lipsit de „adaptabilitate politică" la ordinea burghezo-moșierească, cu aspra îndărătnicie a cugetului curat, de la înălțimea catedrei, el spunea studenților în 1919: „Acest politicianism fiind cauza tuturor relelor, este o datorie patriotică să întrebuințăm toate mijloacele pentru a-l nimici și a-l înlocui cu o altă putere care să ne garanteze regenerarea și progresul". Era în Babeș o conștiință fără frică și această conștiință nu putea să rămînă mută de cîte ori vedea că un adevăr trebuie mărturisit... „Leacul pelagrei? spunea el în 1919. Al acestei boli a mizeriei? Al acestei rușini naționale? Vi-l dau eu: împroprietărirea țăranilor"...

În regimurile trecute nu i s-a iertat sinceritatea. Academicianul Parhon notează în studiul său despre V. Babeș: „Pentru cel care a pus temeliile activității științifice medicale la noi nu s-a putut găsi un locșor unde să-și continue cercetările după pensionare..."

Știința din țara noastră cunoaște acum o dezvoltare cum niciodată, în trecut, nu a mai cunoscut. Savanții sînt întovărășiți în cercetările lor de grija fără margini a regimului nostru și de considerația plină de un adînc respect a milioanelor de oameni ai muncii care ostenesc cu ei împreună pentru un viitor luminos.

Este necesar ca tînăra generație să știe că acest prezent științific s-a născut din tot ce avea mai bun și mai progresist știința romînească, să cunoască figurile savanților luptători care au pus la noi temeliile activității științifice. Pe linia acestor preocupări Biblioteca Academiei R.P.R. a scos primele biobibliografii ale savanților romini. Este un început, un început care trebuie continuat și lărgit, cu contribuția scriitorilor noștri. Amintirile acestor „oameni ai începuturilor" trebuie să rămîie vii în sufletul poporului pe care l-au iubit, pentru care au creat și care azi, trezit la viață nouă, îi cinstește așa cum niciodată în trecut nu au fost cinstiți.

Ion Crișan

Oaspeți ai Uniunii scriitorilor sovietici

Comisia pentru străinătate a Uniunii scriitorilor sovietici a primit ca oaspeți un mare grup de ziariști din Republica Democrată Germană, Republica Federală Germană, Suedia și Elveția. Printre aceștia se află reprezentanți ai ziarelor „Neues Deutschland", „Berliner Zeitung", „Wochenpost", „Morgenpost", „Abendpost", „Bundeskoresspondenz", „Gazette de Lausanne", „Tribune de Genève", „Expresen", precum și ai radiodifuziunii vest-germane.

Scriitorul B. Polevoi și-a exprimat speranța că reprezentanții Republicii Democrate Germane și ai Republicii Federale Germane care se află în jurul unei aceleiași mese, vor găsi un limbaj comun în lupta pentru colaborarea popoarelor.

★

Răspunzînd invitației Uniunii scriitorilor sovietici, la Moscova se află în vizită scriitorul australian Walter Kaufmann, autorul cunoscutului roman „Un glas în furtună". Cu acest prilej, la Biblioteca unională de stat de literatură străină a avut loc o întîlnire între Kaufmann și cititorii sovietici. Numeroși participanți — scriitori, bibliotecari, traducători, studenți — au salutat cu căldură pe oaspete.

Cu prilejul întîlnirii dintre Walter Kaufmann și cititori, la biblioteca a fost deschisă o expoziție de cărți și ilustrații consacrată Australiei. Un stand al expoziției este rezervat cărților scriitorilor australieni traduse în limba rusă.

Elogiul pămîntului natal

Genul liric patronează — lucru pe care nu ni-l spun manualele dar ni-l repetă neîncetat experiența milenară a poeziei — nenumărate modalități de expresie, specifice fie unui grup de poeți, fie unei singure personalități poetice. A vorbi de o modalitate de expresie lirică la un poet tînăr, aflat la primul său volum de versuri și, mai ales, a încerca să o definești, să-i găsești coordonatele, înseamnă a-ți asuma o sarcină dacă nu irealizabilă, oricum plină de riscuri. Ești amenințat în permanență de a fi dezmințit de însăși dezvoltarea personalității poetului, care-ți poate dezvălui, pe neașteptate, o structură cu totul diferită de aceea pe care te grăbeai s-o anticipezi. În orice caz însă, nu teama de a greși trebuie să te însoțească în primul rînd, cînd pornești la analiza trăsăturilor specifice ale liricii unui poet tînăr, ci dorința de a desluși căile cele mai prielnice sporirii succeselor dobîndite de poet.

Pe Toma George Maiorescu, al cărui poem „Întoarcerea în patrie" a apărut recent în volum, încercăm să-l definim ca pe un poet în esență sentimental.

Ni s-ar putea aduce obiecția că lirica presupune, prin definiție, exprimarea directă a sentimentelor eroului liric în raport cu o anumită realitate obiectivă și că, deci, numind un poet liric — sentimental, aluneci în tautologii nedorite. Dar un poet sentimental nu este un poet care-și exprimă în imagini pur și simplu sentimentele, ci un poet la care sentimentele sînt dominante, se proiectează în primul plan al poeziei, trăiesc în fiecare vers, liber, nevoalat. Poetul nu le sugerează, nu le insinuează, ci le comunică direct, cu ostentație chiar. Sentimentul dragostei de patrie — care străbate întregul poem al lui Toma George Maiorescu intr-o firească împletire cu acela al dragostei pentru Uniunea Sovietică, — e transmis nemijlocit, spontan:

„Din drumurile-mi lungi,
din depărtare,
mă-ntorc la tine iar,
o, scump meleag.
Mi-e dragă-aici
și-o piatră,
și-o cărare,
și fumul alb al caselor mi-e drag.
Pămînt natal!
O, cum te-am mai dorit!
Dar nu-mi pot spune dorul în
cuvinte..."

Există în poemul lui Toma George Maiorescu o permanentizare vădită a dragostei de țară, într-o asemenea măsură, încît la distanțe imense de pămîntul natal, în ținuturile minunate ale Uniunii Sovietice, cărora poetul le închină versuri pătrunse de caldă dragoste, revine copleșitoare imaginea patriei iubite. Cerul Ucrainei înalt, „strălucind cu mii de astre" e comparabil, pentru poet, doar cu cerul patrici (nu cu „cerul natal", cum spune din grabă poetul, care totuși s-a născut pe pămînt); vapoarele albe care despică valurile canalului Volga-Don se îndreaptă poate spre țărmurile țării dragi; însăși învățătura a Moscova a avut ca suprem rezultat întărirea dragostei de patrie:

Da, tomuri mari cu sîrg am cercetat,
Dar mai presus de tot ce e știință,
Pămînt natal,
din plin,
am învățat
să te iubim cu-ntreagă-ne ființă!

Acest sentiment străbate poemul, cînd calm, cînd impetuos, în toate cazurile însă, comunicativ.

Patriotismul fierbinte al tînărului poet nu se traduce într-o dragoste indefinită pentru o patrie abstractă, ci în dragostea împletită cu mirare și admirație față de noua înfățișare a țării, față de uluitoarele schimbări pe care socialismul le aduce neîncetat. La întoarcerea în țară, poetul nu mai recunoaște locurile altădată familiare, astăzi transformate în chip uimitor de mîna omului nou. Stîlpii de înaltă tensiune, șoselele asfaltate, tractoarele de pe cîmpuri și, în sfîrșit, oamenii, toate stîrnesc deopotrivă admirația și dragostea poetului. El comentează liric, emoționant, tot ceea ce-l impresionează din noua fizionomie a locurilor natale și a oamenilor dragi. De aici și comunicativitatea largă a sentimentelor poetului, de care pomeneam mai sus.

Cînd se lansează însă în versificarea plată a unor cugetări — de altfel banale, locuri comune — ca în versurile:

...Așa-i de altfel însăși fericirea:
ea nu ți-e dată ci e cucerită.

Sau:

Tăcerile ades pot să te miște —
(tăcerea uneori e-o lume-ntreagă) etc.

tînărul poet eșuează, nu reușește să emoționeze sau, cel puțin, să cîștige aderența cititorului. La fel cînd rimează dialoguri secătuite de orice semnificație, sau de-a dreptul absurde:

— Dar unde-i Nicu, „marele fruntaș"?
— Tu știi ce-l o pisică?
Ai aflat?
— Nu. Ce?
— Să-ți spun? Un tigru!
— Aș!
— Un tigru criticat... și dezumflat..."

Realizat pe mari dimensiuni (deși pe alocuri cu inegalități) poemul lui Toma George Maiorescu e o mărturie de cald patriotism a tînărului poet, și o realizare artistică valoroasă.

Dumitru Solomon

Viitoarea centrală atomică

Va fi o floare de beton și fier
și multele petale de lumină
vor scăpăra în fiece ungher. —
Lumină lină și lumină plină,
lumină rece și lumină mare, —
în clorofila limpede din becuri,
în visul meu de pe acum te strecuri.

O! Floarea cu pistilul de uran
cu ne-ntrecută sevă nucleară, —
nou ghiocel de mare primăvară,
minune-a omului contemporan,
nemaivăzută, mare, strălucire
și pașnic fulger ne-nspăimîntător, —
mă faci să văd mai clar în viitor.

Vei face ca uzinele să deie
idei mai multe și mai mult oțel,
și spicul ce sub raze lungi scînteie
mai mult gluten să găzduiască-n el.
Iar corpul omenesc ce te muncește
mai multă sănătate să cunoască
și o mișcare mult mai tinerească.

Văd medicii, în alb. Și văd plugarii
și electricienii și sondorii,
privind cum cresc dintru centrală sorii,
rătăcitori, prin urbe și pe arii, —
Eu văd savanții surîzînd trufași
spre floarea dalbă care se desface
a rod, a voie bună și a pace.

Salut tu, mare floare viitoare,
și cu pistil puternic de uran.
Să crești în țara ce-n tradiții are
pe Gruia și pe Iorgu Iorgovan!
Să văd lumina cum prin spațiu înoată
și e a păcii flamură și far, —
unde vitejii au fost trași pe roată,
dați în fîntîni, sau coronați cu jar.

Mireasma ta se simte doar cu visul,
culoarea ta incandescentă-o știu,
la pipăit ești aspră. Iar zapisul
într-al nădejdilor dosar îți-l țiu.
Am un proiect (dosaru-l știe bine
iar inima eu mi-o am pus pecete,
de a zbura cu tine în planete).

Și în planeta Marte te-om planta,
tu, floare de beton și fier. Tu, floare
ce-n fiecare bec închizi o stea
și o deschizi apoi, înfloritoare.
Tu stăpînești în fire. Numai eu
îți sînt stăpîn și grădinar pe lume.
Prin tine eu sînt noul Prometeu,
iar tu, prin mine, naști și capeți nume.

Incandescență

Torn în vise fontă și ciment,
ape — aur alb — zvîcnesc în mîne, —
aridic furnale pe uzine
și simt bine, și simt tare bine
că mi-i sufletul incandescent.

Drept aceea dacă sînt artist
caut numai drum spre înălțime,
drum incandescent, spre culmi alpin,
căci spre-a viitorului mărime,
sînt, am fost și-oi fi, un alpinist.

Precum filozoful grec, socot
că e lumea foc, incandescență.
Inerției nu-i fac reverență.
Ostenit, eu nu implor clemență.
Eu tot urc, aburc, atît cît pot.

Visător, vizionar și laic,
urc mereu sub grindini de lumini.
Pentru ce vedem și viețuim,
pentru tot ce-n țară e deplin,
inima îmi este arc voltaic.

Iată, m-a-mbătat un nou pastel
cu combaine și tractoare grele,
cu furnale ce aruncă stele
și cu viaducte mari și grele, —
un pastel, sub zodii de oțel.

Făr' să uit al frunzelor foșnit,
cîntecul de paseri sau de flaut, —
eu vuierea sondelor o caut,
clocotul furnalelor îl laud, —
meloman de cîntec înăsprit.

Făr' să uit fincțea de atlaz
a petuniilor puse-n glastre, —
caut pipăiri ce-s mult mai aspre
roțile din fabricile noastre
cu zimțatul, durul lor obraz.

Simțurile se dublează. Știm
arderea care transformă viața.
Nă-i incandescentă însăși fața,
cum e zarea, cum e dimineața.

Al. Andriţoiu

Ca trandafirul roșu...

Ca trandafirul s-a deschis în lume
Și-a înflorit iubirea-mi fără nume.

Ca trandafirul roșu s-a deschis —
Petalele, fărîme sînt de vis.

Și vînturi trec și ploile se duc,
Imi număr anii în cîntări de cuc.

Încerc să scutur visele-petale.
Nu se clintesc și nu sînt nici mai pale.

Aceleași flăcări îndrăznețe sînt,
Arzînd sub ceruri și peste pămînt.

Un om trecu nepăsător, tăcut
Și poate-ntr-adevăr nu le-a văzut.

Dar trandafirul s-a aprins mai tare,
Incendiind în urma lui o zare.

Și s-a schimbat iubirea mea în cînt,
Din trandafir-nălțat peste pămînt.

Doina Sălăjan

Cronica teatrală

„Cetatea sfărîmată" de Horia Lovinescu

— Teatrul Naţional „I. L. Caragiale"-Studio —

După primele reprezentații ale „Cetății sfărîmate" s-a vorbit în cercurile teatrale cu multă insistență despre influențele care se întrevăd printre replici. Unii au legat piesa de repertoriul autorilor nordici ca Ibsen sau Strindberg; cei mai mulți au amintit numele lui Gorki, care se impunea oricui prin similitudinea temei și a problematicii. Bineînțeles, o asemenea discuție nu este lipsită de interes. La un studiu mai amplu al autorului, ca și la o cercetare științifică a noii noastre dramaturgii, stabilirea izvoarelor literare, discutarea influențelor literaturii universale nu pot lipsi. Este aici un cîmp minunat de investigații pentru criticul literar, pe care acesta nu trebuie să și-l refuze fără a-și supune cercetarea unei limitări artificiale. În legătură cu „Cetatea sfărîmată" însă, ceea ce ni se pare remarcabil este puternica legătură a piesei cu tradiția realistă a literaturii noastre. Autorul a învățat imens de la Gorki, care a dezbătut cu atîta pasiune în lucrări ca „Micii burghezi", „Dușmanii", „Vassa Jeleznova", „Somov și alții", problemele capitale ale „alegerii între bine și rău" în pragul unei lumi noi care pune pentru întîia oară capăt exploatării omului de către om. Dar învățînd de la Gorki, autorul „Cetății" a dat răspuns unei probleme pusă cu deosebită tărie de către Ion Luca Caragiale.

Horia Lovinescu înfățișează în ultima sa piesă procesul familiei burgheze romînești, întemeiată pe minciună și trădare, la jumătatea veacului al XX-lea. Grigore Dragomirescu, șeful „cetății", este un Rică Venturiano care după ce a obținut „sufragiul universal" și-a alcătuit cu osteneli și ifose „o mică arhivă de familie". În tinerețea sa, Venturiano a cîștigat aplauzele și dragostea lui Dumitrache Titircă prin aplombul cu care a postulat că „familia este patria cea mică, precum patria este familia cea mare". La bătrînețe, Grigore Dragomirescu se încăpățînează să apere virtuțile de neînfrînt ale familiei burgheze. Dar de astădată el nu stîrnește numai hohotele de rîs ale publicului, ci și indignarea propriilor săi copii care încep să înțeleagă că trăiesc într-o închisoare oribilă din care trebuie să evadeze cu orice preț.

Ajungînd aici, Horia Lovinescu a împletit cu necesitate firul satirei vechii familii care se prăbușește, cu accentele grave ale dramei acelora dintre tineri care neacceptînd „să fie demni de un Dragomirescu" s-au aflat cu tot balastul unei educații viciate, la răscîntia hotărîtoare a alegerii între viața nouă și vechile minciuni. Analizînd falimentul lamentabil al „bazei societății" burgheze, Horia Lovinescu a urmărit ce se întîmplă cu sfărîmăturile epavei. Tabloul final este dominat de o tăcere plină de înțelesuri, poate „tăcerea de început de leat" de care vorbește unul dintre poeții noștri. „În casa asta parcă s-a ales pămîntul de ape" — spune Emilia Dragomirescu, trăgînd lapidar concluziile dramei.

Horia Lovinescu n-a construit această ciocnire între nou și vechi, pe tiparul luptei între generații, care a alimentat un număr impresionant de piese în anii ce au urmat primului război mondial. Această viziune, simplificînd dintr-odată întregul proces, ar fi întunecat tocmai adevăratul miez al conflictului. În „cetatea" familiei Dragomirescu, oamenii se ordonează în raport cu poziția lor față de oameni și față de viață. Personajele incapabile să vadă fisurile mereu mai amenințătoare, care anunță catastrofa „cetății", sînt abandonate vervei satirice a scriitorului. Acesta le execută într-un ritm susținut, dezvăluindu-le pînă la capăt, pînă la esență, caracterul anacronic. Grigore Dragomirescu se susține în viață consumîndu-și cu emfază propria-i imbecilitate. Perspectiva sumară asupra vieții, redusă la cele cîteva coordonate care-i asigură bunăstarea, nu rezistă în nici un fel răsturnărilor sociale care trec nepăsătoare peste „perspicacitatea" sa strategică. Avocat de vorbe goale, cu o carieră strălucită într-o societate care alimenta justiția cu gogoși, Dragomirescu se pomenește, după eliberare, înspăimîntător de desuet. Pînă la ramolismentul total și cert, nu mai sînt decît cîțiva pași, pe care fostul avocat îi parcurge dintr-odată și fără convulsii sufletești. Acestui personaj care fixează puternic în ochii spectatorului imaginea bolii fără de leac, care consumă interior familia burgheză, autorul îi adaugă, pentru a împlini tabloul, figurile acelor vrăjmași ai noilor orînduiri care nu se resemnează să lipească cu gingășie acțibilduri cu iepurași. Dacă Marie-Jeanne face „rezistență" la Talcioc vorbind englezește, bărbatul ei, Costică, fost consilier la Astra romîno-americană, furnizează informații agenților străine de spionaj, iar tante Adele urzește un plan disperat de fugă peste hotare, nu fără a-și rezerva timpul necesar afacerilor de speculă și camătă. Autorul întreprinde cu aceste personaje un joc iscusit de smulgere a măștilor. În primul act, care se petrece în 1942, ele se prezintă cu surîsurile fade ale convențiilor burgheze, dospind de viață bună și fără griji. Cu cel de al doilea act, măștile încep să dispară. Sub zîmbetul lui tante Adele, descoperim fără greutate cupiditatea animalică, iar dincolo de frazele stilate ale lui Georges Gattescu (cu doi t) întîlnim o pramatie ordinară, tremurînd cu totul dezagreabil în așteptarea pedepsei ce i se cuvine. Firul satiric al piesei este țesut cu o dibăcie remarcabilă. Manevrele grupului Adele-Costică se dezumflă din pricină că ele sînt făcute pentru caractere de teapa lor. Cînd Irina îi spune Adelei că s-ar putea ca Dan Pleșa să nu vrea să-și trădeze poporul în schimbul banilor și al fericirii personale, mama fostului consilier rămîne stupefiată. Veninoși și primejdioși, dușmanii noilor așezări sînt dezvăluiți într-un permanent contratimp cu creșterea trăsăturilor morale înaintate în conștiința oamenilor adevărați. Realizînd în trăsături vii grupul celor care urăsc regimul democrat-popular, Horia Lovinescu a creat în piesa sa posibilitatea clarificării depline a celorlalți oameni care populează „cetatea sfărîmată". Ca și în viață, personajele celelalte se definesc în raport cu „Dragomireștii veritabili", după poziția pe care o iau față de aceștia.

MARIA FILOTTI

Caracteristică este în această privință evoluția lui Matei, fiul cel mai mare al avocatului Dragomirescu. Intelectual scîrbit de conformismul burghez, Matei mestecă la nesfîrșit cu disperarea unui eteroman, stupefiantul „evadării în trăirea periculoasă". Spectatorul recunoaște aci una dintre teoriile ademenitoare ale „filosofilor" care exploatau cu rafinament dorința de eliberare a tinerilor intelectuali, sufocați în atmosfera lîncedă a societății burgheze muribunde. Matei refuză funcții și onoruri în universitatea burgheză, considerîndu-le zădărnicii. El se lansează cu sinceritate în „propria sa aventură", căutîndu-și fericirea în lumea ideilor pure. Lucrarea sa despre „funcția magică a verbului" va fi, cînd o va scrie, un lucru deosebit „pentru puținii aleși". Fascinat de aceste idei, care îl cuceresc total, Matei fascinează la rîndul său pe Irina și pe fratele său Petru, distrugîndu-le, într-o mare măsură, viața. Cînd Petru va hotărî să plece pe front ca „să-și trăiască aventura", Matei va trece grăbit peste problema răspunderii sale. Petru se întoarce de pe front orb și dezamăgit, Irina este mereu mai nefericită. Matei, călăuzit de un egoism monstruos, nu izbutește să vadă în aceste semne falimentul ideilor sale care se opun nefiresc vieții omului alături de ceilalți oameni. Autorul are meritul de a fi urmărit cu subtilitate soarta marilor sentimente ale omului, atunci cînd ele sînt puse să vegeteze departe de societate. Dragostea lui Matei pentru Irina se risipește ca un blestem în fața sunetelor triumfale ale unei orînduiri tinere, care cheamă la muncă cretoare. Legătura intimă între frați se destramă, făcînd loc disprețului și scîrbei. Încrederea în propriile forțe se sleiește pe măsură ce Matei se depărtează de tumultul străzii. Izolat, mereu mai izolat de viața societății omenești, Matei este sărăcit de marile sentimente umane și redus la instinctul animalic de conservare. Cel care ironiza în primul act pe țanțoșul Costică, va trece în ultimul act necondiționat de partea Adelei. Sinuciderea lui Matei consemnează cu tărie minciuna vieții sale.

EMIL BOTTA

Discuția care s-a purtat în jurul acestui personaj, în unele articole și cronici, ni se pare a fi izvorît dintr-o viziune simplistă asupra vieții. Atunci cînd unii cronicari i-au cerut autorului socoteală de ce nu l-a prezentat pe Matei Dragomirescu ca pe un criminal lucid, ei îngustau nepermis drama intelectualilor orbiți de ofensiva ideologiei burgheze. Horia Lovinescu a intenționat să dea viață scenică unui tip foarte frecvent în anii care au premers ultimului război. Matei Dragomirescu este unul dintre acei intelectuali care, îngrețoșați de mizeria morală a burgheziei, au încercat să se salveze, izolîndu-se într-o închipuită poziție de apărare „împotriva mediocrității". Eroarea fundamentală săvîrșită de acești oameni, ideea că pot trăi „dincolo de bine și de rău" i-a dus în cele din urmă în solda burgheziei, pe căi diferite. Eroul din „Cetatea sfărîmată" n-a fost un criminal conștient, dar ar fi putut deveni. Alegînd o anume cale pentru a semnala decăderea morală a lui Matei, autorul piesei n-a greșit. Personajul nu putea fi mai odios dacă ar fi tras focuri răsunătoare de revolver în lumina roșie a rampei. Ucigător a două conștiințe curate, filosoful „funcției magice a verbului", nu stîrnește compătimire, nici compasiune.

În legătură cu cuplul Matei-Irina, se pot ridica alte obiecții. Ele se precizează la o firească comparație cu celălalt cuplu Petru-Ecaterina, conceput de autor într-o lumină cu totul opusă primei perechi. Nu este greu să înțelegem că față de vraja care o leagă pe Irina de Matei, dragostea dintre Petru și tînăra învățătoare este un simbol luminos al simțămintelor curate și firești. Dar această opoziție nu duce pînă la capăt intențiile autorului. Spectatorul cunoaște întreg tumultul pasiunii care-i cuprinde pe Matei și Irina, iar despre apropierea Ecaterinei de Petru nu înregistrează decît scurte informații și relatări indirecte. Rezultă că, în vreme ce Matei și Irina își dezvăluie o viață sufletească amplă, cellalți doi — și mai ales Ecaterina — sînt reduși la cîteva linii neînsuflețite. Iată de ce caracterul întors și nefiresc al dragostei dintre Irina și Matei nu apare distinct. Realizarea deficientă a termenului de comparație acordă singurului amor viu din piesă merite care contrazic condamnarea acestui mirai insuflețit de... palatul de cristal al dincolo de viață și de moarte.

Cuvinte asemănătoare se pot spune despre evoluția lui Petru. Realizînd cu mult dramatism în actul doi scenele deșteptării lui Petru și momentele cumplite ale descoperirii adevărului, autorul n-a izbutit să-l conducă pe erou în mod convingător către poziția cea mai înaintată. Subliniind abil în efecte scenice, ca acel al alternării cîntecului copiilor cu lamentările lui Matei (actul trei), suflul nou care a pătruns în casă odată cu Ecaterina, autorul n-a însuflețit îndeajuns personajul învățătoarei, atît de necesar în conflict.

Nu se poate spune că în piesă nu există nici un erou pozitiv. Deși nu poartă scurtă de piele sau salopetă, în taiorul său cenușiu purtat cu grație bătrînească, savanta Dinescu aduce între zidurile învechite ale „cetății" aerul proaspăt al unei conștiințe care crede în umanitate. Apropierea „bunicii" de elanurile clasei muncitoare se produce firesc, ca o împlinire mult așteptată a unui vis de o viață întreagă. Ceea ce este mai ales cuceritor în acest personaj care intervine salvator în momentele cele mai acute ale conflictului, este încrederea sa în biruința forțelor binelui, devotamentul său întreg pentru cauza progresului. Ca și cum ar lua anume în răspăr temeiurile „luptei între generații", Horia Lovinescu a pus în umbra „bunicii" figura nefericită a „mamei". Emilia, fiica savantei, și-a sacrificat viața unor eresuri, resemnată ani și ani de zile „să nu înțeleagă nimic" din ceea ce se întîmplă în jurul său. Contrastul între mamă și fiică se realizează aci invers decît în clișeele cunoscute. În final, în vreme ce Emilia își contemplă viața distrusă, bunica pășește voinicește alături de cei tineri, cu care discută pasionat, nu numai despre „rata plus-valorii", dar și despre cele mai intime probleme ale vieții care începe.

LUCIA STURDZA BULANDRA

„Cetatea sfărîmată" este o biruință certă a dramaturgiei noastre contemporane. Judecata familiei burgheze se desfășoară în lumina intransigenței oamenilor liberi, constructori ai societății socialiste. În ultimul tablou al piesei, după ce „s-a făcut curățenie", oamenii cinstiți celebrează bucuria libertății de a alege definitiv calea binelui, cunoscînd că aceasta nu se poate face decît într-o luptă strînsă și dramatică cu forțele răului.

*

Regia spectacolului avea în fața sa sarcina să realizeze din primele acte atmosfera de nerespirat a „cetății", urmînd ca apoi, treptat, să sublinieze prăbușirea care se apropie. Trebuie spus că în această privință tov. M. Ghelerter a izbutit într-o mare măsură. Îndeosebi, este merituos modul în care a fost obținută tăcerea din ultimul tablou, subliniindu-se astfel semnificația finalului. Se pare că regia și-a distribuit eforturile mai ales pe planul de satiră al piesei, unde s-au și realizat cele mai depline creații actoricești. Rostogolirea avocatului Dragomirescu către decrepitudine a găsit în jocul lui Ion Finteșteanu nuanțe subtile, mai ales în primul act. Actorul și-a supus gesturile și glasul acestui proces, reducînd treptat grandilocvența vorbirii din primele scene la sunetele răgușite, întrucîtva eleminizate, din final. Maria Filotti a izbutit să dea Adelei împletirea de vicleșie și lașitate, caracteristică unei femei care „la patruzeci de ani conducea cinci magazine". Regia n-a zăgăzuit îndeajuns umorul ostentativ, efectele forțate uneori ale actorilor N. Atanasiu și A. Alexandrescu-Vrancea. În prezentarea evoluției lui Matei Dragomirescu, actorul Emil Botta n-a gradat cu finețe diferitele etape ale decăderii eroului. Din primul act chiar, Matei apare doborît, chinuit. În scena de dragoste în care Irina îl părăsește pe Dan, interpretul lui Matei se agită spasmodic. Spectatorul nu simte, nu înțelege în ce constă farmecul acestui creator de mirațe. Mult mai bine își înțelege personajul Marcela Rusu, care realizează admirabil, în finalul penultimului tablou, un moment de mare emoție.

Într-un rol foarte dificil a apărut tînărul Matei Gheorghiu, care a evitat, cu o maturitate artistică surprinzătoare, stridențele și accentele melodramatice ce-i pîndeau la tot pasul. Regia a neglijat personajul complex al Emiliei, care a evoluat în spectacol de la discreția cerută de text, la o prezență ștearsă, cenușie. Savanta Dinescu trăiește uluitor pe scenă, în interpretarea artistei poporului Lucia Sturdza Bulandra. Amestecul tonului aspru cu gesturile mingîietoare, îmbinarea maturității de gîndire cu juvenilitatea interesului pentru viață, modulațiile glasului, zîmbetul fugar, furiile brusce și stricteța tabieturilor, toate alcătuiesc în spectacol imaginea acestui geniu bun al familiei, care depășește poate chiar viziunea autorului.

După un prim act, poate prea expozitiv, spectacolul de la Studioul Teatrului Național izbutește să pună în lumină frumusețile și îndemnul la muncă creatoare, pe care ultima piesă a lui Horia Lovinescu îl rostește cu hotărîre și strălucire.

V. Mîndra

Desene de GION

Drumul intelectualității progresiste în țările capitaliste *)

Ca pretutindeni și ca în toate perioadele de mari frămîntări sociale, scriitorii progresiști contemporani ai poporului american sînt purtătorii de cuvînt ai ideilor înaintate, stegarii luptei pentru apărarea libertăților populare împotriva tendințelor de fascizare, a discriminării rasiale și a exploatării.

Opera lui Howard Fast, Albert Maltz, ș.a., înfățișează cu sinceritate abisul care desparte lumea reprezentanților marelui capital de viața oamenilor simpli, măsurînd calea străbătută în sens invers de promotorii imperialismului, de la principiile drepturilor omului, pe care A. Lincoln le considera drept bază a unității, consolidării și progresului S.U.A.

Scriitori-cetățeni, pentru care arta reprezintă nu negarea realității ci oglindirea aspectelor ei esențiale, reprezentanții actualei literaturi progresiste americane au adus pe planul creației artistice, — folosind episodul istoric alături de documentul contemporan — principalele probleme care constituie obiectivele de luptă ale poporului. Dramaturgia realistă a abordat problema rasială (J. Gow — „Rădăcini adînci"), problema înjositoarelor umilințe la care e supus cetățeanul cinstit de către organele F.B.I. și ale „Comisiei de cercetare a lealității" (H. Fast — „30 de arginți").

Un aspect foț atît de caracteristic, dar mult mai puțin cunoscut al „modului de viață american", îl constituie desconsiderarea culturii și disprețul pentru omul de știință cinstit.

Romanul lui Mitchel Wilson, intitulat sugestiv „O rază de lumină", înfățișează lupta intelectualului cinstit, a omului de știință pasionat de adevăr, care urmărește a face din cercetările sale, un bun al civilizației și al umanității în genere, împotriva încercărilor marilor întreprinderi capitaliste de a și-l subordona, de a și-l face unealta lor, în scopul de a-și asigura dominația.

Erik Gorin, eroul romanului, este un tînăr fizician care caută să-și deschidă un drum în viață prin labirintul nenumăratelor piedici ne care societatea i le opune la fiecare pas. Sînt prezentate în paginile cărții lui M. Wilson aspecte caracteristice ale vieții în cercuri oficiale americane, alături de zugrăvirea realistă a condițiilor de muncă în universități și laboratoare de cercetări științifice din S.U.A.. Gorin întîlnește în calea sa multiple și variate obstacole, care îi diminuează elanul în muncă și îi primejduiesc rezultatele fructuoaselor sale activități în domeniul cercetărilor atomice. De la indiferența savanților blazați de tinul bătrînului Fosc sau frivolitatea lipsită de conștiință profesională a tînărului profesor Haviland, pînă la ostilitatea cinică a lui Clarck Ryan, dușman al oricărei înnoiri în știință și ipocrit moralist, o atmosferă grea, inexorabilă ca o fatalitate, planează asupra vieții acestor institute de cultură.

Gorin este un spirit realist, pasionat de cercetările sale, frămîntat de situațiile dramatice în care se zbate, incapabil a sezisa de la început viciile societății în mijlocul căreia este nevoit să-și ducă munca. De aceea obiectivele luptei sale sînt inițial limitate. Problema esențială o constituie găsirea mijloacelor de trai — ideal modest în mediul micii burghezii americane — precum și asigurarea continuității în activitatea sa științifică. Dar pentru condițiile de viață ale unui tînăr intelectual cinstit din S.U.A., aceste idealuri simple și firești sînt adevărate probleme de existență, a căror rezolvare apare, dacă nu imposibilă — cel puțin de o îndoielnică și întîrziată perspectivă de viitor.

Asistăm astfel, în paginile romanului, la una din cele mai dramatice probleme de conștiință: oscilația eroului între țelurile omului de știință onest, uman, devotat cercetărilor sale, convins de utilitatea lor pentru progresul omenirii în genere — și dorința de afirmare în viață, care uneori la aici aspectul de parvenire prin grave compromisuri morale.

Dar Gorin nu se oprește la această ultimă soluție. El e dezgustat de manevrele josnice ale unor „oameni de știință" de tipul lui Ryan, bătrînul cinic și rutinar care se opune oricărei idei noi, plin de dușmănie față de tinerii savanți în afirmare dar se simte o vreme atras de perspectiva cîștigului ușor în măsură a-i asigura independența materială. Gorin părăsește pentru un timp laborioasele-i cercetări în domeniul energiei atomice pentru a intra ca tehnician într-o productivă întreprindere metalurgică. Dar în lupta pentru viață el nu va putea înfrînge legile dominante ale economiei bazată pe exploatare dușmană progresului tehnicii și ameliorării condițiilor de viață ale maselor. Invențiile îi sînt cumpărate dar nu-i sînt realizate pentru a nu amenința profitul marii industrii; el însuși e repudiat cu brutalitate de propriu-i patron. Totuși, Gorin găsește în el destulă forță morală pentru a respinge propunerea ce i se face, de a-și pune experiența în serviciul pregătirii unui război atomic. Conștiința că, renunțînd la valul dolarilor pătați de crimă împotriva umanității, a ales acum definitiv calea justă și că a evitat prăbușirea morală definitivă, face din tînărul savant un om nou, care privește cu încredere perspectivele de viitor. In acest final robust, optimist, se concentrează esența concepției autorului, cu toată absența soluției precise, a luptei organizate, și cu toată izolarea în care se desfășoară rezistența eroului împotriva forțelor dușmănoase idealurilor științei și omenirii.

★

Este cert că interesul pe care îl provoacă romanul lui M. Wilson, rezultă în primul rînd din dezvăluirea atmosferei care domină viața universităților americane. Ipocrizia și egoismul consacrate ca reguli de conduită în cercurile conducătoare ale institutelor științifice se îmbină cu ideologia reacționară, cu teama de orice înnoire și, în cel mai bun caz, cu sentimentul de renunțare la luptă, caracteristic stării de oboseală psihică și blazare. Aceasta constituie principala cauză a zbuciumului omului de știință cinstit, care crede cu fermitate în valoarea muncii perseverente, de care sînt legate năzuințele personale și perspectivele progresului uman. Romanul sugerează că Erick Gorin, personajul central al romanului, nu reprezintă un caz izolat în mediul intelectualității americane. Frămîntările sale dramatice sînt mai curînd dovada unor imprejurări tipice.

Meritul deosebit al scriitorului constă în marea putere de selecție a episoadelor caracteristice pentru definirea opoziției între cele două lumi, prin intermediul unei largi galerii de tipuri și al unor situații definitorii. De o parte, reprezentanții unei științe învechite, lipsiți de spirit inovator, interesați în păstrarea unor avantaje dobîndite în tinerețe, incapabili de înțelegere și adaptare la noi situații: blazați și sceptici ca Earle Fosc, din sufletul căruia a dispărut orice urmă de încredere în viitor; rutinari incapabili și ipocriți de felul lui Clarck Regan care îmbină ura față de tinerii savanți cu falsa-i rigiditate morală și consideră drept singură voluptate în viața-i fără sens, predilecția ascunsă de a surprinde detalii licențioase din viața familiară a celor din jurul său.

Dacă aceste exemplare umane — adevărate stihii ale trecutului — constituie o lume azi depășită și inevitabil sortită pieirii, există însă o altă categorie de tipuri, care exprimă tendința unor cercuri mult mai active, de a servi știința unor interese străine de scopurile ei, intereselor militariste și pregătirii războiului atomic. E semnificativă în acest sens observația care o face profesorul Hovilland, unul dintre personajele romanului, că din clipa în care energia atomică devine un bun al industriei particulare, independența cercetărilor științifice și obiectivul lor adevărat sînt iluzorii.

Erick Gorin va înțelege la timp acest fapt semnificativ. Cu cît oameni de afaceri ca Arnie O'Hare sau politicieni de tipul senatorului Holzer își întețesc ofertele pentru a-l atrage în rîndurile organizatorilor trustului energiei atomice pentru război, cu atît conștiința sa se luminează și-l îndreaptă pe linia sigură a rezistenței morale împotriva acestor tendințe.

Există însă în paginile cărții multiple aspecte ale acțiunii omului de știință independent, corect și pasionat de adevăr, în lupta cu vitregia condițiilor de viață pe care i le oferă statul capitalist. Umilințele pe care le îndură Erick Gorin de la conducerea întreprinderii unde e angajat cînd încearcă să-și valorifice drepturile asupra invenției sale — destinată a îngroșa depozitul de vechituri al fabricii — ca și dușmănia pe care o întîlnește în lumea științifică, sînt redate cu accente de o rară sinceritate, în trăsături sobre, concludente și realiste. Desigur, Gorin întîlnește și oameni de știință dezinteresați, simpli cercetători și tineri savanți de tipul lui Mory Carter, Trascher sau Fabermacher; acel Hugo Fabermacher, excepțională figură, de o rară precocitate științifică, atît de pur și delicat în toată ființa sa — victimă a nazismului, și sortit a-și pune capăt zilelor în America. Aceștia constituie mediul viabil, în care eroul găsește un sprijin ideilor și conduitei sale, dar care din nefericire e continuu supus celor mai neprevăzute lovituri.

Cartea lui M. Wilson nu este însă numai un roman social. In paginile sale se desfășoară acțiunea și pe planul intim familiar, al unei iubiri de o mare intensitate și de o adîncă înțelegere a psihicului uman. Tînăr asistent, fără avere și situație, Erick Gorin descoperă ființa care-i va deveni confident și sprijin moral în cele mai grele momente ale existenței. Pentru el, Savina nu e numai obiectul iubirii, soția și femeia preferată, ci însuși suportul vieții sale. In zbuciumul continuu al carierei, în oscilațiile atitudinii, în alunecările de la linia unei morale neabătute, calmul femeii readuce echilibrul — o clipă zdruncinat — al familiei.

Romanul „O rază de lumină", precedat de un sintetic și edificator tablou al culturii în S.U.A., datorit acad. M. Ralea, e un document realist al vieții contemporane din Statele Unite, o operă de o autentică valoare artistică.

Mircea Mancaș

*) *Mitchel Wilson: O rază de lumină. ESPLA, 1955.*

Despre soarta tristă a scriitorului danez

Mi s-a făcut cinstea de a fi rugat să povestesc cîte ceva despre situația scriitorului danez. Mulțumind pentru această cinste, voi încerca să spun cîteva lucruri asupra acestei probleme spinoase, care dă multă bătăie de cap majorității scriitorilor și editorilor danezi ce muncesc cu rîvnă.

Mai întîi socot nimerit să precizez că sînt foarte invidios pe colegii mei romîni, pe care i-am întîlnit pînă în prezent. Ei au acel bun, după care jînduiește scriitorul din Danemarca: liniștea necesară muncii lor. Liniște pentru a se putea concentra asupra sarcinilor ce le revin, pentru a putea rezolva în mod conștiincios aceste sarcini, pentru a putea astfel să-și valorifice cît mai mult talentul mai mare sau mai mic cu care sînt înzestrați. La noi lucrurile stau tocmai invers. La noi e la modă scriitorul superficial, care nu depune altă străduință decît aceea de a cîștiga bani, prin scrieri umoristice, sărace în vitamine și care-l fac să devină din ce în ce mai superficial.

Pe acești scriitori, patronii lor îi răsfață. La dispoziția lor stă o aparatură costisitoare de răspîndire a cărților și de propagandă. Există, fără îndoială, și altfel de scriitori și este încurajator faptul că statisticile arată că numai cărțile bune rezistă trecerii timpului. Insă această trecere a timpului durează uneori atît de mult, încît abia copiii și nepoții scriitorului vor putea să recolteze roadele trudei lui. Scriitorul însă moare sărac.

Danezul care se apucă să scrie, fie un roman, fie o piesă sau altă operă mai mare, prin însuși acest fapt el e unul din cei mai mari filantropi față de țara sa, mai bine zis el devine creditor al țării sale.

Ascultați cum se petrec lucrurile:

Scriitorul își scrie cartea sa. El prestează o muncă de o jumătate de an, un an sau poate chiar mai mulți ani și aceasta el o face cu totul pe socoteala și riscul său personal! Problema modului de a trăi, mijloacelor de trai pentru dînsul și pentru familia lui, în timp ce el lucrează, aceasta e o problemă pe care scriitorul trebuie s-o rezolve singur. Cazurile în care editorul îl sprijină pe scriitor în activitatea sa de producere a cărților sînt foarte rare.

Dar și editorul este supus, în activitatea sa, condițiilor economice ale ocupației sale. El este silit să privească orice operă literară ca pe o marfă. El poate fi și un om educat și cult, un iubitor de literatură, el poate prețui, dintre cărțile editate de el, tocmai pe acelea mai de valoare, chiar dacă se vînd mai prost; în sinea lui el poate să nu aibă, cinstit și deschis vorbind, decît dispreț pentru marfa proastă de pe urma căreia însă el cîștigă cei mai mulți bani. Totuși interesele lui de afaceri îl silesc să privească un manuscris așa cum ar privi o partidă de săpun sau de mezeluri.

Concurența este aprigă și, împreună cu scriitorul, editorul suportă povara finanțării. Uneori el trebuie să întrebuințeze într-atît disponibilitățile lui bănești, încît în mod automat aceasta se răsfrînge asupra verigii celei mai slabe, din punct de vedere economic, a lanțului de interesați în procesul de creare și de vînzare a cărții. Această verigă este scriitorul. Scriitorul este acela care trebuie să aștepte cel mai mult pentru a-și vedea munca plătită și aceasta, în cel mai fericit caz, cînd plata se face.

Editurile sînt adesea expuse crizelor. In ultimii 3—4 ani la noi multe edituri au dispărut, iar altele au fost înghițite de interesele capitalurilor reacționare. Editura noastră cea mai mare — nu numai din Danemarca, dar din toată Scandinavia — a fost expusă la zguduiri puternice. Acțiunile ei au devenit obiect de speculațiune; majoritatea lor au încăput pe mîna unor speculanți care nu aveau nici un fel de contingențe profesionale cu literatura și tipărirea de cărți. Această editură este în prezent condusă de către o direcțiune alcătuită din trei persoane din care numai una se îndeletnicește cu scrisul, dar și aceasta e un minuitor al scrisului aflat în slujba unui curent literar steril și obscurantist. O altă mare editură, care a editat în trecut una din cele mai bune encyclopedii ale noastre, a dat faliment și a fost preluată de o tipografie mare de reviste săptămînale, care, între altele, tipărește ediția daneză a revistei lunare americane de proastă reputație „Det Bedste", un for plin de ură și antidemocratic, din păcate foarte răspîndit, al marii finanțe din S.U.A.; o a treia mare editură a fost cu totul lichidată; a patra a fost preluată de o bancă importantă și am putea să dăm încă multe exemple de acest fel.

Soarta scriitorilor danezi este aceea de a fi siliți să lucreze sub semnul dificultăților de ordin economic. Ei nu-și pot permite să folosească prea mult din timpul lor disponibil pentru creații literare. Activitatea lor de creație trebuie să se împrăștie atît de mult, încît devine o muncă suplimentară și accidentală, pe care ei trebuie s-o îndeplinească în timpul liber, de multe ori în pofida vieții lor familiale și, evident, în paguba calității operei.

După ce și-a scris cartea — muncă de măcar un an de zile — manuscrisul scriitorului se plimbă pe la editori. Trebuie timp îndelungat, uneori poate chiar cîțiva ani, pînă ce manuscrisul își găsește editorul. In timpul acesta, autorul își petrece timpul în așteptare și în mari emoții, stînd la pîndă lîngă cutia de scrisori, dacă nu cumva poșta îi va aduce mult așteptata veste că un editor sau altul i-a găsit opera demnă de a fi tipărită. Să nu ne mai ocupăm de acei care nu și-au văzut manuscrisele tipărite; aceștia au pierdut la loterie — căci această fază a procesului este ceva în genul unei loterii. Să ne ocupăm de unul mai norocos, care și-a cîștigat un editor — la loterie. Ca să nu ne întristăm prea mult, să ne ocupăm deci de unul mai norocos. Să zicem că a cîștigat un editor bun, prietenos și priceput. El va scoate cartea în condițiile prevăzute de contractul-tip. Acest contract este aproape acceptabil. In el se stabilește că scriitorul are dreptul să încaseze 15% din prețul de vînzare a cărții, ca onorar la fiecare exemplar vîndut, — deci nu pentru fiecare exemplar tipărit.

Independent de faptul că vînzarea cărții este mai mare sau mai mică, trebuie totuși să se asigure scriitorului un acont care, de regulă, se plătește în două rate, prima rată la semnarea contractului, iar a doua la punerea în circulație a cărții, care nu trebuie să fie amînată mai mult timp decît un an.

Înainte de a lămuri cît de mare este avansul, voi da un termen de comparație. O femeie de serviciu cîștigă 7000 coroane pe an, bani din care abia poate să trăiască. Scriitorului i se garantează, pentru o muncă de un an de zile, o sumă ce variază între 1500—3000 de coroane. Dacă el este cunoscut, dacă și pînă atunci cărțile sale s-au vîndut bine, și dacă se presupune că și cartea sa nouă o să aibă aceeași bună vînzare, el se va putea bucura de o situație mai privilegiată.

Cartea apare. Să presupunem că se vinde repede căci e vorba aci de cazurile cele mai fericite. Nu voi intra în amănuntele modului de a face socotelile bănești, dar vă pot spune că în anumite împrejurări, care nu sînt excepționale, scriitorul poate risca să fie nevoit să aștepte încă un an și jumătate pînă la primirea drepturilor sale bănești următoare. In mod teoretic, deci, se poate întîmpla ca el să fie silit să aștepte pînă în anul 1960 spre a primi restul de bani pentru munca prestată anul acesta. Oricum ar fi editorul, scriitorul rămîne creditor și în fapt un Mecena al editorului. Acesta este un gînd înălțător care poate să umfle de emoție pieptul unui scriitor danez. Gîndiți-vă că eu, mic scriitor, împrumut editorului meu un capital sub formă de ore de muncă! Totuși, oricît m-ar încălzi gîndul că sînt un Mecena, aș prefera totuși să fiu scriitor în Romînia!

Aș vrea acum să spun cîteva cuvinte despre alte întîmplări în legătură cu soarta literaturii și a scriitorului în țara mea.

Văd în fața ochilor o copertă de carte daneză obișnuită, într-o fotografie gigantă, în cinci culori, o adevărată podoabă. O copertă daneză obișnuită nu are deloc un caracter danez, ci unul american, căci editorul danez crede că aceasta e ceea ce ne trebuie acum, în condițiile de concurență aprigă. Pe aceste coperte, aproape întotdeauna nu vor apare decît femei opulente, colorate picant și în costume sumare. Cuprinsul cărții este lucru secundar. Numai să apară o femeie pe copertă și cartea trebuie să meargă strună!

Eu, personal, sînt un admirator fierbinte al frumuseții feminine, și n-am absolut nimica împotrivă dacă văd pe o copertă de carte o femeie, numai să aibă ce căuta acolo. Pot să admir însă și alte lucruri. Cei mai mulți editori danezi nu mă cred. Judecînd după copertă, ai putea cu ușurință să cazi în eroarea de a presupune că librarii noștri trăiesc de preferință din vînzarea literaturii pornografice. Lucrurile nu stau deloc așa. Acela care apreciază cărțile și le cumpără, judecînd după copertă, va fi în nouă cazuri din zece foarte dezamăgit și va cere banii înapoi, ceea ce de fapt se întîmplă destul de des. Bineînțeles că sîntem alimentați și cu cărți americănești, cu crime și probleme sexuale, dar în ceea ce privește literatura noastră proprie, lucrurile nu stau totuși chiar atît de rău cum ar putea da de bănuit coperțile.

Insă din cauza unei întregi serii de împrejurări, în literatura daneză contemporană sînt multe scrieri deloc înălțătoare.

Cu privire la condițiile de viață ale scriitorilor, știu că aici în R.P.R. situația a fost în trecut încă și mai proastă ca la noi, și că scriitorii cinstiți de aci au suferit o asuprire încă și mai brutală ca aceea de la noi, unde violența fizică nu este întrebuințată. La noi, cuvîntul — în mod formal — e declarat liber; în realitate este cît se poate de îngrădit. Trebuie să ai bani ca să poți deschide gura, sau să te mulțumești să cînți frumos și plin de voioșie despre păsărele și floricele, ori despre așa numitele „timpuri bune de altădată" cînd cei bogați erau peste seamă de generoși, iar cei săraci erau cît se poate de liniștiți și nu se ocupau cu organizarea sindicatelor!

Cu toate aceste condiții literatura noastră se îmbogățește în fiece an cu opere cu care, pe drept cuvînt, ne putem mîndri. Scriitorii duc o luptă activă împotriva tendinței care vrea, cu ajutorul marelui capital, să prostituoeze, să dilueze și să domesticească literatura noastră. Dacă lucrurile n-ar fi stat așa, aș fi tăcut, n-aș mai fi vorbit desre situația țării mele.

In fața scriitorului danez stă următoarea ispită: dacă el încetează de a mai scrie adevăruri neplăcute pentru anumite cercuri, numaidecît el are posibilitatea să trăiască din scris. Adică, dacă scrie ceva care spune cititorului că nu face să se gîndească prea mult, ci să se lase în visare și să-și omoare timpul cu o galerie de țărani bine pieptănați, ca la expoziție, de criminali sexuali perverși și de femei necinstite.

In Danemarca, atunci cînd vrem să arătăm că un lucru este deosebit de monoton spunem: „ouă preparate în 25 de feluri" (citat dintr-un capitol al unei cărți de bucătărie). Apar la noi destule cărți pline de „erotică preparată în 25 de moduri diferite", sau de „brutalitate în 25 diverse moduri". Acestui fel de literatură i se zice oficial literatură distractivă—nimeni nu știe însă de ce. Ea se întinde ca o masă unsuroasă peste revistele săptămînale, caută să se infiltreze în poporul doritor de a citi, idealuri găunoase care zăpăcesc felul său simplu și rezonabil de a privi viața. Această literatură are partea ei de vină pentru faptul că fetele tinere cred că un automobil de lux este scopul suprem al vieții, pentru faptul că tinerii devin vînători de cariere și prețuiesc pe semenii lor după conturile lor la bancă. De dragul profiturilor materiale, sînt vîrîte pe gît cititorilor, anual, fluvii de maculatură. Un exemplu grăitor pentru poziția producătorilor de astfel de literatură este următorul: unul din cei mai mari editori ai noștri, într-o discuție avută acum cîțiva ani despre felul cum trebuie tradusă o carte umoristică, spunea următoarele, pe care le reproduc din memorie: „Pentru a traduce o carte umoristică nu-i nevoie decît de croitorese literare (sic!), care vor să cîștige un ban în plus".

In Danemarca ceea ce condiționează soarta unei cărți pe piață este nu atît valoarea conținutului ei, cît un joc al împrejurărilor. O carte valoroasă poate uneori să se bucure de succes de librărie, dar aceasta este pur și simplu o chestie de noroc. Metodele noastre de reclamă grosolană nu scot în relief cartea interesantă, gîndurile și sentimentele omenești cuprinse într-o carte, ci partea „agreabilă", adică senzațională.

Este un lucru lesne de înțeles că scriitorii, ca și ceilalți artiști, simt nevoia și au ambiția de-a scrie ceea ce le stă pe inimă. (Excepțiunile sînt reprezentate de acei care scriu cu cinism orice, numai să iasă parale). Insă toate aceste împrejurări despre care am povestit au influența lor asupra conținutului cărților, asupra orientării multor scriitori.

Sînt unii scriitori care, deși cinstiți și dornici de a scrie în cărțile lor adevărul, sînt împinși totuși, din cauza condițiilor materiale, la compromisuri cu acele forțe pe care ei ar fi preferat să le combată. Ei sînt constrînși să creadă că nu are nici un rost de-a te ridica împotriva acestor forțe. Așa stînd lucrurile, ei își scriu adevărurile lor cu corecțiări și modificări, se pretează la ștersături și la violentarea manuscriselor lor. Acolo unde ei se pregătiseră pentru aprinderea unui foc mondial nu se aprinde decît un idilic foc de tabără.

Alții sînt mai dîrzi. Ei vor să spună ceea ce au de spus. Dacă ei nu se situează deschis de partea forțelor progresiste, ei aleg o cale ocolită, făcînd apel la toată inventivitatea de care sînt capabili și ajung să spună, în mod indirect, ceea ce aveau de spus. Sînt mai ales autorii de lucrări cu caracter satiric. Ei transformă cu îndemînare propoziția principală într-o nevinovată propoziție secundară, cu credința că cititorul va găsi singur sensul care trebuie să reiasă. Rareori se întîmplă ca cititorul să nu înțeleagă și să nu se bucure. Danezii au un simț înnăscut al umorului și înțeleg vorbele rostite chiar pe jumătate. Dar faptul acesta de a nu te putea exprima niciodată în mod direct, de a trebui să mergi pe căi ocolite, de a te strecura pe lîngă o cenzură invizibilă — care nu este consfințită în nici o lege — faptul că ești nevoit să apari ca un scamator și bufon, ar putea distra pe cititor, însă cu timpul devine o apăsare sufletească pentru respectivii scriitori. Ei se gîndesc cu nelinște, că soarta lor ar putea fi mereu aceea de-a vorbi în șarade, arborînd o mască, și trăiesc cu teama că ei nu se vor mai recunoaște în ziua în care vor putea lepăda masca, pentru ca să redevină ei înșiși.

Un alt grup de scriitori, unii chiar din cei mai de seamă, suferă de îndoieli și temeri ascunse, de care poate nici ei înșiși nu-și dau bine seama, dar care le tulbură somnul. Și ei au făcut concesii literaturii senzaționalului pur, pentru a-și cîștiga pîinea zilnică. Ei simt și suferă de acea răpire a libertății, care domnește peste tot și pe care nu o pot totuși identifica. Ei nu se bucură nici de libertatea interioară, nici de cea exterioară. Este interesant faptul că discuția privitoare la definirea noțiunii de libertate îi preocupă în mod special. Dar, fie că sînt conștienți sau nu de situația lor, ei se străduiesc să lupte împotriva fricii, pentru a-și elibera conștiințele prizoniere.

Aceștia, mai mult ca oricare alții, au nevoie de un ajutor plin de simpatie. Mintii lor dezorientate îi trebuie o stea. Dar cine să le-o arate? Aceia care sînt înrudiți cu casa de bani? Sau aceia care sînt înrudiți sufletește cu marii luptători pentru libertate?

Literatura noastră cea mai puternică, cea mai cinstită, incisivă și combativă este desigur cea fățiș revoluționară. Este literatura boicotată în mod consecvent de ziariștii de la ziarele burgheze, de librarii care dețin monopolul vînzării cărților. Această literatură de autentică opoziție, literatura scriitorilor socialiști, are de înfruntat cele mai mari dificultăți. Și ea trebuie să iasă pe piață ca să-și afle clientela. Dar cu toate că din cauza greutăților ce li se pun în cale, vînzarea cărților lor e modestă, totuși numărul cititorilor este destul de mare. Lucrul e dovedit de statisticile bibliotecilor de împrumut.

Impotriva corului de pamfletari gălăgioși se ridică vocea pătrunzătoare a scriitorilor și criticilor iubitori de progres. Literatura noastră contemporană este bogată în astfel de voci. Ele se adaugă vocilor noii literaturi care înflorește în atîtea țări. Pînă în prezent noi nu cunoaștem prea mult din literatura atît de bogată a Romîniei Populare, însă prietenii danezi ai R.P.R. se gîndesc cu dragoste și încredere la ea și am văzut că aci, la dumneavoastră, răsună voci care vor trebui să fie auzite de poporul danez.

Ele își vor croi mai devreme sau mai tîrziu drum pînă la noi, căci, vorbind împreună, vom putea învăța a vorbi mai bine și numai vorbind cu acei care au ceva de spus, vom învăța a spune adevărul.

Georgjedde

București, septembrie 1955

Oaspeți străini în țară

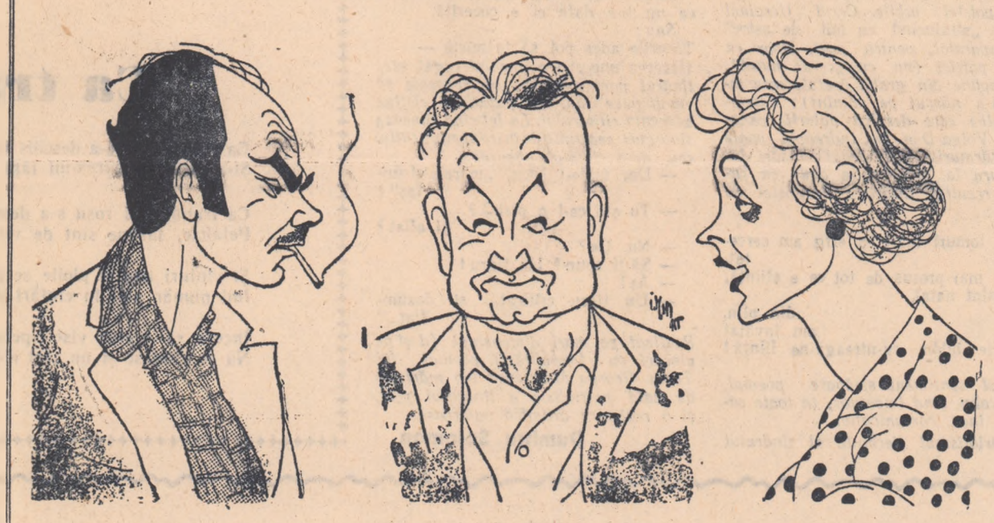

ALFERI CAPPELLINI
pictor-Italia

GLYN EVANS
secretarul Asociației Anglia-Romînia

ANIE GUARDIA
secretara Asociației Franța-Romînia

Desene de ROSS

Marginalii și polemici

Cîteva păreri despre originalitate

În „Viața romînească" nr. 5 a apărut un interesant articol „În legătură cu problema originalității literare", semnat de Ov. S. Crohmălniceanu. El are meritul, printre altele, de a afirma în mod clar cîteva idei de teorie literară, pe care unii critici sau scriitori sînt uneori tentați să le uite, cu tot caracterul elementar al acestora. Totuși, în ciuda meritelor articolului, graba l-a făcut pe autor să argumenteze în mod discutabil cîteva din ideile sale.

Astfel, de pildă, spre a dovedi că „se păstrează... posibilitatea ca artistul să sublinieze, să ingroașe, să scoată mai mult în relief unul sau altul din elementele care compun multiplicitatea faptului viu, particular", autorul arată cum în tratorea aceleași teme, răscoalele din 1907, Rebreanu în „Răscoala", Petru Dumitriu în „Bijuterii de familie" și Zaharia Stancu în „Descult". se caracterizează primul ca atent în a „pătrunde în cele mai intime resorturi ale vieții colective", al doilea prin preocupări etice, iar Zaharia Stancu. „are meritul de a lumina mai puternic semnificația răscoalei ca experiență social-istorică excepțională, ca moment de nesters în viața țărănimii". E just observat, dar prost gîndit metodologic. Într-o critică ce se vrea științifică, punerea pe același plan a celor trei conotații sus arătate, e ca și cum am face deosebirea între trei plante spunînd că prima e înaltă, a doua în plină floare, iar a treia o criptogamă. Sînt juste toate cele trei observații, dar nu pot fi subsumate unui gen proxim, cum se spune în cărțile de logică. Dezinvoltura logică a autorului face astfel să șchioapete argumentația deși bazată pe observații judicioase. În general, articolul insistînd asupra ideii că „nu cîtim numai cărți, ci și autori", alunecă spre o preocupare exagerată cu personalitatea individuală a autorilor, ceea ce aruncă umbră asupra caracterului realist și veridic al operelor lor.

Cu aceeași discutabilă metodă logică autorul asociază „Roșu și negru", „Livada cu vișini" și „Pe Donul liniștit" spre a afirma că sînt imagini complexe ale vieții din epoca dată. Ar fi fost mai de dorit să insiste asupra unor romane ca „Roșu și

negru" și „Moș Goriot", unde două tipuri de ambițioși din Franța primei jumătăți a secolului al XIX-lea evoluează într-o societate pe care o recunoaștem ca fiind aceeași și într-una din cărți și în cealaltă. Dificultățile logico-metodologice ale autorului ar fi aici mai mici și forța de convingere a argumentelor sale ceva mai mare.

Dezinvoltura istorică e tot atît de puțin recomandabilă ca aceea logică. Spre sfîrșitul articolului, se vorbește de „formidabilul pamflet contemporan al lui Dante". Dacă e vorba despre „De monarhia", ea este un tratat de politică; dacă este vorba de „Vita nuova", ea nu este de loc un pamflet. Cît despre a reduce „Divina Commedia" la un pamflet, oricît de formidabil ar fi el, și fără a subaprecia valoarea literară a pamfletului în genere, e cel puțin nedrept, cînd socotim că nu există decît puține opere în literatura mondială, în care să fie cuprinse în așa măsură filozofia și etica unei epoci ca în marele poem al lui Dante. Filozofia lui Toma din Aquino, și a unei bune părți a scolasticei este scheletul de idei pe care se sprijină poemul lui Dante.

A nu cita, așa cum s-a făcut multă vreme de către cititorii obișnuiți, decît „Infernul", înseamnă a ignora două treimi, adică 66 de cînturi din cele 100 ale „Divinei Comedii". Și „religia dragostei" de care vorbește autorul articolului ca fiind una din bazele concepțiilor Renașterii, s-a hrănit cel puțin tot atît de mult din apariția Beatricei în „Paradis" ca și din figura Laurei.

Aceste modeste note nu sînt menite decît ca să contribuie la o mai severă ținută intelectuală în valoroasele contribuții critice ale lui Ov. S. Crohmălniceanu.

Șt. Grigorie

Ce crede Al. Popovici?

Într-unul din ultimele numere ale „Gazetei literare", pe pagina a 4-a s-a publicat o notă despre volumul meu de schițe „Asta-i Petruț". Am citit nota pe nerăsuflate. Cu asta n-am izbutit nici o performanță. Cele cîteva rînduri nici nu-ți lăsau vreme să respiri. Am mai citit-o odată și încăodată... Totuși era o performanță. Niciodată n-aș fi crezut că se pot scrie atîtea vorbe aspre pe un spațiu atît de restrîns! Peste întreaga carte se așeza un NU, imens și categoric, a cărui „strălucire" nu era „întunecată" de nici un da, cît de microscopic... Eram nedumerit. Nu înțelegeam ce a urmărit autorul prin publicarea acestei note. Să mă ajute?... Greu de crezut...

Nu vreau să fiu înțeles greșit. Departe de mine gîndul e să cred că am scris o carte fără greșeli. Sînt încredințat că are multe scăderi, inerente oricărui început. Sînt chiar dornic și nerăbdător să le aflu, pentru că, mă văd nevoit s-o spun, din nota publicată n-am izbutit să înțeleg care sînt lipsurile cărții.

In notă se fac o seamă de afirmații: „Asta-i Petruț", face parte dintre lucrările „alcătuite fără exigență artistică superficial și mai ales fără... haz", sau „pățaniile lui Petruț nu au nici forță generalizatoare și nici putere educativă"; mai departe se spune că „morala este plicticoasă, impusă și supărătoare". Și... atît...!

Mă întreb ce concluzii pot trage eu, autorul cărții, din invinuirile care mi se aduc? După umilele mele cunoștințe în materie de critică știu că orice afirmație trebuie clădită pe o bază de argumente, altfel puterea ei de convingere este nulă.

Totuși autorul notei aduce și argumente în sprijinul altor susțineri ale sale. Așa, de pildă, după ce găsește că „uneori hazul scontat frizează absurdul" exemplifică prin rezumarea unei schițe.

Eu nu cunosc măsura în care Al. Popovici a urmărit jocurile copiilor. Și mai ales nu știu dacă l-au preocupat vreodată asemenea probleme. Altfel poate nu i s-ar fi părut așa de „absurd" ca doi copii să joace șah și să considere tabla cu pătrate un cîmp de bătălie, ior ei să-și închipuie că sînt comandanți de osti. Unul era „Flacăra", iar celălalt, Alexandru Macedon.

Țin să subliniez că schița mi-a fost sugerată de o întîmplare reală. Doi copii jucau șah. E drept că nu-și împrumutaseră numele nici unui general. Unul era „Flacăra" iar altul „Dinamo". Tocmai echipele lor favorite de

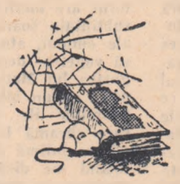

fotbal... „Norocul meu" că n-am scris istorioara așa. Mă întreb ce părere și-ar fi făcut Al. Popovici, citind că un singur băiat ține locul la unsprezece jucători de fotbal?

În altă parte a notei se spune: „Virgil Chiriac relatează niște fapte" (tare aș fi curios să aflu dacă s-a scris vreodată o carte, în care să se relateze altceva decît fapte!) După care se rezumă, în cuprinsul unei fraze, nici mai mult nici mai puțin decît patru schițe! (Urmînd același procedeu s-ar putea spune: un băiat iubea o fată = Romeo și Julieta). Chiar mie, care le-am scris, mi-a fost greu să ghicesc despre ce anume povestire era vorba...

Acum vreau să ridic o problemă care m-a preocupat îndelung. Se afirmă în notă că vocabularul întrebuințat de-a lungul cărții ar fi sărac. Cartea a fost scrisă la persoana întîia. Povestitorul este un copil de zece ani. E bine de știut: se pot pune în gura unui copil, la vîrsta arătată, cuvinte pe care dînsul nu le rostește în mod obișnuit? Eu unul am socotit că da, cu condiția să fie respectată o anumită măsură. Iată de ce am căutat să întrebuințez o vorbire cît mai apropiată de cea a copilului care povestește. S-ar putea să fi greșit. Sînt gata să-mi apropii gînduri mai înțelepte care pot să destuleșească mai bine respectiva problemă.

Nu pot să încheie fără să spun că în vara acestui an, am petrecut două săptămîni la munte într-o tabără de pionieri. În una dintre după amiezi le-am citit copiilor cîteva schițe din cartea mea...

La veselia pe care le-au provocat-o întîmplările lui Petruț și la dragostea cu care m-au înconjurat după lectură, m-am gîndit cînd am aflat de nota lui Al. Popovici, că, de fapt, cartea e lipsită de...haz.

De altfel, părerile asupra umorului sînt împărțite. Se pare că Al. Popovici își are punctul său de vedere. Ca să-l cunosc mai bine, i-am citit o poezie „veselă" publicată într-unul din numerele trecute ale programului Pronosport. E vorba despre poezia care a format subiectul unei alte note din „Gazeta literară" și în care autorul își exprimă dorința de a cîștiga și dînsul un premiu „ca cel din Calafat"...

Isprăvind lectura „poeziei", am răsuflat ușurat. Bine că Al. Popovici găsește povestirile mele lipsite de haz...

Virgil Chiriac

Redactor-șef: Zaharia Stancu. **Colegiul redacțional:** Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu (redactor-șef adjunct), Alexandru Jar, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu (redactor-șef adjunct), Veronica Porumbacu (redactor-șef adjunct), Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: București — Bdul Ana Ipătescu 15. Telefon: Redacția 2.74.26; 1.50.17. Administrația 1.17.92. ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul Intreprinderea poligrafică nr. 2, str. Brezoianu 23—25.